

M A G Y A R O R S Z Á G
B O R T E R M E S Z T É S É T ' S K É S Z I T É S É T

T Á R G Y A Z Ó

F O L Y Ó I R Á S. *Lard 0 487*

A'

S Z Ó L Ó B I R T O K O S O K , M Ű V E S E K , ' S M E Z E I G A Z D Á K

S Z Á M Á R A

SCHAMS FERENCZTŐL,

A' L E N G Y E L K I R. S Z. S Z A N I S Z L Ó R E N D' V I T É Z É T Ő L , A' B É C S I
C S. K I R. G A Z D A S Á G I T Á R S A S Á G' V A L Ó S Á G O S , A' P R Á G A I H A Z A F I
G A Z D A S Á G I T Á R S A S Á G' , A' G R É C Z I G A Z D A S Á G I T Á R S A S Á G' , A'
B R Ü N N I M O R V A - S Z I L É Z I A I F Ö L D M Ű V E L É S R E , T E R M É S Z E T - É S
O R S Z Á G - I S M É R E T R E Ü G Y E L Ő T Á R S A S Á G' , A' C S C S Á S Z Á R I S Z. P É -
T E R V Á R I O R O S Z S Z A B A D G A Z D A S Á G I T Á R S A S Á G' , A' L O N D O N I
K E R T T É S Z , A' M Ű N C H E N I , É S S T U T G A R D I G A Z D A S Á G I E G Y E S Ő -
L E T' L E V E L E Z Ő , É S A' S Z. P É T E R V Á R I O R V O S S Z E R T U D O M Á N Y I
E G Y E S Ő L E T T I S Z T. T A G J Á T Ő L , ' S S Z A B A D K I R. R U S Z T , ' S R É C S
V Á R O S O K T I S Z T E L E T B E L I P O L G Á R J Á T Ő L .

ELSŐ FÜZET.

B U D Á N ,

A' M A G Y A R K I R. E G Y E T E M B E T Ű I V E L .

1 8 3 6 .

ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

Megszerezhető ifjabb Kilian Györgynél, pesti könyv-
árosnál.

T A R T A L O M.

1. §.	Lap
A' folyóírás' czélja, 's tervének eredetét közelebbről ismertető szükséges elővonások.	1
2. §.	
Magyarország szőlőművelésének jelen állapotjáról eszmélkedések.	18
3. §.	
Néhány, a' magyar szőlőművesekhez intézett nyomatékos szó, a' trágjának, ugymint a' honi gazdaság' életerejének czélszerűbb készítéséről, 's használásáról	38
4. §.	
Gyakorlati és tapasztaláson épült útmutatás, mikép kell az állanivaló asztali szőlőket kertekben, lugasokra 's házfalak mellé ültetni, azokat fogatosan művelni.	64
5. §.	
A' szőlő-oltás körül tapasztalásaim.	77
6. §.	
Pincze - gazdaság.	96
a) A' jó pinczének tulajdona.	
b) Sajtó-ház.	
b) Bor-fejtés.	
d) Bor-tisztítás (szinezés).	
e) Bor-nyavalyák, 's orvosló szerek.	
f) Bor' nyúlóssága.	
g) Bor' fekete 's veres törődése.	
h) Bor' savanyodása.	

	Lap
7. §.	
Az 1834ik bortermő év körülményes leírása. Az ekkor szerzett, 's hason években hasznos tanúságul szolgálható tapasztalásoknak fősztása.	113
8. §.	
Az országos Venyige-iskola.	130
a) A' térnek fekvése, alakja, nagysága, fősztása.	
b) Jelen állapotja.	
c) Jövő rendeltetése.	
9. §.	
Jegyzéke amaz önkéntes adakozásoknak, melyek a' venyige-iskola' alapításától kezdve 10 egymásutáni esztendőkre megigértettek.	138
10. §.	
Számadás azon költségekről, melyek a' venyige-iskola 1834ik esztendőben történt alapításától kezdve 1835ik esztendő végzetéig szükségképen történtek.	140

1. §.

A' folyóírás' czélját, 's tervének eredetét közelebbről ismertető szükséges elővonások.

B é v e z e t é s.

A' földművelés bortermesztés, és állattenyésztés a' honi gazdaságnak leghatalmasabb ágai. Hogy pedig a' bortermesztés közöttök a' második helyet legnagyobb igazsággal foglalja el, ama milliónyi ember, ki közvetlen művelésében leli élelmét, 's ama számos ezer kereskedő, ki idestova szállításával, adásával, vevésével szerzi tetemes jövedelmét, minden kétséget túl helyez. — Ez az: melly a' kultartományokba való hordatása által a' kereskedés' mérlegére olly nyomatékot varázsol, mellynek haszna az egész magyar hazára kiterjed. — Ez az: melly köz, — és egyes pénztárainkat annyi millió forinttal gazdagítva, szinte annyi milliót bocsát a' hazában közforgásra; mellyel a' nemzeti értéket nem kevesé magasztalja, gyarapítja. Ez az: melly a' tejjel, 's mézzel folyó Magyarországot bortermesztésre nézve Európának legelső, 's leghitelesebb tartományival párosítván lakosinak, 's tetézett számu vendéginek életerőt, 's derült lelket kölcsönöz. Szóval, melly a' tespedtséget szalasztván a' közönsé-

ges életben csendes, de egyszersmind ébrékény, és erőteljes kellemet támaszt.

A' hazai gazdaság iránti vonzódásom, 's erre célzó legalkalmasabb helyzetem, már régtől fogva rúgóul szolgáltak: hogy az említett gazdaság' valamelyik ágához ragaszkodván, abban világos ismereteket, 's fogatokat szerezhessenek. És csak alig kezdék a' vállathoz, azonnal érzem: hogy a' bortermesztés vágyaimnak leginkább megfelelő. Ennek ingereitől ragadtatva, minél inkább megbarátkoztam saját birtokomban levő venyige - ültetvényimmal, annál nagyobb szorgalommal iparkodtam a' szőlőművelésnek titkaiba avattatni, 's még a' legkisebb, körülötte, és vele teendő bánásmódot is alaposan kitanulni, 's minthogy szokásom jól megfontolni mindazokat, mellyek foglalatosságom tárgyául szolgálnak, a' budai, promontoriumi, tétényi, és kőbányai hegyeken csak hamar észrevettem ama számos hibát, melly mind a' szőlőtőkét, mind pedig az ennek gyümölcséből facsart levét elannyira korcsosítja. Ámbár eme véleményemet mind a' szőlővesző plántálásánál tett legfigyelmesebb fürkészesem, mind pedig a' mondott hegyi szőlősgazdák', 's művelők' szemléleti (theoretica) és gyakorlati (practica) tapasztalásaikon tett hasonló vizgálatim már elége bizonyítanak, mégsem bátorzkodtam a' dologról tökéletes, és kizáró ítéletet hozni; bizonytalan lévén, valljon a' vinczelléreknek észfogatimmal ellenkező véleményei hosszas tapasztaláson alapulnak e', vagy nem? — E' végből eltökélettem magamban a' honnak távulabbi vidékeit meglátogatni, 's a' szőlőtőke körül tett munkát szemügy alá venni, hogy így az ottani munkát vizsgálgatva egyszersmind mind azt kitanulhassam, miként foglalatostkodnak masutt a' szőlővesző körül, mind azt megitélhessem, valljon a' nevezetesebb szőlőhegyeinken termő bort a' levegő, vagy helyfekvés', avagy a' mű-

velők' czélirányos munkálásaik nemesítik e, mind pedig azt: mennyire lehessen a' megavult vélemények mellett maradni, vagy azoknak tetemes károsodás nélkül hiteelt adni.

A' mit föltettem, azt már végre is hajtottam. De tudás- és tanulás-vágyom, minthogy több megjárt helyeken ki nem elégítetett, még további utazásra serkentett; és ez az oka ama föltételelemnek, hogy a' magyar hazai szöllőművelésről csak akkor hozandók általános ítéletet, ha országunknak valamennyi nevezetesebb borteremő hegyeit 's kertjeit meglátogattam.

Eunek következtetésében több egymást váltó esztendőben megjártam honunk egy vagy két nevezetesebb szöllőhegyeit. Utazásomat pedig többnyire kevésel szünet előtt végeztem, hogy így necsak a' szöllőtőnek, 's gyümölcsének különféle műveltetését szemlélném, hanem egyszersmind hazánknek számos különbségű szöllőfejeit, azoknak olly nagy zavart okozó elneveztetéseivel együtt ott tulajdon állása helyén fölfoghassam, jól kitanulhassam. — Szoros vizsgálatimnak már csak nem véget vetettem, midőn egy váratlan írói-pálya tárodik előttem. T. E. Dercsényi Dercsényi Pál ur tudniillik 1828ik esztendő Juniusán száz aranyat tűzött ki jutalomdíjúl azon tudós férjfinak, ki ezen tárgyról: „*Tanácsadás a' magyar gazdáknak*“ a' pesti nemzeti Cassinóba legjobb értekezést küldene.

Ezen hazai jutalomtételtől annyira elragadtattam, hogy letérven vándor pályámról, csak arra törekedtem: mikép gyűjthessek magamnak elégleges gondolatokat mellyekkel készitendő munkámat fűszerezvén, a' mondott tárgyra czélirányos feleletet nyujthassak. És csak több ágú foglalatosságim vetettek gátot ebbeli határozatom' tökéletes végrehajtásának, 's így a' válatatot szűkebb korlátok közé szorítani kénytelenítve csak egyedül a' szöllőművelésnél szerzett tapasztalásimat olvaszthattam

egy egészbe, 's a' föltett általányos kérdésre kizárólag feleltem. Mellyet munkám homlokára tűzött kinyilatkoztatásom szerint nem azért cselekedtem, mintha az aranyok birtokába jutni ohajtottam volna, hanem, hogy kisdéd munkám a' talán más által derekasabban készült, 's jutalomra méltatott egész kiterjedségü értekezésével egybekapcsoltatván, vele egy tökéletes egészet képezhessen.

A' következés meg is felelt bizodalmamnak. Mert az értelmes bíráló urak czélobat fölfogván munkámról ime' tartalmu kedvező itéletet hozták:

„Ama 13 jutalom felelet közül, melly a' pesti nemzeti Cassinonak bírálatul átküldetett, mindenek előtt „tisztelőes említést érdemel egy a' szőlőőkemüvelésről, 's bortermesztésről készült rövid értekezés, „melly — német nyelven írva ezen jelszóval: „*A' föld, 's bormüvelés az embereket táplálja, a' szorgalom pedig gazdagítja.*“ (Ackerbau und Weinbau nährt die Menschen, die Industrie aber bereichert sie.) bélyegezve közzöttök találtatott. — — — De minthogy ezen értekezés a' honigazdaságnak csak egyik ágát tárgyazza, 's kinyilatkoztatása szerint nem a' kitett jutalomért dolgozott; tehát itt csak azon szíves ohajtásunkat nyilatkoztatjuk, mellynél fogva ezen érdekes kézirat sajgó alá bocsátatván közhasznuvá tétetnék.“

Ezen kívánság csak hamar sükeresítettett, mert Hartleben pesti könyváros ur a' kéziratot elfogadván, azt tulajdon költségén nem csak német nyelven tette közönségessé, hanem a' hazának még szinte annyi magyarosított példánnyal is kedveskedni szíves volt.

El nem pirulok, midőn őszintén megvallom, hogy a' magyar haza szőlőőművelését érdeklő tudományos értekezésimnek elfogadása, és méltánylása vizsgálatim 's elmélkedésim csöndes körében engem fölötte elragadt; és megvallom, hogy csak egyedül a' pesti nemzeti

Cassinó' buzdítása volt ama rúgó, melly engem egy hasonló tárgyról, körülményesebben, 's figyelmesebben készítendő munkának szerkesztésére, 's közzétételére serkentett. — Szándékomra jó kimenetellel világoskodott még az is, hogy honunkban ekkorig hasonfoglalatú munka elől nem fordulván, ama vélemények is, mellyeket némelly utazó külhoniak egyes szőlőhegyeken gyűjtött, 's folyóirásaikban közlött tapasztalásokra építettek, a' mellett, hogy hijánnal telvék, és csak egyoldalnak, meg minthogy a' szerzők mindent önkaptájokra akarván huzni, sokszor a' világoigazságot is kétséggel burkolják, — homályosak is valának.

Ennek következésében megjelent munkámnak első kötete Pesten Vigand Ottó könyvkereskedőnél 1832dik esztendőben, ezen cím alatt: „*Magyarország' borter-
mesztése, egész kiterjedésében.*“ (Ungarns Weinbau in
seinem ganzen Umfange.) — A' kedvező közitélet, mely-
lyel mind a' hazában, mind pedig a' külföldön megtisz-
teltetni szerencsém volt, csak hamar arra gerjesztett,
hogy elvégezvén országos utazásomat 1833ikban a' má-
sodik kötetten tisztelkedjem, kedveskedjem. — — —
Mind az első, mind a' második kötetben leginkább ar-
ra figyelmeztem, hogy necsak a' haza' legnevezetesebb
szőlőhegyeiről értekezzem, hanem azokat statistikai,
topographiai, természethistoriai, és gazdasági tekin-
tetben rajzoljam, ecseteljem is. — Minden bennök foglalt
isméretimet helyben, önlátomásom által gyűjtöttem, 's
magamat azon szerény meggyőződéssel kecsegtetem,
hogy a' haza oltárára közhasznu mnkát szálítottam. —
Utazásimban, 's szerzett tapasztalásim' kidolgozásában
szorgalmam, 's a' szőlőművelés iránt szeretetem nö-
vekedett; ámbár minél tovább haladtam, annál szá-
mosabb hiányokra, 's a' szőlőművelés mellett elköve-
tett botlásokra bukkantam, 's velek alaposan megis-

merkedtem. A' legtetemesb hibát azomban abban sejt-
dítettem :

„hogy szemügyre vévén a' százféle fajtú szől-
„lőfűrtök' sokaságát , azoknak elnevezésében
„rendkívüli zavar uralkodik , mellyet a' különböző
„tájszavak (*provincialismus*) még érthetlenebbé
„tesznek ;

„hogy különbféle szőlőfűrtőknek egyes tulajdo-
„niról számosabb helyeken elégletes isméretet , 's
„tapasztalást nyújtani nem képesek , sőt ezekre vol-
„taképen még ügyelni sem látszanak.

Sokat gondolkodtam , mimódon lehetne eme hi-
jánynak legegyszerűbben , 's könnyű szerrel véget
vetni , míg végre arra juthattam , hogy ezt , ha a' do-
log mindjárt lassanként történik is , csak úgy lehet tö-
kéletesen eszközteni , ha a' honban művelendő minden-
nemű szőlőfajokat szorgosan egybegyűjtván , azokat
egy közönséges , és csupán csak ezen célra rendelt
helyre ültetnék , hogy így gyümölcsözések idejekor ész-
revehetnők , valljon minő szőlőfűrtöt ért a' magyar ,
német , tóth , horváth , oláh , vagy rác ez vagy amaz
nevezet alatt ? —

Ezen vizsgálattal párosítani kellene még ama szor-
galmat , mellynél fogva a' szőlőfűrtnek forrás elfojtása
által ismerendő kissebb , vagy nagyobb jóságát , vagy
használhatását közelebből kitanulván , azok gyümöl-
csözése idejét följegyezhetnők , 's a' szőlőfűrtök tar-
tósságáról , 's megéréséről egybehasonlítás által bizo-
nyos ítéletet hozhatnánk. — Ezen vizsgálatoknak 's
észrevételeknek következtetésében azután fölötte szüksé-
ges lenne „*egy alapos felosztási rendszert* ,

és

„*egy alkalmas 's mindent magában foglaló új ne-
vezet-szótárt (nomenclatura) készíteni , közzétenni.*“

Ezen észfogatból ereszkedvén ki, egy a' honban föllálítandó közönséges Venyige-Iskoláról gondolkodtam, 's egyszersmind egy tervet készítettem. Bátor voltam ezt egy úttal Ő Császári Királyi Főherczegségének országunk főséges Nádorának legmagasabb ítélete alá azon legalázatosabb kérdéssel bocsatani, valljon Ő Császári Királyi Magossága tanácsosnak tartja e' a' Nagy Méltóságú Helytartó Tanácsot ama kegyes jóváhagyása végett megkérni, mellynél fogva az említett országos venyige-iskola' nyomtatásbankiadott előrajzát (programum) kegyes eszközlése által a' nemes Vármegyékhez, 's honunk szabad királyi Városihoz küldeni méltóztatván, azokat a' terv' létesülését eszközlő hazafiui áldozatokra fölszöllítani kegyeskednék.

Ő Császári Királyi Főherczegségének hozzám eresztett legkegyesebb kéziratából származott határtalan örömemet, 's meglepetésemet csak az képes felfogni, a' ki tudja, hogy az írónak 's természetvizsgálónak legédesebb jutalma csak abban áll, ha szorgalmas fáradozásit, 's tudományit a' világ, a' haza, az értelem, rang, és méltóság dicsőítette egyes férfiak elismervén, azt tetszéseikkel, 's ápolgatásaikkal fűszerezni, — támogatni sziveskednek.

A' magasztalt felelet ime' tartalmu:

297. Sz. 1334.

„Folyó hónap' 4kén velem közlött, 's a' borműve-
 „lést tárgyazó előrajzot magában foglaló véleményében
 „tökéletesen megegyezvén, arról is meggyőződtem,
 „hogy egy közönséges venyige-iskolának létre hozásá-
 „val úgy szinte az ezt érdeklő jobb, 's alaposabb ut-
 „mutatások által a' honi gazdaságnak ezen ága nem ke-
 „vesé fog gyarapodni, gazdagulni. Már csak ezen te-

„kintetből is czélszerűnek találom, hogy uraságod a'
 „magyar királyi Helytartó Tanácsot az említett alap-
 „rajznak, a' bortermesztő vármegyék, és szabad királyi
 „városokba leendő szétküldése végett megkérhesse.
 „Minthogy azomban az előrajznak *B* alatti ában egy
 „a' szőlőművelést 's bortermesztést tárgyazó folyóírá-
 „nak közzétételéről vagyon emlékezés, legyen szabad
 „meghagynom, hogy az előrajzban tett terjesztvény,
 „úgy intéztessék, hogy ha talán később czélirányo-
 „sabbnak látszanék ama közzétételt egy a' hazában tá-
 „madható gazdasági folyóírással eszközteni, ez annél-
 „kül, hogy az előbbeni hirdetmény vele ellenkeznék,
 „szinte létesülhessen, 's vele uraságod értekezései pá-
 „rosulhassanak. Ennek esetében minthogy Ön az or-
 „szág' mind venyige - iskolájának, készítését tulajdon
 „fölvigyzata, 's intézete által akarja bevégezni, mind
 „pedtg az e' végre gondolt folyóírást magára vállalni
 „szándékozik; nem leszen oka azon történhető szem-
 „rehányástól félni, mellynél fogva Ön' javaslata
 „erőszakoskodásnak neveztetnék. Annál is inkább,
 „minthogy Önnek e' roppant munkában tehetségéről,
 „'s fogékonyságáról szélesterjedelmű ismeretei, 's szá-
 „mos évi tapasztalati elegendőleg kezeskedvén, e' tárgy
 „íránt buzgoságától a' dolog' legsükeresb kimenetelet
 „reménylhetni.“

Pozsony, Martius 10ikén 1834.

JÓSEF Ország - Nádora.

Schams Ferencz urnak Pesten.

Ő Herczagségénekeme kegyes válasza a' venyigei-iskola fölállítása iránt buzgalmat megkettőztette, 's tántoríthatlan föltételemben annyira megerősített, hogy erejeimet arra szenteljem, miként lehetne magyar hazánk' szőlőművelését tehetségem 's szerzett tapasztalásim által javítani. — Ha e' tekintetben célomat kisebb vagy nagyobb mértékben elérendem, szolgáljon jobbagyi hálául a' haza' boldogságán szorgoskodó császári királyi Fő-Herczagségnek, kinek éles belatása elől semmi, mi a' haza javát illeti, el nem tűnik, ama nagylelkű kedvezéséért, mellynél fogva szerény áldozatomat kegyes jóváhagyása által méltányolni méltóztatott, mellyel a' haza, 's tudományok eránt viseltetem, 's viseltetni utolsó lehelletemig megnem szünök.

Nem kevés aggodalmat okozott azomban a' többek között azon térnek megszerzése, mellyen a' venyigei-iskola (ne messze a' két fővárostól, leginkább Budától) gyökerekre verekedhetnék. De nem csalatkoztam reményemben, midőn e' végett egy olly férfit szállítottam meg, kit hazafiúi éztelmei, és sokoldalu áldozati a' két főváros' lakosinál ismertetessé, 's köztiszteletűvé tevének.

Tek. Majerffy Xav. Ferencz ur. t. i. kinek nevét itt említeni kötelességnek tartom, volt ama széplelkű hazafi, ki vállalatom' sükeresülhetése végett azon áldozattal viseltetett, hogy Buda mellett a' sashegyen levő szántóföldjeiből 10 esztendőre nem csak mintegy 5 hold földet ingyen adni méltóztatott, hanem még a' földbérnek esztendőnkénti fizetését is magára vállalni szíveskedett.

Az alapítványnak zavarhatlan állandóságáról tehát kezeskedik az említett T. T. urral szerzett, 's törvényesen hitelesített kötés, mellyet tellyes értelmében ezennel közleni jónak hiszek.

S z e r z ő d é s.

Melly Tekintetes Majerffy Xav. Ferencz tulajdonos és Schams Ferencz általvevő urak között mai napon megállapítatott, és köttetett, úgymint:

1ször. Tekintetes Majerffy Xav. Ferencz ur, ki még eddig minden a' hazának hasznát hajtó terv' kivitelére legszebb áldozatokkal járult, most is hazája iránt szeretettől gyulván Schams Ferencz urnak, a' Budai Sasligetben lévő teljes tulajdonú szántóföldjét általadja 10 egymásután következő esztendőkre, az az: 1834ik év' 1ső Novemberétől egész 1844-diki utolsó Októberig azon föltétellel, hogy azon említett 5 holdnyi szántóföldön egy közönséges országos Szőlő-Venyigeiskola plántáltassék. Ennek következtében az említett Tekintetes Birtokos ur a' földet nem csak hogy ingyen ajánlja, hanem még a' tőle járandó adót a' városnak esztendőnként fizetni magára váltalta.

2szor. Az állandó iskolának gyümölcsét hasznát, az említett tiz esztendő alatt csak egyedül Schams Ferencz ur használhatja, ki lévén kötve, hogy az említett szántóföldet semmiféle más célra, bár minő titulus alatt fordítani nem szabad, hanem venyigeiskola lévén, esztendőnkint megkivántatólag munkáltassék, műveltessék.

3szor. Ha pedig az említett 10 esztendő alatt honunkban Gazdasági-Társaság állítatnék fel, ezen építendő Venyigeiskola, mint a' gazdaságnak egyik leggazdagabb ága a' Társasággal egy légyen, az az: annak gazdasági iskolájával párosuljon.

4szer. Tiz esztendő lefolyása után, az az 1844ik October utolján a' Venyigeiskola minden legkisebb nehézség, vagy pótlás nélkül Tekintetes Majerffy Xav. Ferencz urnak, vagy örököseinek korlátlan birtoki joggal

visszajárul, általadatik. Ennek következtetésében minden nehézségnek, 's történhető botlásoknak elmellőzése végett, mind a' Tekintetes Budai Tanácsnál, mind pedig a' városi urbarium hivatalnál egy egy példánya e' jelen szerződésnek tétessék le.

5ször. Ha (mint már említetett) 1844ik esztendőig honunkban Gazdasági Társaság állítatnék fel, Tekintetes Majerffy Xav. Ferencz ur kész lesz birtoki jogainak sérelme nélkül illő föltételek alatt a' Társasággal földje át engedése iránt egyezésre lépni.

6szor. Ha a' kitűzött idő alatt Schams Ferencz urnak halomása történnék, vagy a' szántóföld általa más czélra fordítatnék, vagy annak művelése elhenyélytetnék, vagy a' már elültetett csemeték, plánták a' birtokosnak károsodásával kiszedetnének; akkor Tekintetes Majerffy Xav. Ferencz urnak, vagy örökösének teljes hatalmában fog állani, egy magistratualis személy jelenlétében magát földje ismétli bírásába helyezni, és azt minden kárpótlás nélkül tetszése szerint akár mire fordítania. Mindaddig pedig, míg ezen említett okok meg nem történnek, a' földet, termendő gyümölcsével együtt Schams Ferencz ur fogja használni, művelni, úgy hogy 10 esztendők lefolyása alatt őt senki ne akadályozza; vagy zavarhassa. Annál is inkább: minthogy az iskolának haszonvételeivel a' fűrtök' kül, 's bel természeti leírásával, azoknak másokkal közlésével, azokból szűrtt borával a' közjónak fog szolgálni.

Ezeknek bizonyításául e' jelen szerződés négy hasontartalmu példányokban kiszolgáltattott. Költ Budán November 1sőjén 1834.

Schams Ferencz.

Mayerffy Ferencz.

Praesentem Contractum penes Recursum sub 16. Dec. 1834. Nro Mag. 6918. in 4 Exemplari productum fuisse; hisce testor. Budae die 17ma Decembris 1834.

Franc. Schmidt m. p.
ord Notar. Magistr.

Hazafiúi áldozatok, 's ígéretek által a' dolog tehát annyira jutott, hogy az országos venyige - iskolának jóreménnyel, kecsegtető létrehozása mármár lehetséges. Róla körülményes tudósítást, 's teljes leírást ezen kötetnek 8dik §ában fogunk közleni.

És így mintegy alapulva lenne már azon gyakorlati terjesztvény, mellyen a' gyakorlás és szemlélet (theoria) egymással okosan párosítatván, egy oenologiai rendes fölosztást, 's nevezet - tárt építhetnének, 's lánghelméjü hazánkfiainak egybeválalkozásával, 's jóakaratjával fognak is építeni.

Távol legyen azonban, hogy egy olly roppant munkának kivitelét, melly nem csak csüggedhetlen szorgalmat 's a' természet' százféle rendetlen jelenéseinek teendő több évi észrevételt kíván, hanem a' rendkívüli lelki erővel ölelkezett élesbelátást is szükségesnek állítja, csak egyedül, kizárólag akarnám magamra vállalni. Én magyarországi utazásomban több fényes tekintetű férfiakkal kötöttem ismeretséget; azoknak sokoldalú tapasztalásai által gazdagítva, tehetségeik, 's értelmességök által erősödve bizonyosnak tartom, hogy illy csiklandos munkában segédkezeiket tőlem meg nem vonván, velem egyesülni, 's a' terv' kivitelében segíteni méltóztatnak. Annál is inkább, minthogy ez által nem csak saját becsületem, hanem az övéké is gyarapodván a' hazának bokros hasznót hajtandanak. Hogy pedig a' tisztelt honfiak, ezen magókra nézve is igen hasznos áldozatot meg nem tagadják, sőt az egész rendszernek rendíthetlen alapításában engem jótékony, 's czélszerű ismeretekkel támogatni fognak, arról szízlárd characterök, magas rangjok, a' közös viszonyokba befolyásuk, és szerencsés helyzetök, leginkább pedig a' szőlőmunka körül bő tapasztalásaik eléggé kezkeskednek, 's engem' reményimben erősítenek, figyelemre vévén azt, hogy csak az ideák ösz-

vehasonlítása által lehetséges a' hibás fogásoktól megszabadulni. Ezen célra szolgáljon a' magyarszöllőművelést, mint hazai, 's általános jótárgyazó folyóírásom, melly nekik mint egy öszveköttő eszközül szolgáland.

Teljesen megvagyok a' mellett győződve, hogy honunk' kebelében a' szöllőművelésnek még számos nagy lelkü baráti léteznek, kikkel utazásom' alkalmakor megismerkedni szerencsém nem lehetett, és reményilem, hogy ezek is leginkább pedig a' Budapest vidékin lakozók megjelenendő folyóírásomat kegyesen pártfogolván, jótékony részvéteikkel mind azt, mind pedig gyarapodó venyige - iskolámat létesíteni, elősegíteni sziveskednek. — Ez alkalommal el nem mulaszthatom hálás köszönetet azon nagy lelkü férfiaknak nyilvánossá tenni, kik közleményeikkel 's adakozásaikkal fakadozó szorgalmamat már eddig is ápolgatni kegyeskedtek. Illyenek:

T. T. Bartoságh ur Pesten.

- Ballus Pál, Pozsonyban.
- Vitéz Berks, Pécssett.
- Dercseni Dercsény Pál.
- Dercseni Dercsény János, cs. k. Titokn. az udvari Kamaránál Bécsben.
- Farkas György, Predikátor.
- Jäger Károly, kereskedő Szekszárdon.
- Kleszky Ferencz, Versetz város orvosa.
- Krieger, Orvos Doctor Zágráb.
- Lónyay János, kir. Tanácsos.
- Lónyay József, Bihar Vmegyében.
- Majerffy Xav. Ferencz.
- Majerffy Károly, Pesten.
- Nedelkovits, Versetzi Városbirája.
- Ocks, kultanácsnok Bécsben.
- Oeffner, Orvos Doctor Budán.
- Pernhoffer János, Kőszegi Senátor.

T. T. Pirger Mihály, Pécs Városbírája.

- Rosty Lajos, cs. k. kapitány Sümegen.
- Sadler Jóséf, kir. Tanító a' Pesti orvosi karban.
- Schuster Károly, Gyógyszertáros N.Szombat.
- Stitz Károly, Főtanító Fehértemplomon.
- Vághy Ferencz, Sopronyi Polgármester.
- Weisskopf Ant. Gyógyszertáros Karłowiczban.
- Kovács Gábor, Veszprémben.

A' mi most már közelebbről a' venyige-iskolát illeti, a' honra áradó hasznai következők: a' mint a' földbe eresztett vessző gyümölcsével kedveskedik, azonnal tárva leszen az alkalom, mellynél fogva mind a' földbirtokos, mind pedig közönséges szőlőgazda a' magyar borművelést egész kiterjedtségében átpillanthatja, 's belőle világos ismereteket meríthet. Itt saját jelenléte, 's látomása által megbarátkozhatik azon világos szabályokkal, mellyeket otthoni szőlője körül munkájának megjobbitására fordíthat, meggondolván azt, hogy a' mezei gazda csak egyedül szemtanúbizonyossága által verekedhetik előitéleteinek ismeretére, 's azoknak kiirtására. Ennél fogva kénytelen egyszersmind megvallani, hogy hibáinak, 's munka körül botlásinak kitanulására, fölvilágosodásának nyerésére, csak a' mondott venyige-iskola szolgálhat legvalószínűbb, legbizonyosb tanuságul. Nem elég az, hogy csak a' folyóírás szabjon regulákat, mikép' kelljen a' szőlőmelletti munkát irányozni; szükség, hogy ezen szemlélet (theoria) a' venyige-iskolában gyakorlatilag eszközöltessék. Mert valamint minden művészetben leginkább arra kell figyelni a' tanítványnak, ki művész nevet nyerni törekszik, hogy abban a' fogásokat sajátjaivá tehesse; úgy ezen intézetben is leginkább azt tanulja meg a' szőlőgazda, mit és mikép' kellessék neki cselekednie? — És melly könnyű móddal eszkö-

szölheti ezt mindenki, ha pesti vásár alkalmakor az ország kebelében létező venyige-iskolát is meglátogatván, annak hasznairól, 's állapotjáról személyesen meggyőződik, vagy vinczellérjét küldvén, annak az adandó tanulást megparancsolja! — Ez által nem csak azt nyeri, hogy környékében legujabb 's leghasznosb ismereteket széleszthet, hanem még azt is, hogy az utódiságnak áldásteljes fölvilágosítást hagyhat örökségül. És ugyan is valljon nem tanácsosabb, nem olcsóbb-e a' szőlőművelés melletti szükséges ismereteket inkább így megszerezni, mint dűherre halmozni az ezt tárgyazo írományokat, mellyeket a' szerzők sokszor egymástól csipkednek; vagy mi ennél is károsabb, drága pénzen hozatni a' külföldről vesszőket mellyeknek valódiságáról előbb utóbb észrevehetni, hogy megcsalódtunk.

Ezen közönséges jónak tehát minél előbbi terjesztése következésében eltökélettem magamat, egy szőlőművelést, 's borkészítést érdeklő folyóirásnak magyar és német nyelven leendő közzétételére, mellynek tiszteleszen, a' szőlőművelést átaljában tárgyzani, az országos venyige-iskolának állapotjáról, haladásáról, a' belőle csörgedező fölfedezésekről, 's javításokról minden osztályú szőlőgazdát szorgosan tudósítani, tanítani.

A' folyóirásnak következő tartalma ezen észrevételeket 's ígéreteket a' gondolkodó figyelmes olvasónál megfogja igazolni.

A' folyóírás' főczélját e' következő pontok teendik ugyan is:

Közleni fogja azon érdekes adatokat, mellyek a' szőlőművelésnek mind az egész országban, mind pedig annak egyes helyein történt haladásáról szólnak.

Előterjeszti a' birodalom nevezetesb tartományiban divatozó különbféle szőlőművelési módot, mellyet hozzá mellékelt rajzolatokkal, világosításokkal, 's magyarázatokkal gazdagítunk; 's mellette hasznos fölfedezé-

seknek, 's találmányoknak terjesztésére is figyelmeztünk.

A' folyóírás köréhez fog tartozni, hasznos tanácsokat nyújtani, miként kelljen az idő' viszontagságai mellett mind a' vesszőt művelni, mind pedig kellemes illatu bort készíteni, és a' pinczét czélirányosan elkészíteni. Ennek következtetésében 's hiány nélkül teljesülése végett a' venyige-iskolában készíttendő sajtóház (Preßhaus) és pincze fog utmutatásul szolgálni.

A' folyóírás közleni fogja a' külföldnek különféle szőlőművelése, 's pinczegazdasága mellett azon új találmányait, mellyek tökéletes elveken építve hitelt, 's figyelmet érdemlenek.

Kötelessége leszen a' folyóírásnak évenként az elmult esztendőről egy tanúságul szolgáló átnézést készíteni, — annak hasznait, 's kárait elszámolni, 's az elemi tüneményeknek a' bortermesztésre jó, vagy rossz befolyását észrevenni, hogy illy ismértek, 's észrevételek által magunknak a' szőlő mellett okos forgolódást szerezhessünk. Ezen észrevételek ámbár elkerülhetlen hasznuk, országunkban még eddig nem gyűjtettek. Illy észrevételek' gyűjteményéből a' borművelő csak hamar föltalálja magát, mit kelljen ilyen, vagy amollynan időjárásban cselekedni, hogy termését szaporíthatván, belőle kellemes italt facsarhasson.

Végre főczéljául szolgál ezen folyóírásnak a' szőlőfajoknak sokféle, 's zavart okozó elnevezését valami módon rendbe szedni, 's azoknak tulajdon nevezetet gondolni, hogy illy formán még is valahára kilehessen tanulni, vallyon mit érthet a' magyar, német, tót, horvát, oláh, rác, ez vagy amaz elnevezés alatt? — Ez a' venyige-iskolamesternek legfőbb foglalatossága, 's alapítványának legérdeklőbb indítóoka. — E' végből törekszik a' honnak mindennemű jó és rossz szőlőfajtaát iskolájába szállítai, 's közelebbi vizsgálata alá venni.

A' folyóírá's alakjáról, 's közre bocsátásáról ezeket jegyzem-meg:

A' folyóírá's a' közlendő tárgyak, 's értekezések mennyiségéhez képest időről időre minden erőtetés nélkül füzetekben egyik főváros könyvnyomtató intézetében fog elkészülni.

Az eredeti német példányok szinte annyi számban fognak magyarul is kiadatni.

A' szerző a' mellett, hogy a' csinos nyomtatásra különösen fog vigyázni, még arra is törekszik, hogy azt a' legjutalmasabb áron adhassa. Ennél fogva a' füzetet ivenként becsüli, 's az árt is az iverk számából következteti. Egy egy füzetért járandó pénzt annak általvételekor határozta letenni, hogy így a' vékonyabb tehetségű olvasást kedvelők is megszerezhessék, sőt, és bár ezen titkos chajtásom valósulna, hogy még a' közjó-nak baráti is, kik több példányt széndékoznak venni, 's azokat szállóművelőik közt kiosztani, könnyebben hozzá juthassanak.

E' végből a' szerzőnek főczélja még az is, hogy írásában a' népszerűséget kövesse.

Hogy ha pedig kedvező körülményeink úgy hoznák magukkal, hogy honunkban egy közönséges magyar gazdasági társaság keletkeznék, és számos nagylelkű honfiaknak éledező reménye, 's óhajtásai — valamint ezt fönséges Nádorunk Ő Cs. Kir. Főherczegsége hoz-zám bocsátott kéziratában is érdeklenni méltóztatik — egy a' honkebelében eredő átalányos gazdasági folyó-írá's közzétételével sükeresedhetnének, azon esetben is táplál a' remény, hogy folyóírá'som ezen hazai lapok közé foglaltathatik, velök együtt egy célra t. i. a' ha-za' legnagyobb javára szolgálendő.

Es így közbirálat 's kedvező ítélet alá bocsátja a' szerző munkájának első füzetét ama forró ohajtása mel-

lett, hogy fáradozásai süketlenek ne maradjanak, ki munkásságának, 's csüggedhetlen szorgalmának legédesebb gyümölcsét abban találja, ha a' gondolkodó hazafiaknak, 's gazdáknak megelégedését elnyerni szerencsés lészen.

2. §.

Magyarország szőlőművelésének jelen állapotjáról eszmélkedések.

A' szőlőtő külföldi növény, melly mint némelly más plánták, hozzánk átplántáltatván, fentartására, gyarapodására és termékenységre életművés szerkezetéhez illő saját gondviselést kíván. A' napkelet' anyáskodó földén, valamint az éjszaki szélesség' 25—36dik foka közt fekvő országokban is, bizonyos, bő és tökéletes terméssel kedvekedik: holott ellenben azokon kívül kevés kifogás mellett termése bizonytalan, csekély és tökéletlen, még pedig annál inkább, minél inkább közelít a' földsarkhoz, kivált az éjszakihoz. Ásiában, a' Ganges és Tigris körül önként nyújtja azt a' természet, a' minek megszerzésében a' Duna, Albis és Moldva körén a' szorgalom, és mesterség gyakran hasztalan fáradozik. Ott a' mindenkor derült ég alatt bizonyos a' lakos a' jó termés felől: itt pedig az időjárás' örök változásánál, szüntelen habzó félelem és reménység között lebeg a' szőlőműves. A' téli hideg, és tavaszi fagyok, a' száraz vagy nedves idek virágzás, a' szőlő szemek' lehullása vagy diszlése, a' szőlő érése előtt hatalmaskodó bogarak és nedvek, szél és jégeső, jó vagy rossz termés, annak jó vagy olcsó, kora vagy késő eladása, — olly jelenségek, mellyek a' szőlőműves' lelkében folyvást változva, egész esztendőt által, mint öröm, és aggodás váltakoznak.

Ha meggondoljuk, hogy Magyarország a' külföldnek évenként mintegy 4 millió akó bort ad el, és érte legalább 30 millió forintot vesz be; tehát bizonynal méltónak találjuk a' gazdaságnak e' fölötté fontos ágazatját különös figyelemre méltatni, annál is inkább mint-hogy meg van bizonyodva, hogy egy négyszeg mérföld szőlőterületen csaknem még egyszer annyi ember táplál-tatik, és foglalatoskodik, mint hason területű szántó-földön.

Ha ama különféle változásokat, mellyek a' leg-ujabb időben a' földművelésben, és az azzal rokon ke-resetekben tétettek, vizsgálóra vesszük, bizonyosan senki sem téveszti el azon észrevételt, hogy a' szőlő-művelési változások és javítások a' földművelésiekkel nem haladtak egyiránt előre.

Igaz ugyan, hogy a' tokaji, ménesi, ruszti, so-pronyi, és sz. györgyi borok' különös hirre kaptak, de még is mindnyájokra nézve hibáznak bizonyos mester-séges fogások, mellyek által a' tisztaság', és tartós-ság' azon fokára jutnának, mellyre nagy szárazföldi, vagy tengeri szállításakor szükségök vagyon. Gyakran szemünk előtt vannak a' példák, hogy kivált a' fehér szőlőből készített aszuborok több esztendőök alatt sem tisztulnak meg egészen, sőt gyakran eczetes forrásba mennek át, melly által a' tulajdonos tetemes kárt vall csupán csak azért, mivel nincs ismérte azon al-kotó részeket kifürkészni, és elhárítani, mellyek a' romlást okozzák.

A' bortermesztést legtöbb vidéken csak igen erő-műves (mechanisch) foglalatosságnak tartják, mellyet a' gyakorlati szokásból azonnal meg lehet tanulni, 's azt vélik, lehetlen valamelly hasznos jobbitást di-vatba hozni.

De az illy nézetek hibásak, 's azokat egészen más részről kell vizsgáltatra venni; mert szükségképen meg-

kivántatik, hogy a' bortermesztés sokkal figyelmesebben gyakoroltassék, mint sem valamelly közönséges foglalatosság. Az idő új tapasztalásokat, 's nézeteket nyújt, és a' szőlőtő természethistoriájának, 's borkészítésnek gyarapodó ismerete kötelességünké teszi az éghajlat által kedvezőleg elősegített termésünket lehető tökéletességre vinni. Ennélfogva szükséges, hogy a' szőlőművelésnek régtől fogva divatban lévő rendszabásait vizsgálóra vegyük, 's azt, a' mi valóban hasznos, és álhatalosan jó, teljes érdemében előterjesszük, a' gondolkodó emberek' újabb felfedezéseit fntolóra vegyük, 's azokat ajánljuk, vagy ellenezzük. Önként értetik, hogy az illy értekezéseket csak a' tudományos műveltségű emberekhez, és különösen a' tehetősebb szőlőbirtokosakhoz kell intézni, mellyeket úgy is csak azok ítélnének meg, és hozhatnak gyakorlati divatba. Csak így várhatunk foganatos következtetéseket a' közönséges szőlőművesre nézve, a' kit mindenkor csak példával oktathatni.

Mint régi bortermesztő azon vagyok, hogy a' szőlőművelésnek felette szükséges javítását valamennyire előmozdítsam: legelőször a' szőlőművelés és borkészítés' hibáiról és akadályairól fogok szólni, de egyszersmind azon eszközöket is előterjeszteni, mellyekkel ezen hibákat, és akadályokat elmellőzhetni.

A. Még nincsenek tökéletesen leírva hazai legjobb és legrosszabb szőlőfajtáink, hogy végre már egyszer az új szőlők plántálásánál helyes választást tehetnénk; sőt hazai szőlőfürtjeinket még különbféle haszonvételökre nézve sem ismerjük, és több mint a' mennyit egyes emberierő tehet, kivántatik arra, hogy a' hazánkban különbféle nyelveken levő elnevezések zavarából tisztára hatolhassunk. Minden hegytájnak, sőt gyakran minden helységnek saját nevezetei vannak, mellyek már a' tőszomszédságéival is ellenkeznek;

és valóban nevetséges, midőn külföldi folyóírosokban különféle szőlőfajták' ár hirdetését, 's abban a' tokaji, somlai, sopronyi és más egyéb szőlőt olvassuk, mintha ezen helyek' mindegyike csak egy hires szőlőfajtával diszeskednék.

A' szőlő különféle neveit illető ismereteink' jelen állapotja még igen tökéletlen és hiányos, és azért ideje, hogy ezen hasznos foglalatossághoz valódihoz hozzá fogjunk. Ez azonban nem lehet egy magányos ember' munkája; mert kinek volna arra elég ideje, türelme és pénze, hogy minden magyarországi szőlőnemeket, fajokat, hasonfajtákat, és különzéseket szoros osztályba szedjen? Minden tudományos oenologusnak ampelographusnak, természetvizsgálónak egész országban egyesülve, közösen kellene e' tárgyat kidolgoznia; mert csak az észrevételekben, öszve hasonlításokban és próbatételekben való tartós figyelem, melyet egyedül az ő egyesült iparkodásoktól várhatni, igazíthatná el a' szőlőfajták' nevezetét. Ha azután a' munkás' és a' közjót szívelő gazdák' fölfedezéseiket, és egyéb tapasztalásaikat, a' nyilván folyóírásokban egyenes lélekkel értelmesen közlik, akkor atyáinkra háromlott vád, hogy a' bortermesztésre nézve semmit sem tettek, továbbá nem öröködik reánk.

B. Az újabb időben a' vinczelléreknak nagyobb része a' jóság rendszerét fölcserélte a' bőséggel. Ők tehát folyvást azon vannak, hogy igen sok bort termeszsenek, 's azon szőlőfajtákat szaporítják, mellyekből sok, bár rossz must telik; azon nemesebb fajtákra pedig, mellyekben több cukor vagy fűszer és szesz van, 's ennél fogva a' bornak erőt és szeszt adnának, épen nem ügyelnek.

Ezen rossz számolatu nyerekedés a' magyarországi borok hitelét néhány évfolyás alatt folyvást nagyobb veszedelembe hozhatná. Azon ügyekezet, hogy a' szőlő-

lőhegyeken olly fajták szaporítassanak, mellyek számos gyümölcsöt hoznak, 's így bővebb termést adnak, esztendőnkint jobban elhatalmazik, 's csudálni lehet, hogy a' felsőség ezen hamis haszonvételek' elejét nem veszi. Mind azon borok, mellyek illy helyen teremnek, terhelve vízrésztetskékkal szesz nélkül szűkölködnek, melly nekik erőt adhatna, mert a' szőlőben és annak levében épen annyival több a' viz, mennyivel kevesebb a' czukor, 's benne a' nyálka résztetskék' bősége csirája azon nyavalyáknak, mellyek rossz gondviselés mellett a' rossz pinczében a' hornak szapora elomlását eszközlik.

Magyarországban a' bortermesztés, mint már előbb említém jobb részén az igen tudatlan pór nép kezén van a' ki már ma nem plántálja eleji példájaként a' hegyen a' nemesebb szőlőfajtát hanem szomszédja' előpéldája szerint azon van, hogy szőlőjében minél csekélyebb költséggel, minél több mustot termesszen, a' régi jó tövekbe alább való, de bővebb termésű szőlőveszőket oltván, melly által a' köztudomány szerint rossz zöld és fehér muskotály, a' fehér szőlő és t. e. f. véghetetlenül elszaporítatnak, 's következőleg a' belőlök sajtolt bor nem lesz olly kelendő.

Épen illy káros a' magyar borokra nézve a' szőlőknek a' sikságon irtóztató szaporodása is. Némelly földes uraságok ujabb időkbén néhány kedvezőnek látszó téreken szőlőt kezdettek ültetni azon célból, hogy házi szükségekre a' megkívánt bort saját földjökön termesszék meg; azt jobbágyaiknak is megengedték, és így lassanként elterjedt, 's elszaporodott a' mezei szőlőtermesztés annál inkább, minthogy némelly nyerekedők bizonyos utat találtak arra, hogy termésöket valamelly népes szomszéd városban jól eladhassák. Ha a' Duna bal partján Vácztól Zimonig terjedő nagy földterületet föl vesszük, hol majd minden helységnél

kerített szőlőkertek vannak, melyekben esztendőnkint több mint egy millió akó közönséges bor jobb, vagy rosszabb gondviselés mellett ezerféle gyümölcsfák árnyékában termesztetik, előre kell látnunk azon szomorú jövődőt, mely jó szőlőhegyeink' borát fenyegeti.

A' külföldre szállítás' csekély irányához képest most Magyarorszáiban igen sok bor, a' belső elköltésre pedig igen sok rossz bor terem, mely a' köznép' erkölcsiségére nézve sok kárt okoz, azon fontos körülálást számba sem vévén, hogy a' bornak nagy bősége okozta annak jelenlévő olcsóságát. Ezen olcsóságnak természetesen annál inkább kell növekednie, minél inkább elhatalmazik köztünk ama hamis alapföltétel, mellynél fogva mindig nagyobb 's kiterjedtebb szőlőket szaporítani törekszünk a' nélkül, hogy gondolóra vennők az azok' elhenyéléséből 's rossz gondviseléséből szükségesen következő silány szüretet. A' nagy szőlők több birtokost szegénnyé tettek mint gazdaggá, és a' középbirtokú bortermesztők, kik fáradhatlan szorgalmuk által az áldott termés miatt ismét folyvást új szőlőket alkotnak, jobb részén elkerülhetlen pusztulásra jutnak. Innét van, hogy a' közönségesen félannyi jól művelt szőlő gazdagabb termést ad, mint két három és többannyi, mely elhagyatott. Elérkezvén a' szüret, minden szegény szőlőbirtokos vevőt keres mustjának, vagy még félig sem forrott borának, 's azt bár mely csekély áron kész oda adni, csak hogy hitelezőjét kielégíteni, adóját lefizetni, 's télrevalóját megszerezni képes lehessen. Megjelennek ugyan a' borvevők, de nem mindenkor azért, hogy mint a' szegény szőlőműves gondolja, szükségein igazságos és illendő áron segítenének, hanem hogy önhasznokat keressék, őt hasznukra fordítván, 's rajta keveset könnyebítvén. Egy részről a' szükség, más részről a'

nyereség rendszerént olcsó árt szabnak, melly egész vidékre nézve sinormértékül szolgál, 's így a' jobb hegyborok árát is leszállítja. Ezen fölötté káros újítás által a' hegyes vidéki szőlőműveseknek azon gondolat-ra kellett vetemedniök, hogy fősvény kőföldjoktól nagyobb' termést csikarjanak-ki; szőlőjeket bővebb termésű 's rosszab szőlőfajtákkal ültették be, sőt azoknak fekvését a' hegyről mindég lejebb lejebb szállították a' síkra, hogy a' mezei szőlők bővebb termésével mérkőzhessenek. Mennyivel becsülik többre ez időtől fogva a' szőlőművelők a' síkföldi szőlőt a' hegyinél, kitetszik abból, hogy amannak holdjáért 400—800 pengő forintot is megadnak, holott az utóbbinak holdját az említett summának harmad részén is alig adhatni el. Ide járul még a' borkoreskedőknek, kocsmárosoknak és zsidóknak utálatra méltó zagyválása is, kik a' hegyi borokat a' pótlék mezei borokkal összekeverik, ez által a' kül- és belföldet csalni akarják, és a' hajdan olly híres magyar borokat folyvást nagyobb homályba borítják. Minél inkább iparkodnak az újabb időben a' francziák és rajnavidékiek bortermesztésöket javítani, főképen pedig boraikat ízökre, jóságokra, és tartósságokra nézve tökéletesíteni, annál inkább úgy látszik ellenleg, mintha mi Magyarországbán a' földművesnek és városi lakosnak eme' hajdan leggazdagabb foglalatosságát rossz számbavételű cselekvésünk által folyvást hanyatlásra siettetnők.

Halhatatlan emlékü császáruk 's királyunk, első Ferencz a' magyar bortermesztés fogyatozásairól, és hibáiról pontosan tudósítatván 1812 eszt. Január. 17ki leírásánál fogva az ország' valódi közjávára legkegyelmesebben méltóztatott parancsolni, „hogy a' szőlőtermesztés Magyarországbán mennyire csak lehet, megjobbítassék, és a' borokkal bánásmód jobban a' chemia' szabályai szerint gyakoroltassék“, és elég különös

hogy ezen, a' szőlőművelésre serkentett munkásság épen az idő óta vett olly csalfa irányt, melly az iparnak ezen ágát veszélyes kimenettel fenyegeti.

Távol vagyok attól az állítástól, mintha a' hegyi-szőlőművelés föntartása végett minden síkföldi szőlőt ki kellene irtani, badd maradjanak azok ott, hol már egyszer állanak tovább is (mert a' szőlő olly tájakon, hol a' bor nem sokra becsültetik, 's nem igen jeles, több hasznót hajt a' gazdának a' termés' bősége, mint jósága által, annál is inkább, minthogy a' borivóknak nagyobb része az egész világon kevesebbet hajt a' bor ízére, mintsem szeszére, vagy jobban mondván, részegítő erejére), de a' jó hegyek' földesurainak, és a' helybeli előjáróknak olly módokról kellene gondoskodniok, melly szerint jobb bortermesztéseket folyvást nagyobb hirre emelhetnék, mellyre nézve azon sinormértéket nem kellene ügyelet nélkül hagyni, hogy az ismeretes legjelesb hegyosztályok az alábbvalóktól elválasztassanak, amott csak a' legnemesebb szőlőfajták tápláltassanak, későbbi szűrés rendeltessék, 's egy-szersmind tapasztaláson épült nyilvános oktatás tétessék a' szüretelésre, 's forrásra 's a' bornak pin-czében tartására nézve, hogy a' tudatlan bortermesztő eddigi hibáji felől fölvilágosodjék. Rajtunk, áll bortermesztésünket az ész' törvényei szerint fáradságal, szorgalommal és költséggel üznünk, azután borunkat a' tökéletességnek azon lehető fokára emelnünk, hogy azt keressék, és biztos, jeles tulajdonságai miatt mind a' bel- mind pedig a' külföld jó árra méltassa.

A' magyar bortermés 1809dikig közepszerű esztendőben 18 millió akónál valamivel többre becsültetett, mellyből igen mérséklett számolás szerint közel 14 millió akó magában az országban költetett el. Ámbár folyvást kevesebb borunk kelt el a' külföldre, mindazáltal bortermesztésünk 26 esztendő alatt (1836ig) an-

nyira növekedett, hogy már ma a' borteruesztést minden nagyítás nélkül esztendőnként 30 millió akóra tehetjük. Ha már nem vesz tőlünk a' külföld többet mint eddig, tehát a' belső fogyasztásnak, minthogy senki sem akarja borait elromlani hagyni, 8—10 millió akóval is szaporodnia kellett, melyet legnagyobb részén a' köznépnek kell tulajdonítani.

Ezen még eddig nagyon kevés tekintetbe vett tárgynak a' nép' erkölcsére nézve fontos következtetései vannak, ha a' nemzeti gazdaságba befolyását, melyről itt nincs helye a' szólásnak, számba nem vesszük is.

A' borral élésnek már régtől fogva nagy dicsérői, de egyszersmind heves ócsárlói is voltak; és azért a' boritalnak, mint minden más egyéb dolognak, két ellenkező — jó és rossz — oldala van. Jobb oldala azon már a' természet által az időhez és körülményekhez szabott arany középút, melyről soha sem kellene eltévednünk. Roszabb oldala a' részegség' szomorú példáiban óránként szemünk előtt áll. Sokaknál a' részegség' magva már gyermek korban beoltatik, 's nem ritkaság húsz esztendő s ifjat, és negyven esztendő s férjfiút részegen látni. A' részegítő itallal élés' öröme rövid, 's a' veszedelem minden ismétlésnél nagyobbodik a' sok ivás által, 's e' szokásból végtelen rossz ered. Minden részeges zsibbadt érzékeinek bolygásában veszti el éltének egy részét, józan pillantatai pedig bizonyosan lelkiismerete' furdalásában, szomorúságában és komor képzeletekben telnek el. A' köznépnek követést nyer a' rossz példa a' számos csapszékekben és kocsmákban, melyeket haszonkeresés, a' jobbagság' pusztulására, minden helységben több számmal tart. A' kocsmárosok és zsidók, kik ott rendszerint aprólékos szeszkes italkereskedést űznek, versenyt iparkodnak a' szegény parasztot hitelezés és cserélés által hasznokra

fordítani; és azt ezen kezdett szokásaiban továbbra is marasztalni, unszolni.

Ki a 'törvénszékek' vitatásait 's a' fenyítések' kieszköz-
lését csak futólag veszi figyelemre, meggyőződik felőle,
hogy a' verekedés, tolvajság, utonállás, és gyilkosság
jobbára a' részegségből, és ennek testvéreiből, a' játék-
ból, bujaságból, és henyélésből származnak eredetileg. A'
veszekedés, harag, boszúállás, nemzetségi viszálykodás,
házassági egyenetlenségek, szegénység, betegség, és
koldulás többnyire ennek következményei; a' lélek'
tompasága, és az értelemnek az állatiságig lealacson-
nyítása szinte annak szánakodást gerjesztő szüleményei.

Hol illy véték gyökerekre verekedvén, már mesz-
sze elharapózott, ott vége szakadt a' mezei iparnak,
vége a' polgári és kereseti szorgalomnak; a' vallás,
eskü, a' mindeneket éltető eleven hit, lábbal tiporva,
bontakozni kezdenek. A' bor és égettszesz - csapszékek
igen megszorodott barlangjaiból ered a' földművelés-
nek elhenyélése, 's vele együtt minden kigondolható
vétkek' fertelme. Ezek iskolái, kezdő- és temetke-
ző iskolái a' megrögzött ivóknak. — Melly káros
a' mezei cselédek közt uralkodó részegség, min-
den mezei gazda, kinek idegen kezekkel kell munká-
ját végeztetni, tapasztalásból tudja. Nekem több ha-
szontalan cselédeim között mindenkor legnagyobb ré-
szén azokat kellett elbocsátanom, kik részegesek va-
lának.

C. A' földnek, éghajlatnak, és munkálásnak te-
kintete nélkül, csak vaktában ültettetnek, egyátalján
keverve a' korán és későn érő szőlőfajták a' szőlő-he-
gyeken. Ha szüret előtt tartós eső jár, tehát már sep-
temberben fölrepedeznek a' kora gyümölcsű szőlőfajok,
kivált a' termékeny sík földben; nedvök kifoly, meg-
rothadnak, elpenészednek, következőleg a' bortermesz-
tésnek kevés vagy semmi hasznára nincsenek; mert ha

a' jó idő kedvez is a' szőlő érlelésnek, azt a' madarak, darazsak, bogarak, főkép' pedig az emberek előbb megemésztik, mintsem a' szüret kezdődik

Ha illeten szőlőt illendően akarnánk használni, tehát annak gyümölcsseit külömbféle időben kellene leszüretelni, 's belőlök bort facsarni. Minthogy azonban ez nem könnyen történhetik, tehát a' későn érő szőlő a' must készítésre jobb részén elvész, vagy alig félig érve a' korán érő közé vegyítetik, 's az egész termést elrontja. Ezen állítás' igazsága felől szüret alkalmával évenként kiki meggyőződhetik. Azon szőlőkertekben, mellyeknek síkabb fekvésök vagyon, némelly kék szőlőfajták különösen igazolják ezt. Hihetlenség azon gondatlanság, mellyel szőlőhegyeink' beültetése és megújítása történik, 's eleget mondok, ha azt mondom: hogy minden bár melly csekély ültetvényben 38—40 jó és rossz fajta egymással keverve találhatók, a' hol 6—8 a' fekvéshez és éghajlathoz képest kiválasztott korán vagy későn érő fajta sokkal jobban megjutalmazná a' szőlőműves' fáradságát.

Hol a' szőlőművelés tudatlanul 's csak műszeresen (mechanisch) gyakoroltatik, ott a' borkészítés hibás állapotban van, 's csak ezen hibákból származnak a' sok közönséges, úgy szólván rossz borok, mellyek a' külföldre szállított borok' hírét folyvást rongálják. A' hidegebb 's a' bortermesztésnek nem igen kedvező hegyrészekben csak a' korán érő 's főkép' a' fehér szőlőfajtákat kellene szaporítani, a' déli kerületekben pedig jobb részin fekete szőlőt termeszteni, mint erre bennünket eleink' példái elége oktatnak, és csak az ország' déli részén, t. i. Szerémben és Banátban vannak helyökön a' későn érő szőlők, mivel teljes érettségök mellett egyszersmind legtartósabb borokat is szolgáltatnak.

D. Külön figyelmet kellene fordítani ama fölötté fontos tárgyra: melly szőlőfajták gyarapodnak leginkább a' hegyeken, mellyek a' síkon, mellyek a' homokban, mellyek a' kövecses-, mellyek a' kövér fekete földben, mellyek az elkorhadt kövekben az éghajlat' és hegyfekvés' különös ügyelete mellett? Mit használhat a' nap' legjóltevébb befolyása, mit a' kedvező időjárás, ha már szőlőültetéskor el vagyon hibázva az oda illő szőlőfajok' helyes megválasztása? Csak a' földes uraknak, és értelmes városi szőlőbirtokosoknak szorgos és figyelmes együttmunkálódásai vezethetnek bennünket erre nézve lassanként biztos meggyőződésre, csak akkor, ha mind egyik szőlőhegyen, annak külömb osztályiban minden szőlőfajtából különösen sajtoltatnék bizonyos mennyiségű must, és magányosan erejedztetnék (forraltatnék), a' belőle készült bor pedig egy ideig eltartatnék, hogy azután a' dologhoz értő tapasztalt férfiak' társaságában meg lehetne itélni, ez vagy amaz szőlőfaj szolgáltat-e legjobb és legtartósabb bort e' vagy ama szőlőtájon. Ez által igen könnyű volna meghatározni, kivált ha ugyan azon esztendőben több féle próbák tétetnének, melly fajták díszlenek a' szőlőhegyen, és e' szerént az ugyanazon szőlőhegyen jövőendőben szaporítandó szőlőfajokat meg lehetne nevezni. És melly könnyen meggyőződhetnénk felőle, hasonló csekély költségű próbatételek által, minden szőlős gazda, szőlejében eddig művelt szőlőfajtáji közül mellyekből vehet legnagyobb lehető hasznot?

Igaz ugyan, hogy Tokaj, Ruszt, Soprony, Szent-György és Ménes már régen megismertették, és figyelemre méltatták formintjoknak, jufarkjoknak, és fekete kadarkájoknak jeles tulajdonságait; de melly sok szőlőhegy van még, hol sem a' szőlőfürtök' megválasztására, sem azoknak felosztására nincs ügyelet, és bizonyosan szőlőművelőinknek legnagyobb része még

uem tudja, melly szőlőfajtáknak tulajdonítsa borainak jóságát, vagy alávalóságát.

E. A' szőlőhegyeknek legnagyobb részében fölöt-
te sok gyümölcsfák vannak, úgy hogy némelly hegy
inkább hasonlít valamelly gyümölcs- mint szőlőkert-
hez. Hogy érhessenek meg a' szőlőfürtök a' sűrű ár-
nyékban, 's hogy legyen belőlök jó bor? kivált az olly
szőlő ültetvényekben, mellyek a' hegyben alantabb fe-
küsznek, és így a' napnak egy részén a' verőfény' jó-
tékony befolyásától megfosztatnak. Tudom a' szőlőmű-
vesek' feleletét, kik azt mondják: „Ha a' bor nem dísz-
lik, teremhet gyümölcs, 's ez kipótolhatja a' művelés'
költségeit.“ Az igaz, meg kell engedni a' szegény pa-
rasztoknak e' mellékes hasznót, melly gyakran az esz-
tendőnek olly részén, midőn még más termést el nem
adhatni, kétszeres haszonnal kedveskedik; de csak bár
a' szőlő' közepén ne állanának gyümölcsfák, leginkább
pedig dió, körtvély és almafák' lefüggő terebélyes á-
gaikkal, mellyek által a' szőlőtől a' napfényt, táplálékot,
és termékenységet elrabolják. Kevés és gyakran nem-
telen gyümölcsfájit, mellyeket szőlejében ápolgat a'
paraszt, inkább 's alkalmasabban házi kertjében, ud-
varában, vagy szérűjén éppen olly jól, és majd na-
gyobb bátorságban tarthatná; mert azon kívül, hogy
ezen fák már magokban kárára vannak a' szőlőnek,
még az által is alkalmatlanok, hogy a' többszöri gyü-
mölcsszedés a' szőlő között vígyázatlan járással 's ke-
léssel történik, kivált a' későn érő gyümölcsökre néz-
ve, mellyek a' szőlővel egyszerre érnek. A' szép gyü-
mölcs tolvajságot támaszt, 's az éjjeli ragadomány ál-
tal kétszeres kárt okoz a' szőlőben.

Azon híres szőlőhegyeken, hol különös jó bor te-
rem, a' helységi előjáráságnak kemény fenyíték alatt
kellene megtiltani a' gyümölcsfáknak szőlő közé ülte-
tését, minthogy a' szőlő, úgy mint napkelet' szülöttje,

természete szerint árnyékban nem adhat kellemes termést, és mivel még Magyarország' mértékletes ege alatt is száraz nyár, 's főképen tartós meleg ősz kívánatik arra, hogy jó bortermő esztendő legyen.

F. Sok, mondhatnám legtöbb szőlővidéken azon oktan hibát követik el, hogy virágzás' idején a' szőlőben dolgoztatnak. Virágzaskor a' szőlőnek minden munkás előtt zárva kellne lennie. Hogy virágzaskor a' szélvész, eső, a' szőlőben kárt tesz, csupa lehető eset; de abban az illykori munka bizonyos nyilvános kártétel. A' nemzés' időszaka, az állati szinte mint a' növényi életben, azon fontos időpont, melytől a' gyümölcs' bősége és jósága egyaránt függ; ilyenkor a' legcsekélyebb háborgatás is nagy kárt okoz, pedig sok illy háborgatás történik részint az erőszakos kapavágás, részint pedig vigyázatlan járáskelés, és hosszú ruha által dörgölődés miatt.

G. Csakugyan már egyszer ideje volna, hogy a' számtalan kártékony madarak (verebek, seregélyek, és t. e.) kevesbítetnének; mert míg ezen állatok a' gabonaföldön, kazalokon, és szőlőkben könnyeden lakozhatnak, addig bizonyosan nem iparkodnak élelmöket másutt fáradságosabban hajhászni.

Valamint minden más növényi termésnek, úgy a' mi nemes szőlőtőnknek is vannak ellenségei. Én itt egyedül csak azokat veszem tekintetbe, melyeket emberi segítséggel vagy elmellőzhetni, vagy ártatlanokká tehetni. A' verebek, seregélyek nagyon rá esnek a' szőlőkre, 's jól tudván üldöztetésöket, szorgosan ügyekeznek az emberi vigyázatot, mennyire csak lehet, megcsalni. Majd hihetlen, melly nagy kárt okoz ezen tollas sereg a' szőlőben. A' szekszárdi, szerémi 's körvidéki borgazdák és szőlőművesek hosszas panaszokra fakadhatnak, ha őket ezen madarakkal vesződségök elbeszélésére kényszeríténők.

Valamint a' legjobb növény bizonyos környülmények alatt méreggá válhat; szintúgy a' leghasznosabb állatok is fölötte ártalmasokká válhatnak, igen nagy szaporodásuk mellett, főkép' ha meghatározott élelmök hibázik.

H. A' szőlőkarókra nézve is fölötte szükséges volna a' jobb és hasznosabb gazdálkodás, és az e' célra megkivánt irtóztató sok fa tekintetet érdemel. Alig foghatni meg, miért nem iparkodunk ezen terhes és a' szőlőművelés' hasznát szükítő költségnek, a' mennyire lehet elejét venni. Köz panasz van a' karók' megszerzésének költséges léte felől, még sem jutott eddig egy helybeli felsőségnak is eszébe olly eszközökről gondolkodni, mellyekkel a' szegény szőlőművesen segíteni lehetne, ámbár azok szemünk előtt hevernek.

Csak szaporítsuk még inkább, és viseljük rendesen gondját, a' Magyarországbán közönségesen vadon termő ákászfának, és bizonyosan, ha nem egészen is, de nagy részben ki fogja elégíteni szőlőkarói szükségünket. A' hol szőlőhegyek vannak, ott bizonyosan vannak más földek is, mellyek ákászfá természetesen szolgálhatnak. Hogy ezen fa' plántálásának és gondviselésének tudatlansága által szőlőplántálóink ne talán hátráltassanak, vagy inkább hogy a' szapora, kedvező és hasznos fogamat által ezen fának ültetésére serkentessenek, úgy tetszik, nem lessz céliránytalan itt azt röviden megérinteni, mit eddig fölöle a' tapasztalás tanított.

Az ákász' szaporítása leghelyesebben mag által, tulajdonképen arra rendelt és készített földben történik. Második, vagy még jobban harmadik esztendőben, a' fácskák, késő tavasszal, a' faiskolából a' szabad földbe átültetnek. Itt szaporán növekednek, 's miután kapanyél vastagságnyira nőttek, télen

közel tövökhöz levágnak; következő nyáron számos ágakat hajt tövök, melyek a' gyökér hajtások által jóformán szaporodnak, melyek egyenesen fölfelé nyúlnak, 's midőn illő vastagságra jutnak, szőlőkaróknak használtathatnak; következő esztendőben három négy annyira szaporodnak a' hajtások, melyek folyvást levagdaltatván, számos új hajtást sarjadzanak.

I. A' borok' erejedzésének (forrásának) kormányozására még eddig igen ritka szőlős vidéken volt szó. Erre nézve sokan legnagyobb hibákat követnek el, 's a' bort még azon kevés erejétől (szeszétől) is megfosztják, melly még benne vala. Az erejedzés legfontosabb dolog a' borkészítésnél, és kinek a' forrás' folyamatjáról nincs szoros ismérte, az a' legjobb, legédesebb szőlőből is csak közepszerű italt készít. Így p. o. sokan azon aggodásból, nehogy a' veres borok' törkölye a' kádban megsavanyodjék, forrás után 5—6 nap mulva lefejtik róla a' még szinte meleg, zavaros bort, melly a' nélkül, hogy illendően megszínesedett volna, a' hordóban megújult forrás által még előbbi kevés színét is elveszti, végre megsavanyodik, melly rosztat a' törkölynek gyakor letiprása által könnyen el lehetne hárítani. A' híres derék szerémi boroknak szaporá megsavanyodását egyedül a' hirtelen fórrásnak kell tulajdonítani, mivel az erejedző must folyvást közösülésben van a' szabad levegővel; ezenkívül a' bor rossz pinczékben, istálókban, vagy kamarákban, a' hév mérséklet' változása által, azután a' füst, istálók' és árnyékszékék' kigőzölgései által, csaknem hasznavehetlenségig kízzatik. A' fórrás' hibáit, valamint a' festőszer' hijányát is a' veres boroknál, némellyek festés által ügyekeztek helyrehozni, de a' külföldiek észrevették a' fábrikások' durva csalárdságát, a' borvásárlásnál vigyáztak, 's innen van, hogy most a' hajdan olly híres magyar veres boroknak olly csekély hitele,

kelete vagyon a' külföldön. Megcsalták a' külföldi vevőket, hogy így magokat egész jövődőre megcsalják.

Sokkal nyomosabb ezen tárgy a' forrás körül, mint sem hogy azt ezen sorokkal kimeríthessem. Ennek következtében az utóbbi kötetekben alkalmat fogok keresni, róla bővebben és körülállásosabban értekezni.

K. Még nincsenek körülményes 's tökéletesen oktató hegyi rendelkezéseink. Innét van, hogy sok régi és már nagyon elhatalmazott ártalmas visszaélések folyvást mélyebb gyökeret vernek, következőleg a' földes uraságok' és városi tanácsok' együttműködése nélkül a' felvilágosodott, köz-magányos szőlőbirtokosokra nézve kiírthatatlanok maradnak.

Azon hegyi rendszabályok, mellyeket némelly szabad városok szőlőhegyeik' számára készítettek és ki nyomattak, koránt sincsenek éretten megfontolva, következőleg ezen fontos tárgyra nézve felette hiányosok. Az igaz, hogy pénzbeli büntetések találtnak bennök, mellyeket a' hegymesternek azon szőlőműveseken meg kell vennie, a' kik kiszedéskor számosabb karókat eltörnek, a' kimért lineán túl ásnak, tartós esőzéskor kapálnak, vagy a' fűtöket a' levelek közé köték, 's t. m. e.; meg van benne tiltva a' zöldségnek szőlő közé ültetése, vagy ott kutyákkal való járás, és i. t. De szó nincs a' gyümölcsfák' szerfölötti ültetéséről, a' szőlőtőknek sűrű ültetéséről, hol a' táplálatot egyik a' másiktól elragadja, 's a' nagy árnyék miatt a' szőlőfűtők meg nem érhetnek; azt föl sem veszik, ha a' szőlőműves 14—15 esztendő gyermekekkel jelenik meg a' szőlő metszésre, 's azon kegyetlenséget nem veszik észre, midőn a' munkások a' szőlőtőnek vén száraz kinövéseit, megítélés nélkül, tompa baltával erőszakosan vagdalják le, a' helyett, hogy azt kis fafűrészszel vinnék végbe; eszökbe sem ötlük semmi kár

is, midőn a' szőlőnek legfontosabb munkáját, az írtást, tudatlan asszonyok és leányok által tétetni szemlélik, kik a' fiatal szőlőveszszöket oktanulul tépdelik, és ez által a' jövőendő termésnek hasonfelét szinte semmivé teszik, azt nem is számlálván, hogy ezen munka, mellynek a' virágzás előtt egy pár héttel végbe kell mennie, rendszerént igen későn tétetik, midőn a' nagyon erős sértések a' tőkét megsejlesztik. A' szőlőműves ezen dolgot, mellyben ki kellene mutatnia, valljon érti-e a' maga munkáját? jobb részén házi cselédeire bízza, továbbá úgy tetszik, azt ártalmasnak sem tartják, ha a' szőlővirágzás' idején, mint már előbb volt mondva, a' szőlőben dolgoznak.

Jobb és hasznosabb volna az illy hegyi rendszabásokban még ezen tanításokat terjeszteni elő:

a) Melly szőlőfajok díszlenek legjobban, és teremnek legtartósabb bort ezen szőlőhegyen?

b) Mellyeket nem kellene épenséggel ültetni?

c) Melly szőlőfajták kívánnak rövidebb, és mellyek hosszabb metszést?

d) Melly rendszabásokat kell szüretkor jó és rossz időben követni?

e) Melly előgondszabályokat kell követni a' must' forrásánál meleg vagy hideg időben, az érett, éretlen, vagy rothadt szőlőnél stb. A' hegyi rendszabályba foglalni kellene még:

f) Egy értelmes útmutatást a' trágyának szorgosabb öszvegyűjtéséről, annak helyesebb eltartásáról és használásáról.

Mind ezen hasznos dolgokról semmi sincs a' hegyi rendszabásokban, 's miért? mert hihetőleg a' szerző urak a' tárgyat nem fontolták meg elég pontosan, 's talán nem is voltak gyakorlott szőlőművesek.

L. A' közönséges szőlőműves még igen tele van előítéletekkel és régi hibás véleményekkel, kivált az

elementomi és más történetekre nézve. Hogy a' köz-nép a' babonaságnak még igen hódol, és ezen embe-
rek' esze a' vizsgálatlan történeteket és tünemé-
nyeket vaktában elhiszi, és a' természet' munkáit,
mellyeknek okait egyszerre föl nem fedezhetni, is-
méretlen, természetfölötti erőktől származtatja, még
ma is folyvást példákból kitetszik. Állításom' bizony-
ságára két történetet hozok itt föl, mellyeknek első-
jén történetből magam is személyesen jelen voltam.
Egy német mezővárosnak több lakosai 1827k év Augus-
tusában ájtatos bucsújárásra indultak, és hogy 10 óra
járásnyi utjokat könnyebbítsék, azt határozták, hogy
a' Dunán lovakkal hajón vontassák föl magokat, közel
a' meghatározott helyhez. A' mint a' közel száz lélek-
ből álló társaság, utazásának első estvéjén, énekelve
és imádkozva, egy német catholicus helyhez érkezett,
a' lovak' sebes húzása miatt az árbocz eltört, 's ledül-
tében az elől imádkozót úgy lesujtotta, hogy őt,
újultan, a' legközelebb fekvő vendégfogadóba kellett
vinni, hol kevés idő múlva azután megholt. Más
nap reggel a' halott' szomorú atyafijai a' helybeli ple-
bánushoz mentek, azon könyörgéssel, áldaná meg a'
holt testet, hogy azt testvérei mellé temetni haza vi-
hetnék, a' mi, mint illő, a' lelkipásztor' részéről meg
is engedtetett. — Alig tudták meg néhány jelen volt
parasztok a' plebánostól adott engedelmet, azonnal hir-
telen lárma lett a' faluban, és minden szájból azon
eltökéllött akaret hangzott: hogy a' holtnak az oda-
való temetőbe kell temettetnie; és semmiképpen meg nem
engedé a' nép, hogy őt elvigyék. A' nép seregenként
tódult össze az útra, hogy egymást hason gondolatjá-
ban megerősítse, 's a' holtnak atyafijai alig juthattak
az őrálló parasztoktól holt atyjokfiához. — A' plebá-
nos ezen váratlan történetről tudósítván, mivel ma-
gának, mint lelkipásztornak, nem volt valódi ellent-

álló ereje a' parasztok ellen, a' panaszosokat a' faluban lakó uradalmi tiszthez igazította. — A' tisztt megjeient, 's a' mint mérsékelt 's okos előterjesztéssel a' népet csöndesíteni ügyekezett, ezen lármás feleletet kapta: „Mi meg nem engedjük az idegen holttestnek elvitelét, mert akkor minden pillanatban azon veszedelemtől tarthatnánk, hogy szöleinket elveri a' jég.“ Azonközben az ezen időbeli nagy hőség 30 óra alatt (a' plebános és tisztt felsőbb helyre folyamodtak olly parancsolat végett, mihez tartsák magokat) romlására volt a' testnek, és azután a' bucsúsok magok is meggyeztek benne, hogy a' halott ugyan ott minél előbb eltemetessék.

Néhány hét mulva, más faluban, mellynek lakosai római catholicus tótok, hasonló eset történt. Egy valamí 13 esztendősz gyermek a' hajóból vígyázatlan a' Dunába fordult, 's minekelőtte rajta segíteni lehetett volna, bele fúlt. Harmadnapra holt testét a' víztől a' partra vetve találták, 's eltemetésére megtették a' szükséges rendelkezéseket, mellyek közé a' többszöri kiharangozás is tartozik. A' parasztok épen nem akarták engedni a' kiharangozást, azon ürügy (szín) alatt, hogy szölejöket elveri a' jég, ha ugyan azon harangokkal azután felhő elébe harangoznak.

Még most sincs talán ideje, hogy a' szegény szánakozásra méltó népet, okos tanítással babonáitól megmentsük, melly bennünket a' még sok helyen szokásban lévő felhők' elébe harangozással olly gyakran emlékeztet hibás véleményére?

Lehetlen megszámolni azon szomorú okozatokat, mellyeket a' babonaság az emberi erkölcsre és boldogságra nézve régtől fogva okozott.

Régenten arra szolgált az égi háború közelítésekor indított harangszó, hogy a' népet imádságra buz-

dítsa. Hogyan fajulhata el ezen akkori jó szándék attól fogva azon balvéleményre, hogy harangszó a' jéghezó felhőket elüzi, azt nem tudom.

3. §.

Néhány, a' magyar szőlőművesekhez intézett nyomatékos szó, a' trágyának, ugymint a' honi gazdaság' életerejének czélszerűbb készítéséről, 's használásáról.

Hozzátok intézem, jó emberek! igazságos és nyomatékos szavaimat, mellyekre szinte húsz esztendei szakadatlan fáradozásim, leginkább pedig a' szőlő- és pinczeművelés körül észrevételeim, 's gazdalkodásom tanítottak, 's engem mint egy kénytelenítettek, hogy azokat füleitekbe hangoztatnám. Csaknem tíz esztendeig tartott vándorpályám, mellyen egész Magyarhazát Ausztriát és az ezzel szövetségben függő császári birodalom egyéb tartományit csak azért jártam be, hogy az ottani szőlőművelésnek titkait alaposan kitanulnám. Minek következtetésében hízlekedem is magamnak, hogy e' dolog' ügyében veletek néhány szót szólni képes vagyok.

Midőn a' magyar haza' bortermő vidékeit látogatnám, különbféle helyeken különbféle hijányokra bukkantam, mindazáltal semmi sem szúrt olly annyira szemet, mint a' trágyának, u. m. a' honi gazdaság általános életerejének elhenyélése. Csaknem mindenütt fültanuja valék ama' panasznak, hogy a' trágya' szüke miatt nem tudnak mit csinálni, hogy keletfölötti drágasága mellett az még olly csekély haszonvétele és rossz készítésü, melly annak vásárlására kívánt tömérdek pénzt meg nem éri, hogy veritékkel kere-

sett pénzeiknek majd nem felét ganajvételnél hiába kell kivetni 's t. eff.

Ezen közös panasznak hasznos tanácslatimmal ellenszegülni ohajtván, szíves vagyok bennetöket megtanítani arra, mi módon készíthettek önmagatok saját, 's bár melly csekély terjedelmű gazdaságokban, jobb foganatosb, és olcsóbb trágyát annál, mellyet drága pénzen vásárlani kénytelenítettek. Szavaim, mellyeket hallandatok, a' csallhatatlan igazságon, tulajdon észrevételeimen, 's gyakorlati tapasztalásimon épülnek. — Lelkesítsen tehát bennetöket soraimnak olvasása, 's olvasván, kövessétek tanácslatimat! A' jó következés, melly tanácslatimból rátok áradoz, nekem ugyan örömtől hoz, de nektek bokros haszonnal kedveskedik. Legtisztab tekinteteim csak egyedül a' magyar borművelés' hasznait czélozzák. — Magyarország az istentől megáldott bortermő haza, mellyhez hasonlót talán a' világkereken haszontalan keresni, — 's ti ezen áldás' kegyes osztogatójának semmivel sem hálálkodhattok annyira, mint annak iparkodástok, 's értelmes gazdálkodások által szaporításával.

A' szőlőműveléssel foglalkodónak tekintetei egyedül csak szőlőjének a' lehető tökéletességre való vitelét tárgyazzák; innét van, hogy 'a' szőlőgazda a' földfekvésnek tekintetében azon iparkodik, mikép' nemesítse hegyen termett borait a' legnagyobb tökéletességig, 's miként termesszen iszapos völgyén, és sikágon kövér nyereségű fűrtöket. De mindenki könnyen áttallátja, hogy a' föld, bár melly buján legyen is életerővel megterhelve, ismét könnyen elsilányulhat, megsoványkodhatik. Ennek következtében legfőbb gondja legyen minden figyelmes szőlőbirtokosnak, ezen hiányt, soványságot meggátolni, 's az esztendőnkénti szűret vagy aratás okozta silányságot kipótolni, javítani. — És ez trágyázás által történhetik. — Igaz

ugyan, hogy már a' legrégebb szőlőművesek, 's velek a' francziák az istálóbeli trágának használatát egészen kiküszöbülték, azt állítván, hogy az által a' bornak fűszeres ize, 's minősége felette megcsökken. — És valóban nem is tagadhatni, hogy a' trágának szerfölötti használása a' bornak mind értékére, mind tartósságára nézve nem kevéssé ártalmas, azonban a' mi ez utóbbit, a' módfölötti trágázást illeti, azt Magyarorszában nem igen láthatni, 's ha láthatni is, tehát csak olyan gazdánál, kik a' sok trágya által természetdő bő gyümölcsből gazdag szüretet, 's nyereséget vadásznak. Honunkban közönségesen csak a' döntéseket szokás trágázni, melly a' bornak jóságát épen nem korcsosítja. Ez által hiba nem történik, 's csak egyedül a' trágya' szerzésében, készítésében 's használásában szemléljük a' szembetűnő hiányokat. Nem is egyéb, mire figyelmaztetni akarlak bennetöket, mint ezen hiány, melly naponkint szemetek előtt lévén, azt még eddig figyelmetökre nem méltattátok. Ez az, mellyet csekély fáradsággal betölthetnétek, 's azt mégis inkább drága pénzetök' fogyasztásával oszkozlitek.

Először tehát arra akarlak bennetöket megtanítani, mi módon lehessen házigazdaságtok' belső körében szapora és haszonhajtó trágát gyűjtenetek kevés fáradsággal.

Ezen célra mindenek előtt szükséges egy valami alkalmas helyen készült ganajverem, mellyet az alább írt módon elrendelni, 's megtölteni el ne mulasszatok.

Leányaitok, feleségeitek kisöpriik ugyan naponként konyháitokat és szobáitokat, de a' söpredéket az utcára, nem pedig a' gödörbe lapátolják. — Ők elmossák ugyan naponként az evő 's főzőedényeket, de a' mosogatóvizet az ajtó elébe, az udvarra vagy a' közel levő árokba öntik, meg nem gondolván, hogy az

illy zsiros, sósrészetskékel vegyült moslék a' szemét gödörbe öntve átnedvesíti a' már ott létező szemetet, mellyből a' legjobb trágya kerekednék. — Ételeitekből a' csontdarabokat asztal alá vetitek, annak meggondolása nélkül, hogy azokat baltával öszve aprítván, vermetőkben forrás és rögtön rothadás által legjobb ganajt nyujtana, mellyből esak egy maroknyi is több életerőt kölcsönöz a' szöllőtőnek, mint háromannyi, sokszor az eső által egészen kimosott istálló-ganajtok. A' tisztaságnak elvein épült ősi szokás még ma is úgy hozza magával, hogy ünnep vagy vásárnap előtti estvén udvaraitokat 's házaikat' elejét csinosan öszvesöpörjétek. De az öszvesöpött szemét a' kotsiutakon halmokra tolatik, hol nyáron sokszor a' forgósél szétsodorván belőlök szemvakító porfelleget támaszt. — Vegyük föl, hogy hetenkint csak egy talitska hason szemetet dönténénk is trágya vermünkbe, még is mennyire szaporodnék az egy esztendő alatt? mellyből, ha kivált aszszonyaitok minden mosás' alkalmakor kiöntött szappanyos lúgjaikkal gyakortább meglocsolnák, a' legjobb, legéleterősb trágya fogna származni. — A' hamu hasonlólag igen hatalmas trágyázó szer, és még is gyakran látjuk, hogy az a' tűzhelyekről és kemenczékből az utszára öntetik, és szélnek eresztetik, ez jele annak, hogy nem tudjátok minő életerő rejtezik benne. A' hamu mosogató vízzel föleresztve a' vele egybekevert ganajnak jótékony erőt kölcsönöz. Így van a' dolog azon korommal, mellyet kéményeitektől lefaragtok, ez is alkalmas trágyául szolgálna, 's mégis közönségesen elszóratik. — Leölitek sertvéseiteket, vagy egyéb barmaitokat a' nélkül, hogy azoknak sertéikkel, 's más egyéb hulladékaikkal ganéjdombokat nevelnétek. Ollyan helységekben, mellyekben még a' leöldözött sertések' veszélyteljes pörkölései divatoznak, az izzó pörnye az útszéleken hagyatik, melly a' már em-

lített hulladékkal elegyítve inkább szaporítására lenne alkalmas. A' közönségesen falutok közepén álló mészárszékek, mellyek bemázolva, 's mintegy körül-bástyázva marhagyomorral-, vérrel-, szőrrel- és patával, inkább kutyapeczér-házhoz hasonlítanak, nyáron kivált kiálthatatlan büzt 's dögletes levegőt terjesztenek. Nem lenne e' jobb itt is melegében öszvetakarítani az említett rondaságot, 's azt vermekbe ásván rothadásba bocsátani, ezek idővel a' sovány földnek legtermékekenyebb nedveket osztanak.

Nem vétek e' továbbá annyi száraz 's vigyázatlanság által megsavanyult törköly-halmokat utczára, vagy árkokba öntve szemlélni, mellyek egy helyre rakva a' trágyának mennyiségét fölötte szaporítanak 's javítanak. Nem botránkoztató dolog e'? ha pálinkafőzésnél megmaradt söprő és üledék gyakorta az utczára vagy szabadba öntetik, hol rendeltetését hibázva a' szemnek és orrnak undorodást okozó tárgyak lesznek.

Mit mondjunk továbbá azon megrögzött szokásról mellynél fogva hazánk' nagy kiterjedségű részén a' parasztok trágyájoknak több részét éhes szántóföldjeiktől elfogván, tüzelőnek szánva bolőle tűzeket készítenek, velek kályhájikat 's kemenczéiket fütendők; — holott e' szükség' kipótlására hatalmas szert nyujtanának a' mindenütt könnyen szaporodó eleven sövények' 's hirtelen növő faültetvények' lenyesett galyai. Ezekből elég tüzelő kerekedik, de minthogy még ekkorig átalányosan nem divatoz, a' szegény együgyű paraszt véteknek állítja követni. És vallyon ki hinné, hogy fővárosunk környékében is találatnak helységek, hol ezelőtt kis idővel a' földes uraság kénytelen vala megtiltani a' ganajnak ezentuli pazarlását, 's a' Duna partra történt gyakor kivitelét!

Végre, mit szóljak a' trágyának ama legnemesebb részéről, az emberganajról? melly minden ráfigyel-

mezés nélkül olly gyakran semmivé, vagy veszendővé tétetik. Árnyék-székeitek többnyire folyó, vagy álló-vizekbe, vagy közellevő árkokba ürülnek; ez utóbbiban a' ganaj megtikkadván egy határra növekedik, 's gőzölgő bűzével az általmenőket undorítja, míg végre egy záporosó az árkot vizeivel eltöltvén, azt szennyeiből ki nem mossza, és sebes folyásával a' határra gyűlt emberganéjt is magával el nem sodorja, ez által egy másik határnak ismét helyet készítvén. Azon árnyékszékek pedig, mellyek szögleteken vagy az udvarokon vannak, tárva állanak a' sertések' és kacsák' szabad kényének, mellyek folyvást ott tartózkodások, turkálások, vájkálások által a' ganéjnak szüntelen bűdös kigőzölgést okoznak, és senki meg nem gondolja, hogy ezen emberganéj a' növény országban olly hatalmas életerő, melly sok haszonnal adózhatik. Utazásomban egész falukra találtam, mellyekben árnyékszékek nem lévén, az emberek szükségüket mindenek' szemei láttára 's botránkozására, álló helyeiken végezték. A' falubeli vagy melletti folyók's patakok annak tetemes hasznaira vannak ugyan, de távol legyen, hogy azok közönséges árnyékszékké, 's milliónyi patkányok' fészkévé tétessenek; úgy hasonlólag semmiképen helyben nem hagyatik az említett ganajnak, midőn azt az éhes föld olly annyira ohajtja, szabad folyást engedni. Így történik a' döglött állatokkal vagy baromfiakkal a' dolog, mellyek a' ganajverembe vetve, sokkal több hasznot fogtak volna fordítani, mint az útezára kidobva, hol az ebektől ide 's tova czipelve, bűdösséget és undorodást terjesztenek. A' sertés- és egyéb baromfiolak soha ki nem tisztítatnak; az első azért nem, mert a' benne találtató sertés-ganéj haszontalannak tartatik; a' második, mert a' szárnyas állatok' csekély ganaja, parányiséga miatt, figyelemre sem méltatik.

— Vegyétek most ezen fölfedezéseket gondolóra,

és világosan által fogjátok látni, hogy trágyátok hiányának egyedül henyeségtök 's tudatlanságtok fő okai. De egyszersmind csudálni is fogjátok azon rondaságot 's restséget, mellyek minden oldalról szemünkbe ötlenek. Mert ugyanis, ki tagadhatja azt, hogy többnyire a' falukban kocsikázni, leginkább pedig járkálni nem is lehet a' nélkül, hogy valami ganajba ne kelene toppannunk, vagy tipornunk. Ökrök, tehének, lúdak és kacsák, eláradt 's dögleletet lehellő mocsárokban fetrengenek. Istállókból, udvarokból egyenest az útszára foly ki a' ganajlé, melly ott tócsává válván összevegyedik az esőmosta posványokkal, mellyeket, úgy látszik, némelly faluban a' lúdak végett még ohajtanak is, mintha bizony a' benne csapkolódó baromfinak egész haszonvehetlenségig öszvemázolt tollai az által nem károsodnának. Még rémítőbb vázkép tűnik szemünkbe, ha valamelly udvarba vagy istállóba fordulunk; ugyanis az udvarban tükrödző marha ganaj vagy a' nap' hevétől már egészen kiszáradt, vagy az esőtől általáztatva folyófélben van; koci vagy talyiga által öszvetiporva, sertvésektől feltúrva, tyúkoktól szétvájva, borzasztólag mutatkozik. De bezzeg millyenek az istállók? nem olyanok-e, mint valami haramia barlangok? Bennök a' ganéj miatt járni sem lehet. A' nyomorult pára barom, mintegy mocsárban fekszik. Szegényebb sorsúak' istállói, mint valamelly gőzöny, tömvék fojtó párolgással, egészségtelen levegővel. A' szánakozást gerjesztő marhának nagyobb része ganéjjal mintegy be vagyon tapasztva, 's csípején, oldalán megcserepedzett ganéjdaraboktól esztendőben csak egyszer, szőre' hánnyásakor, szabadulhat meg. A' jászol, más nemű edények, istálló eszközök, szinte ragadnak a' mocsoktól, a' falak és gerendák pókhálóval 's más rondasággal egészen bevonvák. Mind ezek ha bár néma de még is eléggé világos tanúi annak, hogy ti, ked-

ves embereim, a' ganajgyűjtéshez és rothadás' rendszeréhez épen semmit sem értetek. Ilyen falukon tartózkodni 's a' megrögzött rondaság között az életet tűrhetővé tenni csak az képes, ki illy pocsa gazdaság között ayerte nevelését.

Ilyen látványt mutatnak faluitok 's lakjaitok. De jertek csak velem szőlőhegyeitekre, 's ott is figyelme-sekké teszlek bennetöket ama hijányokra, mellyek szin-te, mint házi gazdaságtoknál, a' trágya' szűkéből vagy is inkább pazarlásából származnak.

Mielőtt azonban a' körül lévő venyige-ültetvényekre pillantanánk, tekintsük meg ama szekeret, melly amott, trágyaival megrakva, a' szőlőhegy felé vonatik: mellőzzük el annak vizsgálgatását, valljon alkalmas-e az idő ganéj hordásra? — egyedül csak a' rakott szekerre pillancsunk, valljon nincs-e ez sokkal inkább haszontalan 's fuvart sem érdemlő száraz szalmával mint ganéjjal megterhelve? Nem akarom kérdeni, valljon minden trágjátok ehez hasonlít-e? mert ha a' dolgot jobban fürkésznök, kivilágosodnék, hogy sokszor még fölötte nedves, sokszor már kiégett, sokszor penészes, és az életerőnek harmadával is alig bíró trágya hintetik szőlő-ültetvényeitekre. — Ezt bát nem, — ha nem tekintsetek csak a' hosszan lenyúló mélyútra — valljon nem ott hever-e már nagyobb része a' kocsiról lehullott trágjának, melly széttiporva egész a' szőlőhegyig mintegy trágya-utat képez? Ti a' trágját drága pénzen vásároljátok, a' nélkül, hogy szekereitöket annak hordásakor czélirányosabban elkészítenétek, 's a' hulladéknak elejét vennétek. Ezen károsodástok mind-addig meg nem szűnik, míg a' rakodást egyedül csak gondatlan fuvarosaitokra vagy béreseitekre bízátok. — Továbbá, nézzétek csak mikép rakatott le itt a' trágya? itt áll a' szabadon, vagy épen az útfélen, a' kis ganéjdomb a' nap' hevétől kiszárítva, vagy esővíztől

keresztül mosva. — Mi az a' sárga folt a' kocsi úton, ha nem a' ganéjból eső által kimosott életerő? Mit fog most majd használni, melly életet fog majd nyújtani, ha döntés-gödreitekbe vagy igen száraz rothadt szalmát, vagy levéből 's erejéből kimosott anyag tömeget hintegettek? Valóban semmit sem, — sőt fáradozástoknak kora kár lesz következése. Erről, hogy ezennel meggyőződhesetek, példát hozok fel, melly a' rothadt szalma okozta károsodást szembetünőleg előtökbe terjeszti. Ugyan is vegyük vizsgálat alá az előtünk álló 's csak tavaly döntött beteg tőkének nyavalyáját. — Emeljétek ki kapával a' gyökér körülötti földet. Látjátok-e ott ama szürkületet, melly a' vén és fiatal gyökereket övedzi? és íme már tudjuk okát a' hibának. A' gyökérre hintett szalmaganéj rothadó félben van, melly a' plánta' károsodásával annak gyökereibe is beharapódzott.

Mit gondoltok, mire czélzok eme hasonlításokkal, mellyeket ezennel mondandok? Emlékeztek még, tudom, őseiteknek ama balvéleményen alapult szokásaira, mellyeknél fogva ők testükön az érvágást, köppülözést 's más erőtlenítő szereket olly annyira szerették, hogy nélkülök élni nem tartották lehetségesnek. Ez által testeik több nyavalyák' elfogadására alkalmassakká lettek, mellynek szomorú következései, gyakran a' késő vagy kora halál valának. Ezen dolog fölötté divatban volt, úgy annyira, hogy minden általa támadt más nyavalyák, mint természeti tünetmények a' gondviselésnek tulajdonítottak, mind addig, míg később a' tanultabb gyógyászok a' nyavalyák okaira bukkánván, a' vérvesztéséget kárhoztatták, 's annak eltiltása végett a' kormánynak közbejárultaért folyamodtak. Ti ezeket az erőtlenítő szereket csak neveikről ismeritek, és ha jelen korunkban több erkölcstelen 's a' korszellem által behozott életrövidítés' okai, mellyek az emberiségre veszedelmes befolyással bírnak,

eltiltatnának, az emberiség sokféle tekintetben igen sokat nyerne. És lássátok, szőlőtőkéiteknek életrövidítő okai sem másban léteznek, mint a' fiatal csemete szőlővessző ágak' 's levelek' letördelésében virágzás elött 's után. Ezen erőszakos tördelés által a' gyöngyvessző igen megsebesítetik, melly által az életerőnek szokott sebes forgása megzavartatik, 's virágzásának, fürtjeinek képező foglalatosságaiiban károsodva hátráltatik. Azonba nem czélom eme vizsgálatokba tovább ereszkednem, és csak azt akarom mondani, hogy ha történetből ezen szőlőírtás nem volna annyira ártalmas, tehát az írtott ágak és levelek trágyáitokat hatalmasan javítanák. Közönségesen a' szőlőbarázdákon fonnyad el mind az, mit gyermekeitek 's feleségeitek a' szőlőtőrül lecsipkednek, melly ott megszáradván, a' szőlőnek prédájává tétetik. Minő csekély dolog volna ezen ágakat kötényre szedni, egy közel készült trágya-ve-rembe önteni, és munka' végeztén földel vagy ganéjjal behinteni, hogy azok a' nyirkos föld alatt minél előbb megrothadjanak. Fontoljátok meg minő nagy domb ke-rekedik csak egy holdnyi szőlőből is, és könnyen ész-reveszitek a' belőle fakadozó hasznót, midőn látjátok, hogy már egykét kocsi haszonhajtó ganéj fekszik szőlőlábjaikokban, mellynek hordásáért fizetnetek kellene. Vegyétek szívetökre ezen emberbaráti tanácslatot, 's ezt úgy tekintsétek, mint valamelly orvos' javallatát. Ezen cselekvéstek által legalább közvetve visszaadjátok a' szőlőnek azon életerőt, mellyet tőle írtástokkal, csipkedésekkel elvettetek.

Hason jószágú trágyává válnának azon vesszőcsu-csok, mellyeket magosra növekedett venyigéitekről le-csapkodtok. — Itt talán azt mondjátok, hogy ezen bor-savanyt foglaló zöldágacskák teheneiteknek takarmá-nyúl szolgálnak. Megengedem, hogy ezen töredékek, takarmánytok potlásául szolgálnának, de csak akkor,

midőn a' felette száraz nyár miatt semmi zöldfű nem teremhetvén, marhájítok a' mezőkön legelőre nem találhatnak. — De ha fejős teheneiteknek más eledelt gondolni nem tudtok, ez bizonyára azoknak sovány és káros is. És bizonyosá teszlek benneteket, hogy egyedül a' savanyú szőlőlevél oka sokszor a' tej kora öszvefutásának, megalvásának, 's túró sodásának.

Es most már meg nem foghatom, hogy még eddig senkinek eszébe nem jutott, őszszel a' hulladozó szőlőlevelet őszveszedni 's azokat a' ganajverembe rakásra hordani. Tekintsétek csak egyszer meg a' szorgos németeket, morvákat, cseheket és stájiereket, mikép fordítják ők hasznukra az elhullott faleveleket, 's minő iparral szedik őszve őszszel azokat, mellyek először istállójukban alomul, később pedig trágyául szolgálnak. — Miért nem mentek ti is szőlőitekbe az elhullott leveleket őszveszedni, még mielőtt a' szélzivatartól ide 's tova korbácsoltatnának? — Vagy azt vélitek, hogy az odahullott levelek ugy is ganéjjá válnak, 's szőlőitek földjét anélkül is kövéritik? — Ebben csalódtok, mert a' levél csak földszint marad, 's azt a' legközelebbi eső helyéből könnyen elsodorja. a' szőlőlevél puha halomra gyűjtve, 's csak csekély földel beborítva télen által elrothad; és ime a' kocsibér ismét kimélve van, valljon az illy forrott trágya nem sükeresb é amannál, mellyből az esőlé életadó nedvét kimosta, vagy mellyet a' nap heve kiszárasztott?

És így midőn a' zöld trágyának hasznairól értekezném, még szükségesnek látom ama gondatlanságot említeni, minél fogva az eső után szőlőtőkben növekedő tömérdek gaz páréjt kigyomlálván azt közönségesen barázdákra kocsi utakra hajtjátok. Oh ne említsétek azon alaptalan kifogást, mellyel már nékem is olly számos vinczellér iparkodott ellenszegülni: azt állították azok is, hogy ha a' páréjt trágyául használnók,

vagy azt tőkéink mellé ásnók, akkor csak ezerféle paréj-magot hintenénk szölleinkbe, mellyből tömérdek gaz teremvén, utóbb csaknem elégtelenek lennénk annak kigyomlálására vagy kapálására. Ti kedvesim ezen paréjt se szőlőtekbe ne ássátok, se pedig az utakra ne hordjátok, hanem szorgosan felgyűjtve gajvermetökbe takarítsátok, hogy ott öszve rothadva trágyátokat szaporítsa.

Azonban barátim! még itt nincs vége trágyátok szaporításáról tanácslatimnak; — számos módok vannak még, mellyek mintegy zsinormértékül szolgálván, általok szőlőtőkéiteket életerővel, gyökereit pedig takarékkal elláthatjátok. Tekintsetek ama szőlőhegyre, mellynek égbe tekintő tőkéji 's kocsi megfordulásra is elégleges kopárjai, a' tulajdonosnak restségét már megszűnően kiáltozván magoktól minden vevőt elrettentenek; még ezen szőlőhegyek tőkéjét is lehet nemesíteni, minthogy szorgalom és ipar által rajtok igen sokat segíthetni. — Én, halljátok, ezt így cselekedném; mindenek előtt értekezném a' legközelebbi erdőbirtokossal, hogy mérsékelt föltétel alatt erdeiben a' fa levelet öszveszedni megengedné. Ekkor a' szőlőnek felső végén az erdőhöz a' lehetőségig közel két gödröt ásnék egymásmellett, mellynek mélye 3 lábnyi lenne. A' gödör fenekére két újnyira rostált földet hintenék, ezen földre raknék két láb magosságra nedves falevelet; erre ismét kevés földet hintenék, 's a' falevelet is szinte ismételném mind addig, míg a' gödör egészen meg nem telnék. Ezen munkálodásnál arra kell figyelnetek, hogy a' falevelet jól megtiporjátok, így több megy a' gödörbe, és hamarább is megrothad. A' földszin fölötti leveleket most kövekkel vagy fadarabokkal nyomjátok le, hogy szél prédájává ne legyenek. Hasonlólag cselekedném késő őszkor a' másik gödörrel, csak azon megkülönböztetéssel, hogy az erdei falevelek helyett szőlő-

lőlevelekkel tölteném meg. Az ekképen töltött gödörbe hó- és esőlé szivarogván, a' szállólevelet télen által annyira megrothasztja, hogy azt már tavaszra döntése-teteknél trágyául bizvást használhatjátok. Ha tehetség-tökben áll jutalmas áron oltatlan meszet vásárolhatni, tehát ez által a' rögtön rothadást igen előmozdíthatjátok, ha t. i. a' mondott meszet apróra törve vele a' gödörbe helyezett levelet meghintetitek. A' falevéllal tölt gödör csak következő ősszel nyujthat alkalmas trágyát, mint-hogy a' kemény levelek rothadására hosszabb idő ki-vántatik.

Ezek után elkezdeném a' vén szőlőtőket döntögetni. Azon elavult törzsszőköket, melyeknek hoszu veszejök nincsen, egymásnak) által ellenébe fekteném, úgy hogy azokból csak egyedül egy kis szál vesszőtske maradna földszint. — A' döntés gödrét félig meg tölteném a' mondott trágyával, a' többi felét ha mindjárt köve-cses földel is betemetném. — Tanácsosnak tartatik a' döntés - gödörben valami csekély hézagot hagyni, mellybe hó vagy esőlé szivarogván, a' növendék gyö-kerek életnedvre találjanak. Véntőkéek döntéseit így folytatják a' szállóművesek mindaddig, mig azokat a' mondott gödörbeli trágyával elláthatni képesek. Követke-ző ősszel már a' másik trágyavermet is meg lehet kezdeni, 's a' benne megrothadt levelganajt hason czélra fordí-tani. A' megürült vermek betöltése pedig ujolag ismét elkezdődik. — Ha pedig közelében nagy erdőség, legin-kább pedig igen régi erdő tenyésznek; iparkodjatok tu-lajdonosátul kinyerni, hogy onnét néhány fuvar földszint hordhassatok szállótekbe, ezen levél és ágbog rothadék-ból álló földszin mindenféle fajta, vagy sajátságú trá-gyával megmérkőzik. Nem is függ már mástól az el-hagyott szőlőnek virágzásba hozása, mint egyedül a' munkának szorgalmától. — Azonban némelly hegyek olly helyzetben vannak, hogy fölöttök még nagyobb

kopár hegyek nyugosznak. Ezekről sok földet lehetne hordani köves szőleitekbe, mert a' szőlő mindennemű földben tenyészik, csak helye legyen gyökereit szét eregethetni.

Mindazáltal nem mindig czélirányos a' venyigét szakadatlanul fíjatalítani, ezen foglalatosság meredek hegyen sok költséggel 's kedvetlenséggel párosul; ide járul még az is, hogy a' sebes eső az illy hegyekről a' földet lemosván, úgy megfosztja takarékuktól, hogy azok, melyek 3—4 év előtt döntettek el, most már gyökerestül a' föld színén mutatkoznak, mi a' művelőt fölötte elkedvetleníti, 's azt szőlejének ezentúl költséges, 's fáradságát meg nem jutalmazó művelésétől egészen visszatartja. A' hegyek meredek, az esők gyakran sebesek, 's néhány időperc elég szétombolni azt, mit esztendő fáradozás épített. Ennek következtében arra is kell különösen figyelni, hogy a' fáradsággal fölhordott földet annak helyén megoltalmazzuk.

En tehát ha szőlőmhez közel fölösleges kövek hevernének kedvező téli napokban szőlőm meredek oldalán kőfalvonalt huznék, olyan falvonalat, mellyet minden ember képes építeni (jobban mondva csak parázsan öszverakni). Ezen dolgot csupán csak olyan időben kellene intézni, midőn másféle napszámba nem mehettek. — Ha egyszer illy munka már végrehajt, eltart, Isten tudja, meddig, 's föntartására sem szükség egyéb, olykori jobbitgatásnál. Ezen falat pedig igen könnyű volna építeni azon tömördek kővekből, melyek szőlleitek alyjaiban vagy szegélyeiben hevernek, az utat annyira keskenyítvén. Ezen kővekből szőlleitekben csak egy 3—4 lábnyi magosságu falat kellene emelni 's már készen állana ama bástya, melly a' növényzetre megkívánt jótékony földet az időzivataraitól megoltalmazná! Ez által ha mindjárt sok fáradságtokba kerülne is a' szőlőtök fölébül elhordott kövek üregét

földel kitölteni, higyétek el, néhány esztendő mulva olly bokros hasznokba részesülnétek, mellyek a' mellett, hogy fáradságtokat tetemesen megjutalmazná, még szölleitek értékét is igen emelnék, nagyobbítanák. — Az ilyen foglalatosságnak végrehajtására a' télnék számos napjai igen alkalmasok; 's ha mindjárt lassan történik is, idővel még is tökéletességet nyerhet, melly fáradságtokat megkoronázza. Hol kövek nincsenek, de kövek helyett erdők vagy más tüske bokrok tenyésznek, ott szinte ezen szolgálatot teszi, az, ezekből font, 's duczokkal erősített sövény is. — És ismét csak azt mondom, hogy ha valami megérdemli a' fáradságot bizonyára megérdemli a' föld megtartási szorgalom; nem is silányúltak volna olly annyira el szőlőhegyeink ha ezen óvakodó módot már ezelőtt fölaltálták 's használták volna, bizonyára legalább a' hazának leghiresb bortermő hegyei nem állanának ma olly pusztán, 's minden vevőt elidegenítő kopárságban. Bár csak lehetőségben állana a' német birodalom néhány fáradsággal dolgozott szőlőültetvényét szemetők elibe terjesztenem, hogy azokból láthatnátok, melly óriási munkával építették ott a' völgyből legmagosabb hegyfelé fölnyuló bástya falak u. m. több nemzet ivadéknak százas örökségei. Teljesen meg vagyok győződve, hogy illy kármentő falak kedvetöket bizonyára megnyernék. De miért is ne cselekednétek ti hasonlót, főkép pedig olly boldog hazában, mellyben, midőn a' német hidegebb hegyein kellemetlen italú bora termesztése végett magát annyira fárasztja, ti kevés fáradozással haladnátok, 's ipartokat a' jótékony éghajlat is buján megjutalmazná. Iparkodjatok tehát a' hasznost, és jót már egyszer szölleitekben felállítani. Iparkodjatok a' már elkorcsosult árva hegyi munkát ismét létre hozni, hogy így amaránk költött gúnynak vége szakadjon, mellynél

fogva kikiáltattunk, hogy hazánkban a' régi jó italok már többé fel nem találtnak.

Ezek után pillantsunk már kevésé tovább, és te-
kintsük meg legelőiteket, legelésző marháitokkal e-
gyetemben. Látok itt egy széles kiterjedésű és sokat
ígérő síkmezőt, melly, mint ismét látom, kevés ha-
szonnal van öszvekapcsolva. Nézzétek magatok, vall-
jon nincsen-e mezőtök' nagyobb része vadrózsával, bo-
zóttal 's tövisekkel annyira benőve, hogy általok le-
gelőtök' tenyészése semmiképpen nem haladhat? Mit
ásítózik a' pásztor ott a' marha' árnyékában? nem len-
ne-e tanácsosabb őt olly föltételek alatt fogadni, hogy
ide 's tova lézengése 's gondatlan henyélése helyett e-
zen tüskéknek és szemétnek kivagdalásával 's kiirtá-
sával foglalatoskodván, mezőtöket egypár esztendő a-
latt egészen kitisztítaná? A' mi több, én még azt is
megengedném, hogy a' pásztor a' legelőn elhullott mar-
haganéjt öszveszedvén, azt saját ganéjvermébe hord-
hatná; különben is azt a' nap' heve ott kiszárasztván
haszonvehetlenné teszi. Sokkal tanácsosabb, ha forrás
által megérvén, legalább egyes ember használhatja.
Továbbá még azt is gondolom, hogy legelőitek sokkal
bujább haszonnal kedveskednének, ha azokat árok
vagy sövény-vonallal ketté választanátok. Így, míg
marháitok a' legelőnek egyik oldalán élődnének, a' mi
legalább is két hétig történhetnék, az alatt az idő a-
latt annak másik fele új növéseket eregetvén, az éhes
marhának kövérebb táplálékot teremhetne. Állításo-
mat kétség kívül igazolni fogjátok, ha a' marha csa-
pás 's hegyes köröm okozta károkat mezeiteken figye-
lemre veszitek; mert nemde a' gyöngye csirának her-
vadni 's száradni kell, ha azt a' marha éles körmei-
vel kivágja; és valljon hány ilyen fakadozó csirácska
tétetik naponként semmivé? Valóban gondolni sem le-

het, hogy a' természet azt kipótolhassa, melly ily módon naponkiut veszedelmeztetik.

Mind ezeket csak azért említettem, hogy benne-töket trágyátok' szaporítására figyelmeztesselek, nem zártam ki azonban azon tekinteteimet, mellyeknél fogva ezen honi gazdaság' körében olly gyakran elkövetett hibákról 's botlásokról ne panaszkodnám.

És most térjünk ismét vissza a' dologra. Látjátok-e amott azon hegynyílást, melly által a' szapora esővíz hegyeitek' éltető velejét a' legközelebbi patakba sodorja? és úgy-e ti annak töltés által lehető megátlásáról épen nem is gondolkodtok? Ama kövér iszapot is, mellyet a' közel lévő patak esztendőnként öszvehord, használhatnátok, ha azt télen által öszvegyűjtven, ganéjvermetekbe hánynátok. Tekinsétek ama szomszéd posványáságot, mellyben a' századok óta rothadozó gyökerek 's hinárbokrok mintegy feneketlen örvényt képeznek; ebből főleg több földet hordhatnátok, vele, mársékelt keverés által trágyátokat szaporítandók.

Ha mind azt, mit trágyátok' szaporítása ügyében már felhordottam, szívetökre véve, tanácslatimat házi gazdaságtok körében teljesíteni fogjátok, 's ganéj gyűjtésben nagyobb vigyázattal 's szorgalommal viseltettek, tehát megtanítlak még bennetöket arra is, minő keverés és bánás módot kíván magának a' már egybegyűjtött trágya, hogy imígy elkészítve, sovány földeiteknek termékeny életerőt nyújthasson. Szemügyre vevén azt, hogy nem elég a' trágyavermet csak meghordani 's a' benne lévő trágyát minden előkészület és keverék nélkül használni.

A' jó trágyának készítése ügyében tekintetbe kell vennünk az öszvehordott anyagoknak rothasztó forrását (Gährung), melly a' nap' melege és nedvesség' segedelmével a' testeket feloszlatja. Eme rothadásnak

(a' szőlőbe való ganéjt tekintve) két foka van. Ugyan-
is:

a) A' rothadás' kezdete, melly az anyagnak legnagyobb melegségében történik. Ekkor a' röpülékeny lúgsó a' testből kibontakozik, 's kiálhatlan gőzölgése által teszi magát ismeretessé.

b) A' szétozslás. Már ekkor a' forróság fokonyint csökken, a' szalma, gaz vagy levelek szét porhadnak, 's egy zsíros nyálkás massává válnak. Ezen időpont az, mellyben a' trágya a' szőlőtökéhez illesztve, annak legjobb életerőt kölcsönöz. A' trágyát ti ezen környüállásban szalonnás trágyának szokjátok nevezni.

Ezen állapotban a' trágya egészen megért 's azt gödreitekből bízvást kihordhatjátok.

A' trágyának a' megérés' pontjára jutás következésében szükségesek az e' célra megkívánt 's már följebb érintett, nagyobb vagy kisebb gödrök, mellyekben a' trágya elzárva, forrása minden nagyobb erejedzéstől 's kigőzölgéstől visszatartóztassék. Millyeneknek kell lenni ezen trágya-vermeknek, minthogy már több szorgos szőlőműveseknél divatoznak, úgyis tudhatjátok. És a' mi különöset rólok mondhatok, csak abban áll, hogy azokat, leginkább házaitoknál, földél alatt tartani iparkodjátok. Hogy verembe gyűjtött trágyátoknak hasznai eddig nem voltak szembetűnők, annak csak az az oka, hogy vermeitek tárva állván, a' bennök találkozó ganéjra, hosszas eső miatt, fölötté sok víz szivárga, 's azt rothadásában meggátolta; vagy pedig hogy az a' nap' hevétől egészen kipörköltetve, inkább elporhadt, mint voltaképen elrothadt. Ezen alkalmatlan károsodásnak könnyebb elmellőzésére elegendő szolgálatot nyújthat egy, négy faczöveken vagy oszlopon nyugvó, szalmából, nádból, vagy deszkából készült földél, melly azonban úgy legyen alkalmaztat-

va, hogy a' nap' sugarinak 's a' tartós esőzésnek el-
lenszegüljön ugyan, de a' kívánt levegőt, 's a' forrást
siettető szükséges nedvek' beszivárgását egészen ki ne
rekessze. A' trágyaveremnek fő tulajdonsága még az
is, hogy az a' nedveket el ne igya. E' végre tanácsos
azt, szívós agyaggal néhány hüvelyknyi vastagságra
jól kisujkálni. A' gödörnek 3 lábnál mélyebbnek nem
szabad lenni, valamint a' ganéjnak sem lehet a' föld'
színén 3—4 lábnál magossabban állani. Valahányszor
a' trágyásverembe istálló-ganéj, föld, gaz, söpredék,
vagy más szemét öntetik, azt összevegyítván a' többi-
vel, lábbal meg kell tapodni, hogy ez által szükséges
melegséget eszközölvén, a' forrás siettethessék. Mi-
dőn látjuk, hogy hűvösebb időben a' megtölt trágya-
gödör nagyon gőzölög, nem kell rá több nedvességet
öntözni, nehogy az által a' rothadás' rendszere meg-
zavartassék. Illy módon olly trágyát készíthettek ma-
gatoknak, melyből egy szekérnyi többet ér, mint va-
lamennyi féligrothadt, kigőzölgött haszontalan trágyá-
tok; megjegyezvén, ha azt a' sertések' turkálásától, a'
tyúkok' kapargálásától annál szorgosabban megójjátok,
minél inkább tudjátok, hogy a' gyakori forgatás a' trá-
gya' belső melegét akadályozván, annak rothadását is
fölte késlelteti.

Most már okoskodjunk arról, mi módon képes a'
trágyaverem megtelni ollyan szőlőművesnél, kinek sem-
mi marhája nincsen. Említettem ugyan már, hogy trá-
gyát minden söpredékből, udvar vagy útcza szemétből
lehet készíteni; de még vannak más módok is, mel-
lyek a' trágyagödör' megtelését siettetik; így, például,
szorgosan össze lehet szedni a' faluban útfélen termő
gaznövényt, a' marhák' hulladékait, 's minden egyéb
aprólékot, melyet hazajövet útdobban találhatsz. Itt
ugyan szeretnék veletek egy gondolatot közleni, mel-
lyet, tudom, nevetségesnek tartotok, de fogadom, hogy

ha a' dolgot jól megfontoljátok, annak hasznos kiviteléről nem fogtok tovább kételkedni. Tudom, hogy vannak apró, 5, 6, 7 esztendő's gyermekeitek, kik, minthogy erősebb dolgokra még alkalmatlanok, az iskola utáni időt többnyire csak ide 's tova futkározással 's illetlen játékkal töltik 's tékozzolják el. Nem jobb lenne-e őket arra szoktatni, hogy csavargás helyett az utczákon mindenféle ganéjt, szemetet összegyűjtve, azt gödreitekbe takarítanak; és ozsonnakenyért csak akkor adnátok nekik, ha azt ganéj vagy más szemét' összegyűjtésénél által megérdemlették. Így bizonyára a' mellett, hogy trágyavermeitök hamar megtelnének, még azon meggyőződés is édesen vigasztalna bennetöket, hogy az ifjúságot mezei-gazdalkodási készségre szoktattátok. A' mihez a' gyermek ifjú éveiben hozzászokik, az zsinórmértékül szolgálанд neki egész életében; 's bizonyára ha ti is így cselekedtetek volna, mostani tanácslatim szükségtelenek lennének. De jegyezzétek meg jól, hogy azon falusi gazda, kinek bár milly csekély gazdaságában nincsen trágyaverme, hasonló a' fegyvertelen katonához; valamint ez magát nem védelmezheti a' megtamadás ellen, úgy fogtok ti is küszködni a' szükséggel 's fogyatkozással, ha trágyátokat nem gyűjtitek és szaporítjátok szorgosabban. Kinek elegendő trágyája van, az legroszabb szántóföldjén is termesztethet annyit, mennyi háza' fentartására elégséges; szóval, minél több a' trágya, annál bokrosabbak a' haszonvételek, bár melyik ágát vesszük is a' gazdaságnak. Ne is gondoljátok pedig, hogy ezen, nevezetesen pedig az ifjaknak dologra 's szorgalomra szoktatását tárgyazó vélemények egy tudósnek tartatni kívánó újtónak tébolygó elmeszüleményei; távol sem! majd elbeszélem nektek azon régismert gazdasági rendszert, melyet a' hollandus és angol olly annyira kiművelt, 's meg fogom mutatni,

hogy az ott gyümölcsöző legszebb gazdaság egyedül csak a' trágyának szorgalmas gyűjtése által nyerte jelen virágzását.

Az érintett országokban minden polgárnak, mezei gazdának, sőt még a' növendék gyermekeknek is, tiszta fogalmaik vannak arról, hogy a' mindennemű hulladék, marha- és ember-ganáj, 's más hasonló haszontalan növények' legszorgosabb összevgyűjtéséből a' szántóföldekre és kertészségre fölötte kövér és termékeny trágya kerekedik. Világos fogalmaik vannak arról, hogy ezen nyereség mellett, a' városoknak, faluknak, házaknak, úgy szinte az útnak tisztán tartása eszközöltetik, az emberek egészsége fentartatik; szóval, a' lakosok' erkölcsi hatalmasan előmozdítanak. A' trágyagyűjtés náluk egy a' legfőbb kereskedés közül. Midőn honunkban az utak' tisztítására esztendőnkint tetemes pénzt kell kiadnunk, akkor a' hason foglaltatosságra, — a' nélkül hogy a' ganéjgyűjtésből elődő ezernyi ember csoportosan ellene ne szegüljön — a' külső tartományokban avatkozni nem tanácsos. Magok a' gyermekek már mintegy szokásnak tartják, hogy a' ménes, ökör vagy tehén csorda után szaladván, a' ganéjhulladékokat kézikosaraikra szorgosan fölszedjék, ez által az utakat is tisztítandók. Ha egy ház, vagy más épület öszveromboltatik, akkor csoportosan fut oda a' nép az omladékok' fölszedésére. Akár merre pillantunk, hasonló trágyaszedőkre találunk, és ezek okozák ama hasonlíthatatlan tisztságot, mellyet a' hollandusnál csudálunk és magasztalunk. A' mit a' városokban nagy mértékben látunk, azt falun hasonló arányban tapasztalhatni. A' trágyát ezek úgy árulják, mint valamelly portékát, és kételkedem, valljon pinchéitekben boraitok, a' tájra, időre vagy jóságra nézve, fel vannak-e olly rendesen osztva, mint ott az említett trágya-tömegek. Ha a' trágyának vevője találkozik,

annak első dolga botját a' trágyába szúrni, azt minden oldalról megmérégetni, 's miután a' botot kihúzá, átalányos ítéletet hoz a' trágyának nem csak mennyiségéről, hanem minőségéről is, és ekkor az árossal alknba ereszkedik. Ebből kitetszik, hogy ott minden mezeigazda tökéletesen kitanulja és tudja trágyájának erejét és értékét. Trágyagödrök ott az udvarok' ékei. Mindenütt látni azon előkészületeket, mellyekkel ama folyékony trágyát föltartani ügyekeznek, mellyet a' Chinabeli olly nagy becsben tart, a' Sveiczi pedig földjeit és mezeit hihetlen termékenységgükké tévén vele, mindenütt csudát cselekszik. Ott a' ganéj hordásra célirányosan készült kocsikat szemlélhetni, mellyeknek feneke 's oldalai különös figyelemmel készítvék, a' hordandó trágyát el nem hullathatják, és csak egyedül a' trágyának szorgalmas összevegyűjtése és célszerű használása okozza, hogy az angol, hideg éghajlatának daczára, legjobb 's legnemesebb kerti-gyümölcsöt teremthet. Mennyire törekszik az Angol trágyát szerezni, csak abból is kitetszik, hogy Németországban a' csontokat hajóra szedi, a' csont-liszt' jeles sükerét hazájában is próbára veendő. Mindezek eléggé bizonyítják, mennyire törekednek más országok jóllétöknek, következőleg mezeigazdaságuknak is virágzásba hozása végett, a' trágyát gyűjteni, szaporítani, javítani, 's általa leggazdagabb gyümölcsöket teremteni. Sokat mondhatnék még ezen tárgyról, de a' kit eddigi fölfedezéseim trágyájának jobb készítésére nem serkentenek, az, ha mindjárt árkusokra terjedő értekezést írnék is, okosabbá nem lesz. Nincs is egyéb hátra, mint hogy arról értekezzem, miről már egyszer felületesen értekeztem, t. i. az annyira magasztalt, és minden állati-ganéjnál jótékonyabb erejű ember-ganéjról. Tudom, fintorgatjátok örrotokat, jó emberek, félre fordítjátok arczotokat; olvasom szemetekből ezen

nyilalkozást, valljon ki fog ilyen utálatos és bűdös ganajjal foglalatoskodni? Ezen vélekedéstök csak egyedül tudatlanságtoknak szüleménye, hogy pedig hozzátok tartandó szavaimnak további hitelt adjatok előtökbe terjesztem melly nagyra becsülik ezen leirhatlan erejű trágyát az angolok, francziák, hollandusok, sveicziak és más közelebb tartománybéliek; hozzáadván ama mesterséges banás módot, mellyel azt készítik.

Ez előtt mint egy 50 esztendővel a' francziák össze kezdték szedni a' nálunk még mai napig is haszontalannak tartott emberganajt, és azt trágyának készítették. Egy társaság Párizsban eltökéllette magában, hogy Párizsnak minden árnyékszékeit ki fogja tisztítani, melly engedelemért a' közpénztárba esztendőnként 100,000 frankot (váltó forint) fizetni ígérkezett. Az ezen árnyékszékekből összevegyültött ganaj Párizson kívül egy bizonyos helyre hordatik, hol a' nedvességet tőle elkülönöztvén, azt annyira megszáritják, hogy belőle port készíthetnek. Ezen porrá tört ganaj zsákokba rakatik, és egész Francziaországba mint legfoganatosabb trágya széthordatik és eladatik. Ezen vállalat nem csak az említett társaságnak szerez bokros jövedelmet hanem egész Francziaországnak legnagyobb haszonnal kedveskedik. Az említett társaság már annyira haladt, hogy a' vizeletből is képes trágyaport készíteni. Ezen foglalatosságnak könnyebb véghezvitele végett találtak föl a' mozgékony árnyékszékek is. Így, sőt még nagyobb szorgalommal készítik a' schweicziak, angolok és mások ezen nálunk megvetett trágya-félét, melly ha bizonyos és kövér hasznót nem nyújtana bizonyára olly közönséges divatúvá nem vált volna. Nem mondom azonban, hogy ezen trágyát egyenesen szállítótkbe hordjátok, mert ámbár az okos mezei gazda a' szállítótkére kellemetlen befolyásáról meg nem győződhetik, ámbár a' lagfinomabb szaglású borvevő is a' borban leg-

kisebb szagot sem vesz észre: mindazáltal vigyáznunk kell, az igen finyás és képzelődésekkel tele borivók azt szemünkre ne lobbantsák, hogy a' bornak valamely mellékes kellemetlen szaga van, 's azt annál is inkább távoztassátok, minthogy közönségesen azt szokták állítani, hogy az ujonnan trágyázott földön mindig kellemetlenebb ízű bor terem. —

Még ezen kívül több alkalmatok van ezen trágyát haszonnal alkalmazni, így gyümölcs- és konyha-kertjeitekben, lóheres földeiteken 's rétjeiteken minden más tárgyat fölülhalad. Hogy azonban a' szükséges készítési fogalmakat alaposan megtanulhassátok, ezen következő tanulságot annál is inkább kívánom szívetekbe csepegtetni, minthogy azon ellenvetést ki akarom kerülni, mellynél fogva ezen trágyának kelleténél nagyobb használása több kárt mint hasznot okozhat, melyet azonban nem a' ganajnak minősége, hanem a' használási alkalmatlan idő cselekedett, és épen ezen helyre alkalmazható ama hires *Thaer* irónak észrevétele, ki is „*az okosan intézett mezei gazdaságnak alapjai*“ czimű munkájának I-ső kötete 4dik oldalán ezeket mondja: „A' tanult gazda soha sem távozhatik el bizonyos fölvilágosodás nélkül szabályaitól, mert másképp hasonló lesz ama katonához, ki személyes bátorságát mutatni akarván, a' sorból előugrik, tüzet ad, és a' helyett, hogy jól cselekednék, az egész dolgot zavarodásba hozza.“

Igy történt a' dolog az emberganaj pártfogóival is, kik azt földjeikre olyan időben terítették el, mellyben a' nap hevének több károkat kelle vala okoznia, mint hasznot. Ki tehát eme trágyát haszonnal akarja földjeire hordatni, azt őszön vagy télen cselekedje, ekkor a' hó-, vagy esőlé a' hevesen munkáló alkotó részeket megvékonyítja, 's halkal a' gyökerekre szivarogtatja.

Az emberganajt úgy mint van, soha sem lehet trágyául haszonnal alkalmazni, szükség azt vagy földdel összekeverni, vagy pedig oltatlan mésszel behintve, czélszerűen elkészíteni. Azon tájakon, hol oltatlan meszet csekélységen szerezhetni, az árnyékszékekbe ilyen törött meszet hintenek, hogy ezt időről időre cselekedhetvén a' ganajból 5—6 hét alatt mezőkre már igen alkalmas trágyaport készíthessenek. Ha a' ganaj földdel elegyítetik, használhatása 5—6 hónap után történhetik.

Ha tehát az emberganajt ti is használni akarnátok, mindenek előtt árnyékszékeiteket úgy irányozzátok, hogy az olly vizellenes gödröt képezzen, mellyben ganajtokon kívül még nagyobb mennyiségű föld is elférhet, ezen földet időnként bele kell hinteni, 's egy póznával megkeverni. Hol az oltatlan mész divatozik, ott tanácsosb, ha az árnyékszék alá egy mozgékony ládácska helyeztetik, melly ha megtelik, onnét elhuzathassék, mind addig úgy tartván, míg az meg nem ér 's alkalmas nem lesz annak idején, a' kihordásra. Ha később azután eme trágyaport mezeinkre akarjuk hordani, ott azt csak mint valamelly földet széljel kell szórni, vagy mi még tanácsosabb, a' port vízzel fölereszteni, 's mint valamelly sárt a' földön szétteríteni. Illyen trágyának alkalmazása után meglehetettek győződve arról, hogy lóheres vagy rét földeitek kívánt sükerű gyümölcsössel fognak kedveskedni, 's még alkalmatlan időben is teremhet lóheres rétetők annyi takarmányt, hogy legalább egy tehenetőknek elégséges leszen. Ha réteiteken csak egy baglyával kaszáltok is többet, már is meg van jutalmazva fáradságtok, 's ha ezt esztendőnkint cselekszitek, fáradságtok esztendőnkint fog megjutalmaztatni. Milly buján fog majd növekedni kertetökben a' zöltség ha azokat évenként

földdel elegyített embertrágyával kövérítitek, a' más nemű trágyát pedig szorgosan kihordjátok.

Ezeket cselekedvén megszépülne falvitokban, mezeiteken a' természet, faluitok nem csak csinos, és barátságos életet nyernének, hanem még mezei gazdaságtok sokat is arathatna. — Látjátok ezekből, hogy honunhban nem a' ganaj, hanem csak a' szorgalom hibázik. A' természet szakadatlan teremő ereje által az elemekből szünetlen anyagot nyújt, mellyet mi hason eszközzé változtathatunk, melly által mi is teremteni képesek lehetünk. Minden fonyadt növényben, minden porhadó testben már ismét uj életcsira tenyészik, mellyet trágyává változtatván ismét létre hozhatunk. Minél többet ültet az ember annál inkább gyarapítja a' természet erejét, 's pusztá földön a' paradicsom gyönyöreit alkotja. A' hol tisztság uralkodik, ott a' rendtartás és egészség honosul. Tekintsetek ama pusztá kopárságra, ama szétágazó posványra, mellyek az emberek tunyaságára, lustaságára nyavalyát hoznak. A' Természet az ember kezébe nyújtotta az eszközöket, fölfedezte előtte a' titkokat, mellyeknél fogva a' levegőt tisztíthatná a' földet gyönyörűvé tehetné, a' pusztá kopárságra a' természet gyönyöreit varázsolhatná. — Valóban megmérhetlen a' sok trágya, melly szemetők előtt van, melly utánatok kiáltoz, hogy szedjétek, vegyétek, hordjátok halomra, földeitekre szőlleitekre, jutalmat, bő gyümölcsöt ígérve. — Ezekután reménylem, hogy beszédem előttetek olly világos, mint a' mezeigazdaságnak elve, és tápláló ereje, 's hogy semmi panasza sem igazságtalanabb mint az, mellynél fogva a' trágya szűkén sopánkodtok, holott a' természet azt olly bőven árasztja ránk.

Ki még ezeknek hallatára sem indul, annak gazdasága soha sem juthat kívánt tökéletességre.

És valóban ti, a' számosabb 's jobb hegyeknek vin-
 czellérei, iparkodjatok ezen előrelátás által kereseteite-
 ket kétszerezni, annál is inkább, minthogy a' szőlő-
 hegyek már annyira el vannak foglalva, hogy ottan
 boldogulni, vagy népesedést szaporítani lehetlen. Végre
 pedig leghasznosabb intéseimnek 's tanácslatimnak vég-
 rehajtása, kieszközlése végett legalázatosb kérelem-
 mel hozzátok fordulok nagy lelkü földesuróságok, a'
 gazdaságot irányzó teljes czimű tiszt urak, 's minden,
 bár melly csekély körű földbirtokosok! A' ti kezetek-
 ben vannak egyedül azon eszközök, mellyek által a'
 terv teljesülhet. Ti csak példáitokkal is képesek vagy-
 tok a' szegény, 's útmutatást szomjúhozó jobbágyot
 követéstökre buzdítani. A' pornépnek ez által jobb lé-
 te és szorgalma, továbbá azon tökéletes meggyőződés-
 tők, hogy a' hazának ez által is sokkal áldoztatok, édes
 vigasztalást fog árasztani hazafi szivetökre.

4. §.

Gyakorlati és tapasztaláson épült útmutatás,
 mikép kell az állani való asztali szőlőket ker-
 tekben, lugasokra 's házfalak mellé ültetni,
 azokat foganatosan művelni.

A' czimzett tárgyú jelen értekezésnek készítésére,
 egyedül a' magyar hazai borművelésnek kitanulhatása
 végett válalt több évi utazásaim nyújtottak alkalmat,
 's isméretet.

Ollyan alkalmalommal, midőn az ember mások vi-
 szonyaiba keveredik, vagy az emberek tehetségét élesb
 figyelemre veheti, leginkább fölfoghatni, mire van szük-
 ségök, mi függ inkább az emberek tehetségétől és jó-
 akarattjától, mint a' clima és hely minőségétől. Ha

azon alapszabályt tekintjük. mellynél fogva mindenki tulajdon jószágát a' lehetőségig munkálni, és használni természetileg köteleztetik, könnyen észreveszszük, hogy némelly gazdasági intézeteket kivéve, még elég tágas a' hely, melly alkalmasabban használva, a' tulajdonosnak nyereséget és nagyobb örömet szerezhetne.

Mennyi fő és melléképületet, csűrt és istállót szemlélünk kopaszon, és pusztán állva? hány kerti fal áll anélkül, hogy a' tulajdonosnak hasznót hajtana? Hány udvarszegély, falusi, vagy pusztai ház állhatna zöldlevelekkel körül övedzve, ha a' tulajdonos a' főnemlített alapszabályt szívére véve szeme előtt hordozná.

Ha a' szőlőnek plántálása mindjárt nem ajálkozik is pénzbeli nyereséggel, nyujt azonban a' házi családnak olyan táplálékot, melyet nem minden természeti adomány képes megteremteni. Mert ugyan is ki tagadja, hogy egy érett tökélletes jószágú szőlőfürt mind az egészséges, mind pedig a' beteges embernek, fölfrisítésül, egészségül szolgáland? Minő határtalan örömmel szolgálhat, egy a' falun nyáraló földesuraságnak, vagy falusi gazdának, ha érzékenyen szemlélgeti azon érendő fürtöket, melyeket talán saját kezei műveltek? minő örömel nyujthatja az illy bengéket gyermekeinek, vagy hütvesének kezébe, általok ezeket is megörvendeztetendő? minő meglelégedéssel töltheti a' nap hevét a' szőlőlevelekkel beburkolt lugos alatt? — A' szőlőnek ültetése sem nagy költséggel, sem tetemes fáradsággal nincs öszvekötvé. Ez ha már egyszer földbe van ültetve 's néhány az ágak, 's vesszők felkötözésére megkivánt léczekkel ellátva, már akkor bátorságosan elállhat, nem is kíván további művelésére egyebet, a' tavaszszali metszésnél, úgy szinte, a' nyári kötözésnél, mellynek hű teljesítése után őszszel kényszerint lehet róla szüretelni. És valóban a' mezei gazdálkodás-

nak egyik ága sem olly czélirányos gazdasági tekintetben, mint ezen módja a' szőlőültetésnek, minthogy ez ollyan helyet kíván, melly anélkül is a' birtokosnak haszonvehetlen, más növénynevelésre elégtelen is, alkalmatlan is.

Minthogy azonban a' szőlőtőben részint ollyan életerő tenyészik, melly azt minden nemű földben fogatosan nevelheti, részint pedig falakra húzva az onét visszacsapódzó napsugártól a' levegő melegség megkettőztetvén, azt fogatosan előmozdítja, könnyű meggondolni, hogy honunknak éjszaki Vármegyeiben sem találkozik ollyan hely, hol illyen módon, leginkább pedig ha az ültetésre alkalmas falak a' déli és esti napnak fekszenek, jó ennivaló asztali szőlőket ne lehetne termesztetni. Ha ezen nemes gyümölcs a' gazdának mindjárt csak kényelmére szolgál is, a' szegény azonban általa nyereséget találhat, ha fürtjeit a' közel lévő városba hordván, azokat nyereséggel eladja.

Ezen említett hasznokon kívül a' kerti és fal melletti szőlők még a' szemnek is nagy gyönyörűséget szereznek; mert ugyan is milly kellemes ollyan udvar, mellynek falai szőlővesszővel, mint valamelly főlseges zöld szőnyeggel bevonvák, ama falakhoz képest mellyek mésszel vagy agyaggal bemázolva, mezitelen mutatkoznak; és még egyszer említem, hogy csak egyedül az képes a' dolgot voltaképen méltánylani, ki a' belőle fakadozó élet örömeit már izelte. És csak az egyszeri próba képes megtanítani, hogy az örömek a' szőlőtőnek kifejlődésével évről évre növekednek, és pedig annál inkább, ha a' tulajdonos azt önnön kezeivel munkálgatja. Csekély fáradsággal van ez öszvekötte, és a' körülötte teendő kevés dolog egyéb foglalatosságunkat épen nem hátrálja. Én tökélyesen meg vagyok győződve, hogy ki ezen javaslatnak végrehajtásában csak kevesé foglalatoskodik is, fáradságát nem-

csak meg nem bánja, hanem inkább örömet érezvén, vesződségét mulatságnak tekinti.

Utazásomban olly férfiakra találtam, kik a' kertészségben, szinte mint a' szőlőművelésben, igen jártasok valának. De bukkantam ellenben olly lugasokra és venyige-sorokra (spaletokra), mellyek czéliránytalanok lévén, a' művelők' tudatlanságát már messzünne kiáltozták; úgy hogy csudálni lehet, miként lehetnek érdekes dolog iránt olly nagy hidegséggel, annak szépítésére, csinosítására, rendezésére semmit nem tekintvén. Sok helyen a' lugasok, mint valamely sürrű bozót, egészen öszvè vannak növe, midőn más helyen rajtok olly hézagok mutatkoznak, mellyek a' sort befödözni nem képesek. Az illy szőlővesszők, főképp ha kövér földben vannak, csak fájokat nevelvén többnyire gyümölcstelenek, vagy csekély gyümölcseik maradnak; úgy szinte ha nagyon megmetszetnek, mint-hogy levagdalt vesszeik' helyébe mást teremnek, szinte kevés gyümölcset kedveskednek. Ezen hiba, a' többek közt, akkor is támadhat, ha a' szőlővesszők sűrűn egymás mellé ültetve, helyet nem találnak, mellyben gyökereiket szét eregethessék, valamint akkor is, ha alkalmatlan szőlőfajták ültettettek, mellyeket a' tudatlan vinczellér a' legközelebbi szőlőhegyen megszerezvén, csekély fáradsággal oda hordott.

Ennek következtében, mielőtt az illy szőlőtőkéknek műveléséről értekezném, szükségesnek tartom, hogy előbb, minthogy annak tudása igen szükséges, a' szőlőfaj' választásáról adjak czélszerű útmutatást. Az északi tájakon, hol a' szőlő a' szabadban ültetve tökéletesen meg nem érhetik, koránérő szőlőfajtákat kell választani; millyenek:

1-ször A' zöld Czilifánt, másképp Czirifál, Czirifandl, Czifanler (der grüne Zirfanler). Ez közép nagyságú, gömbölyű, tömött szemű faj. Ezen zöld Czili-

fán (ide a' fehér, sárga, vörös vagy fekete Czilifán nem tartozik), igen korán megérik, és zöld fürtjei, ámbár sokszor a' tudatlan vizsgálót megcsalják, kellemes édességűek; tőkéje igen termékeny, de fürtjei hamar megrothadnak.

2-szor. A' Mézszőlő (Honig traube) korán megérő, leginkább Budán divatozó szőlőfürt, aransárga, gömbölyű szemekkel. Tőkéje termékeny, ágai terebélyesek, úgy annyira, hogy ha egészen kinövi magát, egy négyszeg ölnyi térséget egészen elborít.

3-szor. A' Burgundi kék szőlő, kora érésű, kékes fekete fürtökkel, magát leginkább kellemes édes ízével tünteti ki. Több féle fajtái vannak, melyek között a' nagy burgundi első helyet érdemel. Termékenysége bő esztendőben rendkívüli. Stiriában ezen szőlőfaj sorszőlőnek használtatik, 's csak egy tőke is képes egész falakat beborítani ágaival. Fürtjei augustusban, ha bár nincsenek is tökéletesen megérve, még is már jó formán feketék 's rakottan függnek galyaikról.

4-szer. A' közönséges Fábrián szőlő (der gemeine Gutedel). Igen kellemes ízű szőlő, melly télen is soká eláll. Ezen szőlőfajnak két tulajdonsága van, ú. m. először ízére nézve minden többi nemes fürtökkel vetélkedik; másodsor az éghajlatban nem igen sokat válogat; innen van, hogy fal mellé, vagy lugasoknak ültetve, Magyarország' minden tájékán foganattal gyarapodik.

5-ször. A' vörös Traminer (der rothe Traminer) talán legédesebb szőlő; korán érik. Bécs' tájékán már juliában láttam érett fürtjeit, melyek közepszerű nagyságúak, és szemei testszínre festvők. Húsos természete és vastag bőre miatt nem könnyen rothad; színe, más színű fürtökkel keverve, a' szemet felette gyönyörködteti.

Ezen ötféle szőlőfajjal mind azon tájakon lehet boldogulni, mellyek más szőlő nevelésére alkalmatlannok. Azonban az illy tájon nem tanácsos lugasokat ültetni, mert az összenőtt ágak és levelek a' szőlőfürtöket elborítván, azokra az érlelő napsugárt nem bocsátják. A' fürtök levelektől eltakartatván, még voltaképen levegőben sem részesülhetnek. Illyen bolthajtásokat csak melegebb éghajlat alatt, és hellyel közzel forró homokos tájakon lehet ültetni, hol minthogy a' nap' heve erősebb, még késő érésű szőlőt is lehet ültetni. — Illyen helyen a' föld igen száraz, és a' sűrű levelek a' föld' kigőzölgését, és a' párolgó nedvességet magokba fogadják.

A' késő éretű szőlőkhöz ezek tartoznak:

6-szor. A' fehér Keckecsecs (die weisse Gaisdutte), mellynek fürtjei hoszúkások, szemei húzottak, és sárgás zöld színnel festvők, és szív formát képeznek. — Termékenysége ezen szőlőfajtának még a' silányabb eszteudókben is rendkívüli, és minthogy szemei húsosak igen sokáig el is állanak. Octóberben, midőn tökéletes érettségre jutnak, sárga viasz-színre változnak, és különös fűszeres illattal kellemesek. Ezen jutalmazó növény megérdemli a' szaporítást. El nem mulasztom említeni, hogy Magyarországbán a' kecskecsecs nevezetről tiszta fogalmaink nincsenek. Budán, Szekszárdon, és egyéb helyeken kecskecsecsnek neveztetnek azon asztaliszőlők, mellyeket Németországban makk-szőlő nevezet alatt ismernek. Gazdagon termi ugyan gyümölcsseit a' lugasokon, de az előbbivel semmikép meg nem mérkőzhetik.

7-szer. A' spanyol-Fábián-szőlő, máskép Petrezselem szőlő (der Spanische Gutedel), ámbár fürtjei kellemes ízűek, helyet azonba a' szőlővesszők között egyedül csak leveleinek czifrasága miatt érdemel.

8-szor. A' király-Fábián-szőlő (der Königs Gutedel) fölséges asztalra való szőlő, fűrtjei hoszúkásak, szemei gömbölyűek, érett korában kékkal vegyített sötét vörös színbe öltözik.

9-szer. Pattogós, vagy ropogós Fábián-szőlő (der krach Gutedel), némelly helyen görög szőlőnek, vagy fűrjtojásnak is neveztetik. Fűrtjei nagyok, 's fűrjtojás' nagyságával vetekedő szemei, mivel az ember' szájában ropognak, kellemesek. Ezen szőlő későn ér, és húsos természete mellett is a' kecskececsnek jóságával 's állandóságával föl nem ér.

10-szer Az arany-Fábiánszőlő (der Gold Gutedel), kellemes szagú szőlő, hoszúkás aranyszínű szemekkel; kora érése és fűrtjeinek szépsége végett különösen ajánltatik.

11-szer. Óriás-szőlő (Riesen Traube), a' kerteknek, fűrtjei' nagysága és hoszúsága által, különös ékességgül szolgál. Fűrtjei ágasak, és olly hoszúk, hogy az embert bámulásra gerjesztik. Ezen szőlőt először Pirger, Pécs város' birájánál láttam, kinek szívességétől megnyertem, hogy ezen szőlőfajt magam is elszaporíthassam.

12-szor. A' magnélküli nagy-Malozsa (mozsola, die grosse Ziwebe ohne Kern), izére nézve már csak azért is egy a' legkellemesebb fűrtök közül, hogy aranyszín hoszúkás fűrtjeiben szőlőmagok nem foglaltatnak. Persiában Ispahan város táján fölötte nagy becsben tartatik, 's Kismisnek neveztetik. A' híres Olivier, Ispahan' leírásában, róla ezeket mondja: „Ezen szőlőfűrtök mindenfelé bőségben találtatnak, kellemes jóságúak lévén. Egy szőlőfaj sem képes azok közül vele megmérkőzni, mellyeket Konstantinápolyban, Archipelagus' szigetén, Kandiában, Cziprusban, Szerémiben, 's az Olasz tartományokban ízeletem.“ És valóban saját oltásaim, mellyek Promontoriumban, Budához közel, szép

foganattal gyarapodnak, első gyümölcsözések' alkalmával a' tudós írónak állítását igen igazolják. Ezen szőlőfajtaival Stitz Úr, főtanító Fehértemplomban, ajándékozza meg.

13-szor. A' fehér muskotály (Budán szagos szőlőnek, Sopronyban pedig Vayrernak nevezik) fűszeres ízére nézve a' legnemesebb gyümölcsök közé tartozik. Ezen szőlőfaj honunkban annyira ismeretes, hogy róla bővebb ismertetést közleni szükségtelen, azonban még is el nem mulaszthatom javasolni, hogy ezen tőkét minden szőlőműves iparkodjék tulajdonává tenni, 's háza körül neki helyet rendelni. Termékenysége minden várakozást meghalad, 's minél kevesebb gyümölcsöt hoz a' nagy nyesés, metszés után, annál inkább bővölködik, ha ágai meghagyatnak, melly sem a' vörös, sem a' fekete muskotálynak nem tulajdona.

14-szer. A' fekete Frankenthali (Trollinger), keskes fekete nagy fürtű szőlő, érett korában igen kellemes ízű, jókora nagyságu gömbölyű szemekkel. Lugasokon ugyan nem igen bokrosan terem, de mégis minthogy fürtjei fölötté szépek és nagyok, 's a' szemeknek gyönyörűségére szolgálnak, megérdemli a' művelést.

15-szor. Fábíán-muskotály (der Muskat Gutedel). Nagy fehér fürtjei vannak, mellyeknek szemei hasonlóan nagyok és gömbölyűk, 's igen fűszeres lével bírnak. Ezen szőlőfaj is megérdemli helytel közzel a' művelést.

Még számos asztalra való szőlőfajokat hozhatnék fel, mellyeket szinte venyige-iskolánkba is elültettem; azonban ezek' gyümölcsözéseiről győződjenek meg a' szőlőművelés' barátjai a' szőlőművelési iskolában.

Csak az eddig említetteket műveljük szorgalommal, termenek ezek is bizonyára olly fürtöket, mellyek mind a' szemet, mind pedig az izlést fölötté gyönyörködtetik, 's kielégítik.

Bíztat a' remény, hogy eddigi tanácslatim, szép lelku olvasóimat, lugosaiknak 's asztalra való szőlőiknek javítására, vagy egészen újonnan ültetésére fogják serkenteni, gerjeszteni, annál inkább, minthogy mind a' két esetben szíves vagyok segéd-kezet nyújtani nekik. Én a' kívánt vesszőket 's ültetvényeket, ha azokért 1836. őszén, vagy írásban, vagy személyesen föl-szólítatom, megszerezni, sőt venyige - iskolámból kiadni mindig kész leszek. Ha azonban a' kívánt venyigék az iskolából ki nem kerülnének, oenologusi viszonyaim birnak már olly tehetséggel, hogy azokat vagy honunk', vagy vidékországok' szőlőhegyeiről megszerezhetem, 's ez utóbbit is olly jutányosan, hogy csak annak árát 's hozását kelljen a' vevőnek megfizetni, az én legnagyobb jutalmam pedig azon meggyőződés fog lenni, hogy a' szépet, jót és nemest előmozdítván, a' szőlő- és borművelést nemesítettem, terjesztettem.

Ezen helyen még csak azon földnek elkészítéséről és fölosztásáról teszek említést, mellybe a' gyökeres vagy gyökeretlen vesszők ültetessenek. A' kertekben, minthogy ott közönségesen jó föld van, hoszas előkészületek nem kívántatnak. Nincs is szükség ott egyebet tenni, mint másfél láb mélységű, két láb szélességű gödröcskét ásni, abba a' vesszőt úgy illeszteni bele, hogy annak felső fele, mintegy $1\frac{1}{2}$ lábnyira a' gödörbe egyenesen állíttassék, a' gyökeres venyige pedig lefektessék a' gödör' fenekén, 's abban mintegy szögletet képezzen. E' mellet vigyáznunk kell, hogy a' vesszőnek hajtandó szeme a' földszínnel egyiránt legyen, és azt meg ne haladja; e' végre tanácsoltatik, hogy annak az elszáradástól megmentésére egy újnyira könnyű földel vagy homokkal bétemetessék.

Több figyelem kívántatik a' falmelletti szőlők' ültetésére, hol a' különböző földet mindig tekintetbe

kell vennünk. Ha a' föld, mellybe plántálni akarunk száraz, könnyű, vagy mésszel vegyített, akkor a' faltól egy lábnyi távolságra ásassék két lábnyi mélységű, ugyan annyi hoszaságu gödör, ha azonban a' föld nedves, vagy szivós, minthogy a' szöllővessző benne gyökereit szét nem eregetheti, akkora gödör nem elég. E' végből szükséges, hogy azt tágabbra és mélyebbre ásva kövecsesel vagy morvával töltsük meg. Ezen töltés a' vizet magába szivárogtatván, a' fölötte lévő földet egészségben, 's parázsságban megtartja. Jó lenne azonban az illy kövecses gödröt termékeny, és iszapos földdel megtölteni. Ha illy ültetésnél fáradságunkat nem kiméljük, századokig is el fog tartani.

Gyökeres vesszőknek ültetésére a' tavasz legkedvezőbb idő. A' gyökeretlen vesszőknek ültetésére pedig mind az ősz, mind a' tavasz alkalmas, csakhogy a' tavasszal ültetendő vesszőket néhány napig az ültetés előtt vízben kell tartani. Nyáron által a' vesszők hadd nőjjenek szabadon, de a' körülötte növekedő gazt szorgosan ki kell gyomlálni. Ha a' vesszők egy lábnyi magosságra hajtának, azokat karókhöz kötözve az időnek zivataritól meg kell oltalmazni.

Következő ősszel, midőn a' levelek hulladozni kezdenek, le kell metélni az ujonnan nőtt ágakat, a' szőlőtökécskét be kell földni 4 ujnyi magosságra, mellé szurván karócskát, melly ismertető jelül szolgál. Tavasszal, midőn a' földszíne száradni kezd, el kell kotorni az oda halmozott földet, de ne egészen, nehogy az erős szél, vagy nap heve a' gyöngye csirát kiszárítsa. Majusban a' gyöngye bimbók már szépen fakadásba indulnak.

Kik kertjében vén tökéek vannak, azokat legszaporábban nemesíthetni óltás által. Illyenkor azonban arra kell vigyázni, hogy az oltás ollyan tökéken intéz-

tessék, melyeket később a' vesszők nagyobbra leendő növesztése végett el lehet dönteni.

Minő távolságra álljanak egymástól az elültetendő szőlővesszők, azt egyedül csak a' kerti sor magossága, vagy szélessége határozhatja el. Minél magosabbra kell nyúlni a' vesszőnek, annál csekélyebb legyen annak szét ágazása, kiterjedése: az az minél inkább törekszünk a' vesszőt a' fal magosságáig nyújtani, annál sűrűbben ültessük azokat egymás mellé. Ennek következtében egy mintegy öt lábnyi magosságu lugasnál a' vesszők egymástól egy ölnyire, még magasabb fal mellett pedig mint egy 4 lábnyi távolságra ültetessenek.

A' lugasokra szánt szőlővesszők bár mely fajtuak legyenek is, ha elültettetnek, a' helyet tulajdonképen 's kizárólag foglalják el. Ama fősvényesség, mely a' szőlő közé baraczk, vagy őszibaraczk-fákat is javasol ültetni, igen káros következtetésű. A' helyett, hogy sokkal birnánk, meg szok történni, hogy semmivel, vagy a' simminél csak valamivel többecskevel birhatunk. A' különne mű fáknak gyökerei egybekeveredvén egymást emésztik meg. Az eleven egészséges szőlőtőke a' többi fagyököket táplálékuktól megfosztja, és végtére gümölcstelenekké teszi; mi több sokszor ki is szárítja.

A' szőlőhegyeken lapsorokat (spalétokat) ültetni nem czélszerű, ezek egymást úgy beárnyékozzák, hogy fűrtjeik, teljesen soha meg nem érhetnek. A' zöld folyosók nem szőlőbe valók, ezek nagy árnyat vető oldalai, a' jótékony napsugáraitól megfosztják a' közel lévő tőkéket is.

Itt már bezárom jelen értekezésemet anélkül, hogy azt tökéletesen kimerítettem volna. Ezen tárgyról kimerítőleg a' következő kötetben fogok tanúságul szolgálni. Ezen szándékom annál czélszerűbb lesz, mint-hogy olly időben teljesül, melyben a' szorgos szőlőműves tanácslatimat eszközölvén, a' felvilágosításnak

nagy hasznát veendi. Azonban reményilem, hogy az eddig mondottakból is megtanúlhatta kiki, mit kelljen neki hevenyében cselekedni, ha új lngasokat ültetni, vagy a' már voltakat jobbítani, tökéletesíteni kívánja. Első esztendőben ásson, ültessen, és a' növényeket szorgosan művelje, — valamint én is hasonlóan cselekszem a' venyigeiskolában. Ezt cselekedni elég a' második esztendőig. Mit kelljen neki tovább cselekedni, arról e' jelen folyóirásnak következő lapjai elég fölvilágosítást és útmutatást fognak nyújtani. Ezek az általános művelésről, szőlőmetszésről, 's minden megkívánt föltételekről sem fognak hallgatni. — Sőt azokat rézre metszett rajzokkal értesítik világosítják.

A' miket eddig közlöttem, azok régi 's újabb tapasztalásaimon alapulnak, 's mindazt, miről jövődőben szólni fogok, az igazság elveire, a' venyige-iskolában szerzendő új tapasztalásimra 's vizsgálatimra fogom építeni. Leginkább pedig metszés körül azon fogásokra kívánom megtanítani kegyes olvasóimat, mellyek a' szőlővessző tulajdonságaira 's éghajlati viszonyaira nézve nagy befolyással birnak. A' venyige-iskolának fekvése olly kedvező, hogy benne az eddig isméretes 's már részint meg is nevezett honi 's külföldi asztali szőlővesszők mindennemű metszés és művelés módjára alkalmaztathatnak. Ennek következtében igen kíváncsatos, de egyszersmind örvendetes lenne, ha ezen iskolát honunk oenologusai, 's minden osztályu szőlőművesei meglátogatván, ezt megtekinteni 's benne hasznos ismereteket gyűjteni fognának. Én részemről igen örvendezve fogom a' folyamodók kívánságát teljesíteni, valamint azoknak közleményeit, 's észrevételeit hálásan elfogadni. Így fognak a' venyige-iskolában lapsorok is (spalétok) állani, 's hasonló ültetvények barátjai kedvéért műveltetni, noha azok nagy venyige-ültetési vállalatoknál csak mellékdolgok

szoktak lenni. Ezen iskola, 's a' benne véghezvitt ültetvények a' sokoldalú szőlőművelésnek mintegy szabályforrása leend. 'S nem is kételkedem, hogy, ezen közhasznu 's jól irányzott intézetet sokan, még a' távolabb vidékekről is, főkép ha foglalatosságaik, 's körülményeik megengedik, meg ne látogatnák, 's meglátogatván, az ott szerzett szükséges és alkalmas ismereteket honukba szét ne hordanák. —

Látás és tapasztalás legjobb módja a' tanulásnak. A' mit az író hoszas fáradsággal, mutogatással 's vitatással iparkodik belénk csepegtetni, azt a' próba 's tapasztalás okozta benyomás olly világossá varázsolja, hogy annak titkaiba könnyen bepillanhatunk.

Igaz ugyan, hogy az asztalra való szőlőnek művelése sem a' belőle facsarandó mustnak sokaságára, sem pedig annak jóságára nézve haszonnal nem kedveskedik, 's csak fényűzés szüleménye; azonban a' városok közelében még is elég hasznót hajt a' művesnek, ha annak eladásával gazdasági pénztárát gyarapítja. Az illyen lugasokról levagdalt szőlők eladathatnak, 's mellette még azon tőkéken a' művelőnek is maradnak eltenni való fürtjei, nem is olly káros ilyenről szőlőt tépni, és eladni mint ollyanokat ritkítani, mellyekből bor lett volna facsarandó.

Minthogy az izlés és kényelem minden osztályu emberek között, leginkább pedig az eledelekre nézve igen finomszik és szaporodik, nem csuda, hogy a' fényűzés az életnek minden viszonyaiban olly óriási léptekkel halad előre; ki csak szerét teheti azon iparkodik, hogy néha néha jobb falatokban részesüljön; közönségesen pedig az asztalra való szőlő vétetik tekintetbe, melly a' gazdagabbak vendéglő vagy család asztalaikon legdrágább csemegéül szolgálnak. Miért kellene tehát az illy izlésnek, és szemnek kedveskedő gyümölcsöt egy ollyan országban elhenyélni, hol az éghajlat olly

szelid, a' föld olly termékeny, hogy a' legjobb asztali-gyümölcsnek, leginkább pedig asztali-szőlőnek termesztését minden mesterkélés nélkül egyedül csak iparkodással és jó akarattal lehet eszközölni.

5. §.

A' szőlő-óltás körül tapasztalásaim.

Az oltás a' szőlőtőnek nemesítése, melly akkor történik, ha a' silányabb fajú szőlőtő más venyige hozzáillesztése által az alólírt szabályok szerint nemesbbré, haszonhajtóbbra változtatik.

Az oltásmesterség már rég időtől fogva gyakorlati divatban van, 's igen csalatkoznak azon tudós férjfiak, kik azt az újabb találmányok közé helyezik. Oltani leginkább szoktak a' francziák és sveicziák; használtatik initt amott Németországban is. Élnek vele, még Stiriában és Magyarországon. Haszonhajtásai a' bortermesztésre nézve megbecsülhetlenek. — Oltás által az elfajult 's gyümölcstelen szőlőt, — anélkül, hogy helyébe tetemes költségű jó fajta szőlővesszőket kellene hordatni — legjobbá, legtermékenyebbé lehet változtatni. Oltás által egész szőlőpásztákat, bár melly különböző fajokkal lennének is beültetve, anélkül, hogy tőkéstől kihányatnának, tetszés szerint három fajú szőlővesszővel lehet egyszerre megrakni, nem különben a' fehér fürtöket termő tőkét veres gyümölcsüvé és viszont, a' vereset fehérré változtatni, 's mind ezt a' legnagyobb könnyűséggel és gazdasággal, mert egy jó, 's termékeny tőkének vesszeivel számtalan korcs tőkét lehet javítani, nemesíteni.

Mielőtt azonban ezen magasztalt, 's bortermesztésre igen jótékony befolyású óltásról, 's a' veleteendő bánásmódról bővebben értekezném, szükségesnek tartom előbb némelly az óltandó ágak választása körül te-

endő észrevételeimet a' figyelmes olvasókkal közleni, 's nekik mintegy óvakodásul szolgálni, nehogy hibás fogalmaik által a' hasznot kárral cseréljék föl, óltásaikkal a' szőlőtőnek inkább korcsosítását mint nemesítését eszközölvén.

Igen közönséges dolog, hogy a' szőlősgazda leginkább csak ama szőlővesszőt veszi szemügyre, melly bő gyümölcseivel kedveskedik. Innét van, hogy óltáskor is csak azon venyigéket szokták a' vidéki szőlők-ből meghozatni, mellyek szép gyümölcseikkel, 's rakott fürteikkel bájолják meg őt. Azonban kik így cselekedeznek, fölötte hibáznak. El sem is mulaszthatom itt a' szőlőművelésnek ama hibait érinteni, mellyet olly gyakorta elkövetnek, midőn megvénhedt szőlőtökéiket nemesíteni akarván, nagyobb szorgalommal mint belátással csak arra törekednek, miként halmozhassák rakásra a' legnevezetesebb szőlőhegyek jó fajú venyigéit, mellyeket a' nélkül, hogy a' levegőre, hely-fekvésre, légmérsékletre, 's a' földminőségre, hol a' nemesítésnek történnie kellene, legkevesbé is ügyelnének, a' javítandó törzsökkel olly szorgosan egygyé forrasztanak. Ismerek tisztos férjfiakat, kik drága költséggel szereztek magoknak tokaji oltandó vesszőket, 's ültetvényeket, olly reménnyel táplálván magukat, hogy vidékükön is szinte hason természetű kellemes italu tokaji bort természetnek. Ezekről kérdem, valljon mutathatnak e' tehát minden költséges fáradozásaik mellett tokaji vagy ruszti borokhoz hasonlót? Én erre tagadólag felelek, és ismét csak azt állítom, hogy hibákat drágán megfizették; mert valóban egy növény sem annyira hajlandó tulajdonságainak, termékénységének 's természeti alakjának változtatására, mint a' szőlővessző, minthogy tapasztalás tanítja, hogy ugyan azon fajú szőlő egy tájon buján terem, midőn épen azon faj más tájon semmiképen sem gyarapodhatik. A'

szőlőtő természeti tulajdonaira nézve olly változékony, hogy azt még a' légmelegségben vagy földminőségben létező csekély különbség is képes mind fájára, mind pedig gyümölcsére nézve egészen megismerhetlen idegen alakba öltöztetni. Ugyan is hozassunk távolabb vidékről ültetvényt, 's tegyük át egészen más égaly alatti szőlőnkbe, csak egy esztendei művelés után is észre vesszük ama szembetünő nagy különbséget, melly az anyáskodó földjén századoktól fogva művelt törzsök, és onnét hozott ültetvényeink között uralkodik. Igy több évi tapasztalás tanított arra is, hogy a' szőlőveszsző igen foganatosan gyarapszik, ha éjszokról délfele tétetik, 's ellenben tetemesen vesz jószágából ha délről éjszaki részekre ültettetik. Vegyük föl például a' szerémi leg-hiresh veresbort termő *ráczfeketét* 's a' posonyi *zöld muskotályt*, melly különös észrevételt lehet itt tennünk, ha tesszem a' *ráczfeketét* posonyi szőlőkbe a' szerémi szőlőműves pedig a' posonyi *zöld muskotályt* délre fekvő tájára ülteti által. Itt szembetünőleg megvalósul, főnebbi állításom; mert azon veszsző, mellyet a' posonyi vinczellér Szerémből hozván Posonyban ültetett el, első évű gyümölcsét közönségesen 10 vagy 12 nappal később érleli meg, és ezt azért, mert itt már hűvesebb, 's változóbb levegőmérséklet alatt van, mint az anyaveszsző, melly a' melegebb Szerémben nyeri eredetét 's műveltetését. Ellenben pedig ugyan ez az oka, hogy a' Posonyból Szerémbe általtett *zöld muskotály* itt 12—15 nappal előbb hoz érett fürtöket, mint születése helyén Posonyban. — Innét következik, hogy Posonyban a' *Kadarka* állandó és sötét színű bort nem teremhet, midőn ellenben a' posonyi tájon megvetett *zöld muskotályból* Karlovitzban jobb levét kellene szűrni, minthogy ott késő érésű természete kellemesebb, 's melegebb ősze találván gyümölcsét könnyebben megérlelheti. Ezt eléggé bizonyítja ama kellemes italú Zividini bor,

melly Görcz táján egyedül csak a' zöld muskotály fűrtjeiből facsartatik.

De miért fáradszunk mi olly messzire venyigefajokat keresni, ha azokat közelében föltalálhatjuk? Ritka szőlőhegy az magyar hazánkban, mellyen minden nemű 's fajú és már éghajlatunkhoz szokott szőlővesszők meg ne lennének; a' millyen fajokat szőlőnkbe akarunk helyezni, azokat bizonyára honi hegyeinken is bőven megszerezhetni, a' miről magam is eléggé meggyőződtem, midőn az országos venyige-iskola számára szőlővesszők' gyűjteményét készítettem.

Mit lehessen a'nélkül is reményleni az annyira magasztalt külföldi híres szőlővesszőkből, eléggé megtaníthat bennünket ama példa, mellyet TT. Bárány Brudern úr hagyott örökségül az utódiságnak. Történt t. i. hogy a' tisztelt Bárány, (ki a' mellett hogy széles tudománnyal 's finom ízléssel bírt, még tetemes vagyonnal is el vala látva, melly által magának legbővebb tapasztalást 's vizsgálatokat szerezni képes volt), el-tökéltette magában, hogy több holdnyi földet pásztánkint *Rieszling* fajtával, 's egy más darab földet *Lachryma Christi* nevű szőlővesszővel, a' visontai határon, nem messze Gyöngyööstől, ültetne be; a' Rieszling vesszőket Rajna' vidékéről, a' Lachryma Christi-t pedig Vezuv tűzhegyéről hozatván meg nagy költséggel. Mind a' két fajta szőlővesszőt legkedvezőbb fekvésű halmokra ültette, azoknak ültetésében, műveltetésében semmi költséget vagy szorgalmat el nem mulasztott. Az ültetvények' zsenge gyümölcsei ugyan szép reménnyel lát-szattak bízgatni, 's a' belőlők sajtolt bor, ízére 's kellemére nézve egészen különbözött a' szomszéd szőlők' termésétől; de ezen tulajdonsága 's kellemes íze esztendőről esztendőre mind inkább csökkenvén, annyira megfogyatkozott, hogy utóbb a' magyar tűz, a' rajnai bornak virágát egészen meghervasztotta. Így tör-

tént a' dolog a' lacryma Christi nevű ültetvényekkel; ezek is honunkban eredetét ismértető természeti bélyegöket csak annyira tartották meg, hogy leveleik, szinte mint anyáskodó földjökön, érendő fürtjeikkel együtt megveresülnek.

Itt talán valaki azt mondhatná, hogy a' külföldről ekkorig Magyarországba hozott asztalra 's bornak való szőlőfürtök, színökre, formájokra 's kellemes ízökre nézve, a' hazájokbeliekhez mindenkép hasonlók maradtak: következőleg honunkban gyarapodni is fognak. — Az ellenvetést könnyű megoldani, ha ezen szót *gyarapodni*, szoros értelemben tekintjük. Minden idegenföldi szőlőfajok, legyenek bár ültetés vagy oltás által honunkba hozottak, gyümölcseiket külső formájokra és ízökre nézve tökéletesen el nem változtatják ugyan, de valljon lehet-e belőlök szinte azon kellemes ízű jó bort facsarni, millyent a' külföldön termettek volna? ez már más, 's ugyan csak a' legnyomosabb kérdés. Nagyobb része az illy szőlő-gyümölcsnek, szépségével, jóságával, kellemes ízével megkábitja ugyan a' művelőt, 's kellemeivel mind a' szemet, mind pedig az ízlést csiklandozza, de a' borkészítésre nézve kevés hasznot nyújt. A' budai vagy karloviczi kék kadarka, ha Pozsonyban elültetted, ugyan azon kék fürtöket termi, mellyeket Budán vagy Karloviczban szemlélhetsz, de a' belőlök szűrt bor azt az értékét csakugyan el nem éri, mellyel a' budai vagy karloviczi borok dicsekednek. Elhiszem én azt, hogy a' burgundi vessző Budán igen jó bort teremne, melly azonban idővel még is csak a' budai bornak tulajdonságába öltözködnék. Mi több, még az is megtörténhetnék, hogy az említett burgundi venyige, budai hegyekre ültetve, az eddigi budai bornál talán nemesebbet adna; de valljon ki tartaná azt tanácsosnak, hogy illy kilátástól indítva, a' régi vesszők' rögtön kiírtása 's helyébe burgundinak plántálása

által az elhíresedett budai bornak százados hitelét bizonytalan kockára tenné?

Azonban kitéréseimnek ezennel véget vetni törekedvén, visszatérek a' rendszerhez, mellytől egyedül csak azért távoztam el kevéssé, hogy a' gondolkodó szőlőgazdának ez által is tárgyat nyujtsak az elmélkedésre. — Szándékomat fölfoghatja, ki csak keveset gondolkozik is.

Ki tehát a' rossz fajoknak szőleiből kiirtásával 's helyettök jobbak' plántálásával foglalatoskodik, az ezen vállalatot a' legolcsóbb, legegyszerűbb 's legcsalhatlanabb módon csak úgy valósíthatja, ha részint tulajdon szőlejében, részint a' szomszédságban lévő ismeretes szőlőhegyeken szorgalommal kijegyzi magának a' legjobb gyümölcsű, 's a' környék' borát leginkább nemesítő szőlőfajokat. De, mondom, csak azon fajtákat, mellyekről bizonyosan tudva van, hogy tökéletes bort termenek; mert ama természetelleni, 's minden fajtú, rendű, különségű szőlőfürtök' zagyvalékos keveréke (ezen hiba pedig honunkban olly általános, hogy talán Tokajt és Rusztot kivéve, egész kiterjedtségében nem találunk hegyet, mellyen szembetűnőleg ne divatoznék), a' bornak határozott 's bizonyos ízt soha nem adhatnak. Ezt bölcsen állallátja mindaz, ki tudja és érti, hogy ezen keveréknek különféle alkotó részei jó következésűek nem lehetvén, a' bornak tulajdonságát ugyan változtatják, de nem finomítják.

Ezeket előre függesztvén, lássunk a' dologhoz.

A' szőlőtőke oltása körül teendő fogások mindenben hasonlóak a' gyümölcsfa mellettiekhez; nincs is egyéb különbség a' kettő között, mint hogy az oltandó szőlőtőkét legalább fél lábnyi földalatti üregben kellessen elvágni, 's a' finomított vesszőt vele a' mondott mélységben párosítani.

Az egész bánásmód rendszerint így történik: — tavasszal, midőn az életerő és nedvesség a' gyökerekből már a' vesszőbe kezd szivárogni, tisztítassék el a' szőlőtőke körül a' föld, a' most mondott szabályú mélységig. Vágassék el a' főgyökér, földalatti első csomója alatt, egy e' célra rendelt fűrészszel, 's a' csonkult gyökér' felszínén, a' fűrész által okozott barkás metszés pedig jó éles késsel nyesegettessék meg, úgy hogy a' metszésben semmi sérelem, görcs, vagy szálla ne látszassék. Ez meglévén, a' nemesítő venyigének vastagabb végéből három szemet magában foglaló hosszúság szegessék le, azonban úgy irányozva, hogy az első szem alatt legalább is egy hüvelyknyi hossza maradjon, mellyen majd a' szükséges faragás történendik meg. Ezen előkészületek után metszessék be az oltandó ágacska jobb kézről bal felé, éles tollvágóval, belének mintegy feléig. Ezen keresztül vágott fél úgy választassék el, hogy az a' vesszőtől elesvén, a' metszés rendes szögletet képezzen. Ezen vágásnak tulsó oldala faragtassék meg, a' faragás azonban úgy történjék, hogy egyik fele késhegynyi vastagságú, másik fele pedig vékonyabb lévén, alól ék formára élesítsék, a' meghasított tőke' gyökerébe könnyebben illesztendő. A' hasítás a' tőkegyökben egy arra készített vésőcskével, vagy erősebb késsel úgy intéztessék, hogy az hosszabb legyen a' belenyújtandó vesszőnél. Miután már a' gyökér, véső segedelme által így nyitva tartatik, nyujtassék abba vígyázattal az oltandó ág, mellynek vastagabb része a' gyökér' külső felén maradván, azal egyiránt foljon lefelé, és valamint felső, úgy oldalrészei egy irányban lévén, egymással hajszálnyira megegyezzenek. Ez így történvén, óvakodva húzassék ki a' véső, 's gyorsan tekertessék körül a' gyökérhasíték hársal, vagy más madzaggal, mint a' gyümölcsfáknál szokás, a' seb pedig kenessék be oltóviaszszal,

vagy borítassék be a' tőkéről lenyesegetett finom forgács-hártyával, az oltott vessző pedig párosult gyökerével együtt burkoltassék be gyöngé famohhal, hogy a' föld hozzá ne férhessen. Egyik kézzel tartassék így az ág feszesen, 's a' másikkal gyenge föld hintetvén oda, temetessék be egészen, aztán nyomkodtassék meg kevésé, de vígyázva, nehogy az által az ág helyéből kimozdítassék; az ág' felső szeme maradjon földszínleg, vagy mi még tanácsosabb, borítassék el egészen. Végre dugassék az oltás' fölébe rézsút két karócska, melly a' munkásnak óvakodásul szolgáljon körülötte teendő dolog közben. — Ezek a' legegyszerűbb fogásai azon szőlőnemesítésnek, mellyben számos szőlőművelőink már annyira jártasak vagy gyakorlottak, hogy kivált a' budai széles terjedelmű hegyeken egy műves naponként 80—90 szál vesszőt is képes tőkébe oltani; ide értvén, hogy a' szőlőtő körül a' földet más napszamos már előre elkotrotta 's a' gyökeret kiásta. — Egyegy tőke' beoltásáért közönségesen 4—5 váltó krt szokás fizetni; még pedig ezt is a' szőlőbirtokosra nézve igen kedvezőleg úgy lehet intézni, hogy a' munkással alkuba szálván, végzett munkája bérének csak felét vehesse föl, más felében pedig akkor részesülhet, midőn az oltványok' foganszásai már mutatkozni kezdenek.

Vannak még több módok, mellyek által a' szőlőnemesítést előmozdíthatni, de minthogy ezek már meszterkéltbek, inkább kertészekhez mint szőlőművesekhez illenek. Mind ezek között azonban legbizonyosabb foganatú a' főnebb érintett rendszerinti, főkép ha az a' velebánó ügyes munkásnak szorgalma, 's minden elkerülhetlen körülmények' szoros megtartása által történik.

Így a' többek között a' szőlővesszőt, legyen bár szunyadóban vagy fakadásban, szemezni is lehet, ha t. i. jó fajtú vesszőből az egészséges szem kivétetvén,

az a' szemzendő venyigébe hasított hártya alá olly figyelemmel bocsátatik, hogy a' nemes vesszőnek felső keresztvágása a' venyigén történt keresztvágásba hajszálnyira bele feküdjék, ezt hárs vagy kender zsineggel körül övedzve hasonlólag nemesítő módnak állítják.

A' szőlővesszőt egybeforrasztás (copulatio) által is lehet szaporítani; melly így történik: Vágassék el rézsút, özköröm formára, a' tőkén álló venyige, mellyet nemesíteni akarsz, tégy hasonló vágást azon vesszőnek vastag végén is, mellyet a' tőke' vesszejével öszve kívánsz forrasztani. Ezen két vágást úgy illeszd egymásra, hogy mind belök, mind símaságok, mind kiterjedések egymással tökéletesen megegyezzenek, kösd körül jó szorosan hárs vagy kender kötélekkel, úgy, hogy a' két öszveköttött vessző mozdulatlan állván egy egészet képezzen. A' nemes ágon közönségesen csak két szemet szokás hagyni, a' kötelet pedig akkor le lehet oldani, midőn már a' két vesszőnek egymással szoros egybeforradását alaposan gyaníthatni.

Azonban mind a' két mód alkalmatlansággal 's veszedelemmel van öszveköttve. A' szél, időzivatar, könnyen kimozdíthatja helyéből a' gyenge vesszőt, 's ez által annak sükeres foganszását igen gyakran gátolja, lehetleníti.

Foganatosb lesz a' nemesítés, ha az, mint a' pécsi szőlőhegyeken gyakoroltatik, zöld ággal történik. Hitelesen lerajzolom itt azon fogásokat, 's a' szőlőműveseket azok' utánzására csak azon tekintetből is felszólítom, buzdítom, mert hasznai minden más nemesítő módot, mint alább ki fog tűnni, jóval felülmúlnak, ugyan is:

a) A' tőke, ha mindjárt minden beleoltott nemes ágacska elszáradna is (melly azonban legritkább eset), a' következő esztendőben még sem maradna gyümölcs-

telen, minthogy természetes hajtásai tulajdon fűrtjeit megtermik.

b) Ezen nemesítés földszínen a' szabadban sokkal kevesebb fáradsággal történik, mint a' földalatti gyökérbeoltás; 's a' foganszás már néhány nap után mutatkozik, midőn azt a' földalatti oltásnál sokszor még nyár derekán sem sejdíthetni.

c) Ezen szaporítás módnál sükeretlenséget még csak képzelni sem lehet, minthogy egy törzsöknek számosabb vesszein intézett próbák közül egy kettő legálább is megered.

d) Az illy módon nemesített szőlőtőkéből hat vesszőt is el lehet dönteni, 's a' nemesítést rövid idő alatt foganatosan szaporítani.

Ezen szaporításnál azonban az az egy alkalmatlan, hogy a' zöld ágacskákat, minthogy hamar elhervadnak, messzebről hozatni nem lehet, 's csak a' szomszéd vagy tulajdon szőlők lehetnek képesek ezen szolgálatra.

A' szaporítás' módja következő:

Pünkösöd előtt és után nyolcz nappal, midőn a' szőlőtökének gyenge hajtása már mintegy 14—15 hüvelyknyi hosszasagra nyúlt, szorgosan kijeleli a' gazda vagy a' szőlőműves azon tőkéket, melyeket nemesíteni szándékozik. Megpróbálja az erősebb hajtásokat, valljon kiállják-e az ide 's tova hajtogatást; ha ezek még föltötte gyengék, a' bánásmódot ki nem állják. Ezek után a' tőkéről minden apróbb hajtást szorgosan letépven, rajta csak két vagy három egészséges vesszőt hagy. Ekkor a' nemesebb növényből annyi szál zöld vesszőt vesz kezébe, mennyi a' már nemesítendő tőkére megkívántatik, 's így cselekedvén, a' munkát eképpen intézheti: A' nemesítendő tőkén hagyott 3—4 szál vessző közül egyet kiválasztván, azt vágja el a' földfölötti harmadik csomónak épen szeme alatt, a' lenyesett részt félre vetvén, hasítsa meg a' csonkított venyigét jól kö-

szörült késsel, úgy hogy a' hasíték a' mutatkozó gyümölcsbimbónak egész feléig terjedjen (lásd Táblán A.), nyújtsa most a' hasítékba az ék formára metszett nemes vesszőt, 's a' hasíték' két oldalát újaival a' közibe szorult nemes ágacskához szorítva, tekerje körül czérnaszállal alulról fölfelé, 's ismételve fölülről lefelé. Nagyobb bátorság' okaért kösse a' czérnát csomóra, vagy sodorja öszve szorosan, nehogy fölbomlódván tetemes kárt okozzon (lásd C.). Hasonlólag cselekedjék a' többi vesszővel, mellyek a' nemesítendő tőkén ezen célra rendeltettek. Ezen bánásmód mellett azonban még erre is kell figyelmezn:

a) A' nemesítendő tőkének vesszei, szemeiktől 's leveleiktől megfosztatván, rajtok két alanti levélnél és egy szemecskénél több meg ne maradjon, ezek is csak azért, hogy ha történetből a' rajtok véghezvitt oltás meg nem foganszanék, legyen legalább azon esztendőben is gyümölcse ama tőkének, melly nemesített. Midőn pedig már látható, hogy az oltvány szépen megeredt, akkor a' mondott két levelet le lehet, sőt le is kell szakasztani, melly által az oltványok' növése 's erősödése siettetik.

b) A' nemes vesszőnek hasítékba illesztésekor arra kell vigyázni, hogy az ék forma metszés, a' meghasított gyümölcsbimbóra tökéletesen rásimúljon, 's vele mintegy öszvelapuljon.

Négy, legföljebb hat nap múlva már észre lehet venni, valljon a' tőkének éltető nedve fölszivárog-e táplálólág a' nemes vesszőcskébe; minthogy már ekkor az ágacskán meghagyott szemnek fakadásba kell indulnia. Ennek következtében ha a' vessző egykét nap múlva a' kötés alatt dagadozni kezd, sőt a' kötés mellett már látszólag ki is duzzad, akkor a' kötést felbontván, tágabban kell rátekerni, nehogy ezt elmulasztván, az erős szorítás miatt a' nedvesség' felszivárgása

megakadályoztassék. Most már a' netalán meg nem eredt ágakat is le lehet tördelni, 's a' foganszott hajtásnak szaporább 's bátorságosb növést az által is siettetni, ha azt karókhöz kötven, a' szél, és időzivatar' viszotagságaitól megőrizzük.

Az oltást követő tavaszon a' megerősödött vesszőket úgy kell megmetszeni, hogy rajtok csak három, legfőlebb négy szemecske maradjon. Ekkor a' tőke mellé már hosszabb karót kell szűrni, hogy a' nyáron rajta növendő minden vesszőt hozzá lehessen kötni. — Pécssett a' szőlőtőről minden vesszőt letördelnek, és csak annyit hagynak rajta, mennyi a' hiánynak kipótlására, a' tőke melletti üres helynek betöltésére elég-séges.

A' legközelebbi őszön ezen nemes vesszőket már mind el lehet dönteni, 's el sem is kell mulasztani azokat még tél' béköszöntése előtt földbe takarítani, minthogy ez által a' csikorgó időnek kárthozó befolyásai leginkább elmellőztetnek.

A' híres Somlai hegyen a' szőlőtőkék' beoltása fúró által történik. A' tőke ugyanis főgyökeréig kiásatik, lefűrészeltetik, 's minden úgy intéztetik el, mint a' közönséges oltásnál. Ezután a' vinczellér közönséges szögfuróval a' lefűrészelt gyökérlap' közepébe mintegy $1\frac{1}{4}$ hüvelknyi lyukat fúr, az oltandó ágat kerekre és hegyesre metszi, úgy, hogy az szorosan a' fúrt lyukba illjék, a' többi lapot vagy felszínt mohhal fedi be, 's a' földet az oltvány körül fölébe húzza annyira, hogy csak egy szeme álljon ki a' földből. — Valóban igen könnyű egyszerű bánásmód, melly közelebbi vizsgálatot érdemel.

Érintettem ugyan már, hogy az oltás Magyarorszáiban közönséges, de mindazáltal még számosabb helyek találkoznak, hol a' szőlőművesek ezen ismeretekkel szűkölködven, a' dologban járatlanok. Ezeknek

a' fön előterjesztett utasítás zsinormértékül szolgálhat, sőt ha itt következő gyakorlati észrevételeimet szorgalommal átfutják, 's azokat munkájikban használják; gyakorlati vizsgálódásaik után a' dolgoknak szerencsés kimeneteléről még is győződhetnek.

Az oltanivaló vesszőnek megszerzésére legalkalmasabb idő a' késő ősznek ama szaka, mellyben a' szőlőlevelek vesszeikről hulladozni kezdvén, a' tápláló nedvek forgása (circulatio) is megszűnik. Ha ezen vesszőket tavaszkor vágnók le tőkéikről, azoknak jövőő hajtásaik, minthogy fagy, és télizivatar káros befolyásai által sokszor nagyon ostromoltatnak, bizonytalanok lennének.

Az oltandó vesszőket télen által legbátorságosabban inkább száraz mint nedves pinczében lehet eltartani, hol a' kévébe kötött venyigének alsó része 2—3 hüvelyknyire folyó homokban állítatik. Nedves pinczében, kivált ha szelelői nincsenek, a' szemek könnyen megpenészednek.

Ha kinek pinczéje nem volna, az ásson a' szabadban egy gödröt, állítsa bele hosszában a' venyige kötetet, 's ezt úgy temesse el, hogy a' kévének csak csúcsa lássék ki belőle, legczélszerűbb leszen ezen verem, ha vagy kertben, vagy szőlőhegyen ásatik, hol a' föld nem fölőtte nedves. Ha a' venyigét tavasszal haszonra fordítandjuk szükség, hogy azt 2—3 nappal hamarabb lágy folyóvizbe állítsuk, ezáltal magukba nedvességet szivandók. — Azért javaslom a' lágy patak vagy folyóvizet, mert a' kútviznek sóval és mésszel vegyült alkotó részei a' venyigének finom nedvesőit (porus) könnyen betapasztván azokat a' szőlőtő gyökeréből beléjük szivargó éltető nedveknek fölszívására elfogására alkalmatlanokká teszik.

Ha azonban folyóvízzel szűkölködnénk (ezt ugyan esővízzel is kipotolhatnók) 's kemény kútvizre kellene

szorulnunk, akkor így cselekedjünk: töltsünk meg szükséges mennyiségű kútvízzel egy edényt (legalkalmasab erre a' hordó vagy más faedény) egy két napig állítsuk ki a' szabad levegőre, harmad részét a' víznek kerti földel, vagy utca homokkal szaporítván. Ez által a' víz idegen részeitől elkülönöztetvén, midőn megülepszik, azt a' lankadt vesszők élesztésére fordíthatjuk. —

Ki távolabb vidékről akar venyigéket hozatni, az arra figyeljen, hogy a' csomóba kötött vesszőknek alsó része nedves fa mohhal beburkolva, vizes szalmával 's ponyvával, vagy lepedővel jól bepólyáztassék, nehogy a' nedvességtől valamikép megfosztatván a' vessző nagyon meghervadjon, vagy mi több egészen elszáradjon.

Ha a' venyigéket igen messziről hozzák, 's azokat bátorság végett, 's hosszabb szállítás miatt ládába zárják; akkor szükség a' ládát több helyen meglyuggatni, hogy a' szemek a' zárt levegőben meg ne tikkadjanak, el ne fuljanak.

Ha kételkedünk valljon az igen messziről érkezett vagy az úton sokáig késett venyigék, életben vannak-e? akkor a' következő próbatétel nyugtató világossággal fog szolgálni.

Olvassz meg erős égettszeszben (borszesz) annyi kánfort, mennyit a' borszesz magába fogadhat. Ezen olvadékot keverd össze lágy folyovízzel úgy, hogy egy meszely vízre legalább 30—40 csepp kánforos szesz juthasson. Állítsd ezen olvadékba száraznak vélt vesszeidet, hagyd benne 3—4 óra folyásig, 's ha csak valami kevés élet is tenyészik bennök, bizonyára ismét fölélednek. Ezt azonban alaposan nem reménylhetni, ha a' venyige szeszes vízbe történt mártás előtt már végképen el vala száradva.

Oltásra legalkalmasab idő a' tavasznak aprilis és majus hónapja, midőn t. i. a' gyökér nedvei már a' vesszőbe

kezdenek szivárogni. Azonban oltani még akkor is lehet, midőn a' venyigén már kis levelkék alakulnak. Mind a' két esetben sikeres lesz munkád, ha az szorgalommal és figyelemmel párosul. Mindazáltal tanácsosb lenne, ha az oltás, előbb hegyes helyeken, 's azután történnék lapályokban, hol a' szőlőtőke anélkül is kövérebb földben tenyészik; mert míg az oltás a' hegyen elvégződik, addig a' buján hajtó lapályokban a' nedveség megcsökkenik, melly ha fölösleges, oltványokra nézve mindig kellemetlen befolyást okoz.

Legkedvezőbb idő ezen foglalatosságra a' ködös ég, főkép ha délkeleti szelek (Südost) délnyugot (Südwest) felé járnak. Ha éjszaki szelek uralkodnak akkor órizkedni kell az oltástól, valamint akkor is, ha folyvást tartó szárazság mutatkozik. A' forró nap, a' hűves szelek az oltott vesszőnek gyökerére alkalmazott alsó részét hamar kiszáritják, 's így a' gyökérből fölfelé törekedő nedvességnek útját megrontják. Nincs, mi olly kényes, 's a' levegőváltozásnak olly annyira alája volna vetve, mint a' szőlőtőke, 's bizonyára nem cselekednénk fölösleges dolgot, ha az időnek erőszakos befolyását tehetségünk szerint valamikép elmellőzni, vagy legalább szelidíteni törekednénk, így az oltandó vesszőben szunyadozó szemnek életét a' rögtön elveszéstől megmentendők. — Innét van az is, hogy az oltás a' kövecses vagy száraz helyeken, leginkább pedig, hol csekély mélységű föld van, nem nagy haszonnal gyakoroltatik. Így történt a' dolog ama számtalan oltványnyal mellyeket az 1835ik esztendő szép reménnyel mosolygó életektől megfosztott. 1834iki eszt. a' legmélyebb gyökerig ki vala száradva a' föld. 1835. a' forró nyarat esőzések nem mérséklették, sőt azt eláradt földi kuckac még pusztítóbbá tette, 's ez oka, hogy szőlősgazdáink az oltványok gyászaira akkorban könyes szemmel pillantottak. Már fölebb is említettem, hogy az eloltott némes ág a' gyökérnek minden oldalára úgy rá feküdjék

mintha vele egybe lenne olvadva. Ez olly szükséges föltétel, melly nélkül kívánt süker nem következhetik. Hogy tehát meggyőződhesél, valljon a' vesszőcske megfekszí e' tökéletesen a' gyökér fölszínét, ezen próbatételt ajánlom; a' már eloltott 's gyökér közé szorított nemes vesszőcske felső végét vedd vigyázva szád-ba és fuj bele csöndesen levegőt. Ha az ág nem fekszik egyirányosan a' gyökérre, akkor a' levegő számos kisded vízbuborék alakban a' gyökér fölszínén azon helyen tołodik ki, mellyen az összeilletés hiányos, ha pedig az említett légholyagocskák a' gyökérnek oldalashasítékán bujkálnak elő, jele lesz annak, hogy az oltás tökéletes. Gyakorta akadunk ollyan vén tőkésre, mellyeknek fő gyökere annyira megpodvásodott, hogy alig képes egy két egészséges szálakon venyigéibe élet-erőt bocsátani. Illyenkor egyszersmind szembetünőleg kitetszik, hogy rajta teendő oltványink is sükeretlenek maradván meg nem foganszanának, vagy legalább nem gyarapodnának. Az illy esetben ássunk mélyebbre, 's keressünk mellékgyökereket, ezek közül oltandó gyökérnek azt választván, mellynek fája legegészségesebbnek látszik. Egy vén tökének sokszor két három illy épségű mellékgyökerei vannak, mellyek a' nemes vessző elfogadására szinte alkalmasok. Itt az az egy bökkenő, hogy ezen vesszők csak rendes eldöntés után lehetnek állandók, 's gyümölcstermők.

Én magam is próbáltam frís vesszővel oltani; ollyan vesszővel, mellynek szeme már jó formán fakadni kezdett, de ebbeli fáradozásaim nem voltak egészen kedvező sükerűek, mert a' fakadásba indúlt szem *lekonyulván*, annak helyén csirázandó szem későn kezdé fejlődni, bontakozni. *) Száraz tavasszal vagy forró nyá-

*) Ezen szó alatt *lekonyul*, az első hajtásnak hervadása, elszáradása értetik. Ezen elszáradt hajtásnak helyén kö-

ron az oltványok, nem igen gyarapodnak, e' végből szükség azokat estvénkint gyakorta megöntözni; azonban itt is vigyázattal cselekedjünk, nehogy a' kellőnfölötti öntözés, vagy az egyszerre bőven odaöntött víz azon enyvecskét leáztassa, melly az oltott vesszőcskét a' tőkével egybe ragasztja. Nem kevésszer történik, hogy az oltványok még június végén is, szunyadozván fakadásnak semmi jelét sem mutatják. Illyenkor tanácsosnak tartatik az oltvány körülötti földet, kézzel elkaparni, 's megvizsgálni, valljon a' nemes vesszőcske életben van e'? Ez ha elszáradt, huzassék ki a' gyökérből, a' gyökér is kötelékétől megszabadítatván. — Engedj neki szabad levegőt, hogy minden akadály nélkül hajthasson, 's hajtásait szabadon nevelhesse. Jövő tavaszra oltást ezen tőkén ismét véghez lehet vinni, csak hogy előbb a' gyökérből legalább is egy darabot le kell fűrészelni.

Az sem ritkaság, hogy az illyen beoltott szőlőgyökérnek, ámbár nemesített részét legszebben nevelje is, még számos tulajdon hajtásai mutatkoznak. Illyenkor fő gondja legyen a' szőlőművesnek oltalmazni a' nemes vesszőt, 's a' tápláló gyökeret minden fattyúhajtástól szorgosan megmenteni. Ha az oltvány már annyira növekedett, hogy meglehet kötözni, tűzz mellé károt, 's függeszd hozzá czélszerűleg, de vigyázva.

A' megeredt 's üdülni kezdett oltványról első nyáron semmi levelet vagy mellékajtást le nem kell törni, mert minden illyes sértés akadályozza növéseben 's alakulásában. Ezt a' tavasszal történendő metszésnél vég-

zőnségesen egy mellékszem kezd fakadozni, melly a' már lankadt anyaszemet kitolja helyéből. Ezen új hajtás hirtelen nyúlik ugyan 's fáját megszokta őszig érlelki; azonban azon ereje, 's nagysága még is hibázik, mellyet az első szemnek venyigéje lett volna mutatandó, ha el nem szárad vajja.

hez viheted, 's róla minden fölösleges ágat károsodás nélkül lekaszálhatsz. Vannak számos szőlőművesek, kik épen ellenkezőt állítván véleményemmel megegyezni vonakodnak, 's azon okoskodásnál fogva, hogy a' nedveka'gyenge vesszőcskének alanti szárában maradván azt annál inkább erősítsék, vastagítsák, már az első nyáron nyesegetik koppasztgatják oltványaikat. Igaz ugyan, hogy illy erőszakos mesterkélés által a' venyige sokszor hüvelknyi vastagságra vergődik, de igaz ám az is, hogy többnyire, és épen ezen okból gyümölcstelen is marad, mellynek oka, hogy a' vessző, leginkább pedig nedves nyáron, a' föltolongo nedvek miatt, gyümölcse lassu fogantatására és képezésére elegendő időt nem nyerhet.

Sokszor megtörténik, leginkább pedig meleg ég alatt, hogy a' nemes vesszőcske már első nyáron egy két fűrttel kedveskedik. Fzen fűrtöket annál is inkább tanácsos letördelni, minthogy először a' venyige öröme-
tebb erősödik, másodszor pedig minthogy az ilyen fűrtök a' nélkül is ritkán szoktak tökéletesen megérni.

Ha a' fiatal oltványok szemlátomásti növésekben egyszerre megcsökkenek, 's a' fővessző helyett rajta több mellékvesszők alakulnának, de helyekből ezek sem mozdulnának, ekkor csipkedd le az agácskáknak hegyeit, 's azt csak egy mellékágon kiméld meg, mellyből idővel fővessző növekedjék; mielőtt azonban így cselekednél, vájd meg a' gyökér körülötti földet, 's vizsgáld meg szorgosan valljon nem föld alatti kukacz harapása okozta-e a' növési megcsökkenést? és valóban nagy szerencse, ha az illy gyilkost tétén kaphatni, még mielőtt az a' gyarapodó vesszőcskének csirádzó életébe harapódznék.

Vén tőkéken alkotott oltásokat második vagy harmadik évben már szükséges eldönteni, részint hogy azokat szaporíthatni, részint pedig, hogy új gyökered-

zés által mintegy új nemzedéket lehessen teremteni. Ezen munka a' fiatal tőkéknél fölösleges, és csak azon esetben alkalmazható, ha rögtön-szaporítás, vagy az üres helyeknek hirtelen betöltése azt szükségesen megkívánja.

Az oltás melletti tisztaság egy ama legszükségesebb föltételek közül, mellyek a' munkát kívánt sikerrel fűszerezik. Ha tisztátalan kezekkel fogdosod az oltásra már kifaragott nemes vesszőt, könnyen megtörténik, hogy a' kezetről olvadozó piszok betapasztja ama felette finom edényeket, mellyekben az életerő ide 's tova folydogál, 's így az oltás legnagyobb vigyázat mellett is elkorcsosodik.

Mindegy, akár fehér fajtú szőlőt olcsunk kék gyümölcsűbe, akár viszont kék fajtát fehér fürtű gyökérbe, az új venyige' gyümölcse mindig hasonló marad ama fürtökhöz, mellyet a' nemes vessző lett volna tulajdon tőkéjén termendő; — némelly külföldi oenológusaink olly formán szoktak vélekedni, mintha oltás által a' bornak jósága fogyatkozást, csökkenést szenvedne. Minthogy azonban ezen alaptalan vélemény gyakorlati próbákkal nem támogatatik, tanácsosnak tartom azt Befroy francia írónak itt következő állítmányával elmellőzni, nem is érinteni. — A' nevezett írónak szavai ezek: „Mivel a' szőlőfajok csak hason fajokkal lehetnek legszorosabb megegyezésben, vigyáznunk kell, hogy az oltandó tőke a' nemesítő vesszőnek tőkéjénél kényesebb fajú ne legyen. Ennek következtében, a' mennyire lehet, tartóztassuk magunkat a' fehér fajta vesszőnek veres gyümölcsű tőkébe, és viszont a' veres fürtűnek fehérbe leendő oltásától, melly gyarapodhatik ugyan, de kevés haszonnal párosúl.“

Én ugyan őszinte megvallom, hogy tapasztalásaim még annyira nem terjedtek; legalább a' különböző fajoknak 's színeknek egybeforrasztásánál még eddig sem-

mi tetemes hijányt vagy szembetűnő korcsosodást észre nem vehettem.

6 §.

Pincze-gazdaság.

Hol a' szőlőtőnek munkálását csak egyedül műszeres foglalatosságnak tartják, ott a' borkészítés bizonyára igen rossz lábon áll; és hol ezen utolsó hibásan eszközöltetik, ott a' bornak szűke, törődése, 's nyavalyái kútforrásokra találván, annak hasznos megtartását lehetlenítik, következőleg a' kitűzött kereskedési czél is nem csak megsemmítetik, hanem még az átalányos szőlőművelés is megcsökken haladásában, tökélyességében. Ha ellenben ezen foglalatosságnál a' természet szabályai a' mesterség' igazaival egybeölelkezve egymásnak akadály nélkül kölcsönös segedelmül szolgálnának, akkor a' borkereskedés virágzásba jőne, 's általa a' szőlőművesnek reményei teljesülnének 's jóléte megvalósulna.

Ha tudnók, hogy eldődeink boraik' forrását tenger vízzel eszközlötték, hogy mustjokat megfőzték, hogy a' megfőzött borba sót hintve, azt majd pinczében, majd szabadon, majd ismét házpadláson tarták; — ha tudnók, hogy *Chió* sziget' lakosai boros bordaikat a' földbe ásva szorgosan betapasztják, — hogy a' Cziprusiak szőlőművesei hordaikat csak felényire töltik meg, — hogy Madeirában azokat záratlan a' szabad levegőre kiteszik, — hogy Spanyolországban 's Portugaliában a' hordók fenéken állva, felső fenékek nyitva tartatnak, — hogy továbbá itt a' kereskedő borait egy nagy törkölyös kádban, amott meg ismét kisebb edényekben, de magazinban, amott ismét a' harmadik üvegekben tart-

ja; ha tudnók, hogy déli részeken az igen érett fűrtökből facsart sűrű mustot vízzel eresztik föl, hogy könnyebben forrásba induljon, — hogy az Austriai tartományokban a' mustot többszöri lefejtés által gátolják forrásában; ha, mondom, ilyeneket látnánk, valóban mondom, hogy nem ismernők ki magunkat, 's ama sok különség 's ellenmondások miatt nem tudnánk mitévők lenni. És pedig szinte ezen mondott helyeken is kell észbeli vagy tapasztalási okoknak lenni, melyek ezen bánásmódokat javasolják, helybenhagyják.

Magyarországban, mint a' tapasztalás bizonyítja, a' honi borok' javítását 's tökéletességét csak a' jó 's czélszerű pincze teremti; 's itt meg is valósodik ama közmondás „*a' pincze készíti a' bort*“; de azonban csak úgy, ha egyszersmind értünk művelés és szorgalom által jó italokat termesztetni.

a) Miként kelljen tehát a' jó pinczének alkotva lenni? A' pinczének mélységét ama helynek minősége határozhatja meg, a' hol ásatik. A' sík földön ásandó pinczének mélyebbnek kell lenni annál, melly agyagföldbe vagy sziklába vágatik. Az egyenes földön legalább is 11—12 lábnyi mélységű legyen az, és ennek bolthajtása fölött a' földtöltés 8—10 lábnyi magosságra emelkedjék. A' pincze-ajtót tanácsosabb éjszak, mint dél felől készíteni. Ha a' pincze' lejárója szabad ég alatt van, szükség a' fölötte nagy hideg' elhárítása végett kettős ajtóval ellátni. A' szelelőlyukak a' pincze' elején és végén, sőt annak közepén is, ha az hosszabb lenne, alkalmasan legyenek elintézve, melyek valamint a' nagy télben, úgy a' fölötte meleg nyárban nagy részén dugassanak be, a' változó légmérséklet befolyásának ellenszegülendők.

Pinczéinket, a' mennyire lehet, koci útak, kovács vagy más dörgő-zörgő műhely mellé ne építsük; az ezekben történendő kalapálás, valamint a' kocsijárás ál-

tal okozott földrengés a' pinczében lévő bort is rengésbe hozván, annak több ízben káros forrását okozza. Fölötte káros még e' mellett a' pinczében savanyú káposztát, kenyeret, húst, vagy más gőzölgő eledelt tartani, mellyek a' bornak ízét igen korcsosítják. Nem különben veszedelmes, ha a' pincze' közelében, vagy mi még rosszabb, tőszomszédságában, árnyékszékek, istállók vagy konyhák léteznek, mellyekből a' szél a' füstöt vagy bűdösséget oda csapkodja. — Legczélszerűbb pinczéket szőlőhegyeken építeni, hol a' folyvásti csend, 's legtisztább levegő a' bornak javítását és tartósságát leginkább eszközölheti. Illyen szőlőhegyeken a' föld' melegsége ritkán halad meg 11—12 fokot, és a' pinczebeli hidegség soha sem olly erős, hogy a' bort megrontaná; sőt ha az ajtókat és szellőző lyukakat szorgosan elzárjuk, a' légmérséklet 10—12 foknál erősebb nem lesz; és ezen hévpont legalkalmasabb a' bor észrevehetlen forrásának folyvást fönttartására. Illyen pinczékben még a' leggyöngébb borok is nemcsak elállnak, hanem tetemesen meg is javulnak; a' jó borok pedig bennök sok esztendei tartósságot nyerhetnek. Innét minél inkább változik a' légmérséklet a' pinczében, annál többet vesz a' bor értékéből.

Átaljában véve a' pincze egészséges levegőt kíván; mindenek felett pedig a' hordók', falak', ászkok' (csantérok') tisztán tartása igen szükséges. Ki pinczejét gyakorta kisöpri, hordait szorgosan törölgeti és megtöltögeti, a' vakcsapot és száját (aknát) megmosogatván friss vízzel, nyálkájától megszabadítja, az illyennek, a' mellett, hogy pinczejében soha rossz borai nem lesznek, a' mellett, hogy hordai és ászkai sok ideig eltartanak, még azt is nyeri, hogy a' vevő inkább ő hozzá fordul, mintsem olly szentes lyukakba mászkáljen, mellyeknek nyálkás falai ruháját is bepiszkolhatnák.

A' pinczével szoros kapcsolatban szokott állani az úgy nevezett sajtó-ház (prés-ház), melyben a' szőlő öszvecsomosztatik, és a' must' forrása eszközöltetik. Találhatni is honunkban több uraságoknál 's gazdagabb polgároknál hasonló épületeket, melyek a' hely' fekvése tekintetéből nem csak czélszerűen készítvék, hanem olly fényűzően 's pompásan is ki vannak csinosítva, hogy bennök örömmel lehet mulatozni. Ellenben nem lehet eléggé csndálkoznunk ama tisztatalanságon, melly a' köznépek présházait nagyobb részint fertőzteti. Minthogy az illy épületek évenként csak egyszer használtatnak, raktáraikká lesznek mind azon kelletlen jószágoknak, melyeknek otthon nem találhatni helyet; és valóban sokszor olly tömvek is, hogy az ember alig képes bennök megfordulni. Hányszor látjuk, hogy a' csibék 's kotlós-tyúkók az üres hordókon, kádakon és sajtókon röpdösvén, azokat éjszakai tanyául választják? Csuda-e, ha illy helyen a' 10—11 hónapig ganéjjal fedett borszűrő edények megrothadnak 's kellemetlen szagot vesznek magokba, melly a' forrandó mustal, később pedig magával a' borral is közöltetik? Mindenütt por 's pókháló mutatkozik, 's a' vinczellér kötelességét már teljesítettnek véli, ha szüret előtt néhány nappal a' szüretelő edényeket kevés vízzel meglocsolja, vagy kiöblíti. A' tisztaság a' szüretben kívánatos, de a' pinczegazdaságnál elkerülhetlen szükséges. A' sajtók, kádak, hordók, csapok, aknák, fertályok, merőczék, midőn azokat használni akarjuk, legtisztábbak legyenek. Távoztassuk, a' mennyire lehet, a' rézedényeket, ú. m. rézmerőczéket, csapokat, melyek mérges zöld rozsdát vesznek magokra, ha folyvást és különösen tisztán nem tartatnak. Még a' dohányzást is jó lenne a pinczebeli dolognál megtiltani, mert, ha sokszor beteges embernek kellemetlen szagú szájából kigombolygó füst a' fertályban hordandó bornak

fölszínére csapódik, annak bizonyára kellemes nyomatékul nem fog szolgálni. Minthogy azonban ezen tárgyról folyóirásom' következő füzeteiben bővebben szándékozom szólni, itt azt félbeszakasztom, 's csak a' bornak tartásáról, leginkább pedig az eladó, vagy házi-italra rendelt bornak tisztán tartásáról fogok értekezni.

c) *A' borfejtésről.*

Emberi iparkodás és mesterkélés nélkül a' borművelés jutalmazó nyereséget nem nyújthat. A' bor fiatal gyermekségétől fogva egész késő koráig megkívánja a' velebánást; és a' mesterségnek szükség azt helyrehozni, a' mit a' természet sokszor elmulaszt; a' durvaságot mesterség tisztítja ki göröngyeiből.

Azon új fehér bor, melly a' pezsgő forráson túl esvén, a' hordóban csöndesen vesztegel, munkálkodásának legfelsőbb fokára még el nem jutott; az az, még mindig zavaros, és dolgozik; de minthogy már ezen sisergése észrevehetlen, tehát ezen időpontot lassú forrás' idejének nevezhetni. Ezen forrás a' szőlőfürtök' érettségéhez 's a' czukor-részek' mennyiségéhez képest sokszor egész esztendeig, sőt tovább is eltarthat. Novemberben azonban a' középserű fehérbor rendszerint már meg szokott tisztulni. Ha az illy bor homokos, agyagos, vagy más kövér földön termett, hol a' tőkék mindig bőven gyümölcsöznek, ott igen czélirányosan 's hasznosan fog cselekedni a' vinczellér, ha az olyan bort, habár zavaros lenne is, még azon esztendő' vége előtt lefejtene. Ez által megmenti azt nyúlósságtól, melly nyavalya a' nélkül is minden kövér földben termett, vagy rossz szőlőfajtából facsart borokba beszokott lopódzni. Ha a' javaslott fejtést februariusban v. marcziusban ismételed, borodat minden tekintetben egészségben 's jóságban fogod eltarthatni. — Hason óvakodást kívánnak ama borok, mellyek mély völgyek-

ben 's tökéletlen érettségű fürtökből facsartatnak. Átaljában mondva, annál jobb 's tartósabb lesz a' fehér bor, minél többször megszabadul a' fejtés által söprejétől; ide értvén, hogy ezen munkát alkalmas időben, ú. m. junius, julius, augustus és szeptember hónapokban, azaz a' szőlőtőnek munkálódásakor, t. i. leveledzése, virágzása, 's fürtjeinek érése idejében végezzük. Az közönségesen igaz marad, hogy a' kisebb mennyiségű fehér borokat csak egyedül gyakor fejtés vagy újabb 's erősebb borral feltöltés által lehet évről évre eltartani 's megmenteni.

Minthogy a' veres bor már pezsgő forrása' alkalmaival nagyobb részint megüledvén, söprejét a' kád' fenekére bocsátja; szükségtelen ezt egyszernél többször lefejteti, annál is inkább, minthogy a' gyakor fejtés által színe megvesztegetődik, mellyet azonban a' veres bornál mindig tekintetben kell tartani.

Minden különösebb mesterkélés és zagyválás (pansolás) a' bor mellett, úgy szinte a' veres bornak festése kárhozatos. A' veres bornak csak a' törkölyös forrás adjon tökéletes, egészséges és állandó festéket. Minden más festőszer, ha mindjárt nagyobb része forrás által megemésztődött is, fölötte veszedelmes. Alkalmatlan esztendőben, midőn a' szőlőfürtök tökéletesen meg nem érhetnek, a' borgazda tetemesen nyerne, ha az éretleu kék fürtökből inkább fehér mint veres bort facsarna; máskép csak a' vevőt, sőt később önmagát fogja megcsalni.

d) *A' borok' szépítéséről 's készítéséről.*

Midőn az országban ide 's tova utazám, sokszor vala szerencsém a' magyar földbirtokosok' annyira magasztalt vendég-szeretését tapasztalnom, és az ízlést 's étvágyat kielégítő étkeiket magasztalnom. De nem kevésszer kedvetlenítettek el ilyen helyeken az ízetlen za-

varos italok; ezek engem annál inkább szomorítottak, minthogy csupán csak a' szőlőművelésnek 's borgazdaságnak kedviért tettem hoszas utazásomat. Valóban botránkoztató is, midőn egy istenáldotta bortermő országnak ajándékait annyira megvetve és elhenyélve szemléljük, hogy a' bort sokszor alig hihetjük magyarországi termésnek. Ezen jelenések pedig egyedül a' borkészítési tudatlanságnak, vagyis inkább egy határtalan restségnek szüleményei. Ez oka, hogy sokszor olly zavaros, olly gyomrot és egészséget rontó borokat kell mind a' háziúrnak, mind pedig kedves vendégeinek hörpölgetni. Valljon pedig tehet-e az ember jobbat annál, mintha táplálékait legtisztábban tartani ügyekszik; már pedig a' bornak tisztaságát nem csak a' gyomor és ízlés, hanem még a' szem is megkívánja. És ezen utolsó föltétel vitte a' borkereskedőket arra a' gondolatra, hogy boraikat mesterség és ártatlan eszközök által tökéletesebben tisztítanak, általa a' szomjas ivót a' bor' jóságáról meggyőzendők. Ha az éték a' szemet csiklandozza, azt az ízlés a' gyomornak bizonyosan ajánlani fogja, melly némellykor az ebeli erőtetést el is szenvedti. És mindig igaz marad, hogy a' gondolkodó ivó elkerülhetlen ama gondolatra vetemedik, hogy most a' borral olly részeket vesz magához, mellyek inkább a' pálinkáskazánba, 's később a' ganéjkupaczra (domb) tartoznak. Itt nem szólok azon vinczelléerekről, kik erős munkával foglalatoskodván, a' nehéz emésztetű ételeket 's italokat könnyen megemésztik; ez a' városi és falusi kényelmes gazdának nem tulajdona. Ama parasztnál a' zavaros bor ételül 's italul szolgál. De ki teheti, és egészségének föntartását szívéen hordozza, az különösen ügyeljen arra, hogy közönséges asztali italát a' lehetőségig tisztán tartsa, és önmaga készítse. Ennek következtében fölhozom itt ama fogásokat, mellyek által a' bornak nem csak

állandóságát, hanem tisztaságát és szépségét is hatalmasan eszközölhetni.

A' fejtés által elválasztjuk ugyan a' bortól annak tisztátalan söpredékét, és ez által elmellőzzük annak romlást szereshető okait; de mindazáltal még is megmarad abban valami, melly csak egyedül azon előkészületek által küszöböltethetik ki, mellyeket mi bor-szépítésnek vagy tisztításnak nevezünk.

A' bortisztítás tudománya minden borgazdának elkerülhetlen szükséges; ez által a' bor nem csak jóízűvé tétetik, hanem még az újolagi forrástól, melly a' rossz pinczékben gyakorta megtörténik, fölmentetik. És bizonyára könnyebben, jutalmasabban találna a' borosgazda borvevőt, ha, mint a' franczia és rajnavidéki, a' bornak ártatlan tisztántartását értené. Azon borok, mellyek egyenes és termékeny földben termettek, nyálkás részeiknek bősége miatt sokszor egész esztendeig is zavarosak maradnak, és zavaros színök miatt sokszor vevőre sem akadnak, holott a' kevés fáradtsággal járó tisztítás annak kelendőségét szereshetett volna.

A' tisztaság egy ama fő tulajdonok közül, mellyet minden italban elkerülhetlen megkívánunk. E' nélkül még a' legjobb ízű borok is csömört okoznak, tulajdonképen ugyan nem azért, mintha a' zavarék által a' szem megsértetnék, hanem hogy azon idegen részecskék, mellyek a' bor' tisztaságát homályosítják, annak kellemes ízét mintegy elburkolván, természetét is elváltoztatják.

Ezen tekintetben, minthogy a' nem csak szájnak, hanem szemnek is elegendően kellemes bort készítő mesterfogások még köztünk közönségesekké nem lettek, a' külnemzetektől igen messzire vagyunk elszigetelve.

Legközönségesebb, legolcsóbb 's legegészségesebb bortisztító vagy szépítő szerek: a' *tej*, *tojásfehér*, leg-

inkább pedig a' *vizahólyag*. Ezen utolsóval leghamarább célra juthatni, általa a' bor kevés napok alatt megtisztul, holott a' tej vagy tojásfehér csak három hét alatt végezheti eme szolgálatját.

10—12 akó nehéz, kövér bornak tisztítására 3 lat vizahólyag untig elég, sőt ha a' tisztítás olly időben történik, mellyben a' bor belsőképen nem dolgozik, akkor ezen szolgálatot 2 lat is képes teljesíteni. — A' savanyú, kemény és csípős borok sokkal könnyebben tisztulnak, 's ezen tisztulásra 10—12 akónál elégséges egy lat vizahólyag is, mint ezt én magam is több ízben tapasztaltam. — Minden tisztítandó 'bor húzassék le először tisztán söprejéről, mivel minél tisztább a' bor, annál hamarább tisztul 's fényesül. A' beteg, törődött, vagy fanyar borokat először meg kell gyógyítani, azaz minden betegség-anyagtól megszabadítani. Bizonytalan időben, u. m. vagy fölötte meleg nyárban, vagy pedig a' forrás' idején, szükség nélkül bortisztításhoz ne fogjunk; de ha ezt a' szükség kívánja, tehát illy időben mindig kétannyi vizahólyagot kell használni; — a' bor legalább is 14 napot kíván tisztulási nyugalma.

Honunkban több olly borok vannak, mellyek tömve lévén borkő 's más idegen alkotó részekkel, magokra hagyva nem könnyen tisztulnak, sőt ha tisztulnak is, fényüket minden légmérséklet-változásnál elvesztvén, észrevehető forrásba indulnak; az illy borokat tehát tisztítani, szépíteni szükséges.

Ha tehát 10 akó hasonló bort szépíteni akarunk, főnemlített kedvező időtájban végy 2 lat vizahólyagot, törd meg azt egy törzsökön kalapáccsal, vagy pedig mozsárban, úgy hogy porhanyóvá és könnyen törhetővé váljék. Ezen öszvetördelt darabok üvegbe vetetvén, rájok tiszta víz öntessék; 12 óra mulva ezen hólyagdarabok annyira eláznak, hogy rólok a' víz le-

öntetvén, könnyen szétoszlanak. A' szétoszlás után ismét üvegbe vettetvén, friss vízzel öntessenek le, abban egy egész éjszakát töltendők. Másnap szűrő tiszta ruhán keresztül, akkor az így elkészített vizahólyagot gyurmolgasd újaiddal mindaddig, míg az finom tésztává nem válik. — Ezután midőn három fertályos merőcze, és egy kár mentő a' szolgálatra tökéletesen tisztán állanak, a' borszépítéshez e' következő módon foghatunk. A' szépítendő boros hordó megcsapoltatván, eressz le belőle egy fertály bort, mellyet tégy félre. A' második fertályosba hasonlólag eressz annyi bort, hogy annak harmada megteljék. *) Most fogd a' harmadik fertályost, vedd bele a' kovásszá vált vizahólyagot, 's tölts rá mintegy két meszely tiszta vizet, ezen vízben habargasd kezedd a' hólyagot olly módon, mint midőn borotválkozni való szappanhabot készítesz. A' hólyag, habarás által mind inkább kisebb lesz, míg végre egészen el nem enyészve a' vizet sűrű habbá változtatja. Most fogj kezédbe egy erős főzőkanalat, és önts a' habra a' félretett fertályosból egy meszelynyi bort, mellyet azonban a' főzőkanálal mintegy két óraperczig gyorsan habargass. Illy módon töltsd rá a' második meszelyt is, és most már a' folyvásti habarás után a' keverék megkocsonyásodik, és mindig tisztább lesz; a' bort ezentúl folyvást öntözgetheted rá, azt a' kanállal mindaddig kevervén, míg a' félre tett fertályosból a' bort mind rá nem öntöted. Most ezen elkészített ke-

*) Azt szokás mondani, hogy minden szépítésnél egy köntös vonatik le a' borról: ez valóban igaz is lehet; de hogy, mint följebbi emlitésem szerint honunkban több borok léteznek, mellyekről károsodás nélkül le lehetne húzni a' köntöst, tehát mi itt csak azt állítjuk, hogy a' borszépítést csak ollyan helyen kell intézni, hol azt az alkotó részeknek keveréke okvetlen megkívánja.

veréket csorgasd egyik fertályból a' másikba legalább 10—12-szer egymás után, hogy így a' keverék annyi habot vessen, melly a' fertályosból szinte kidagadjon. Ekkor fogd az öntőkannát, töltsd ezen habos keveréket a' hordóba, 's ha vele meg nem telnék, tehát öntsd rá még a' harmadik fertályosban megmaradt bort is; ezen foglalatosságnál azonban arra kell vigyázni, hogy a' hab a' hordó' szájánál meg ne rekedjen, mert így sok bor veszendőbe menne. Ezután öblögesd ki a' habos edényeket, töltsd az öbledéket is a' hordóba; midőn pedig ezt véghezvitted, veregesd meg kalapácsal a' hordó' oldalát, hogy ez által a' hab között létező levegőt abból kiszoríthasd. Ezen kopogás által a' hordóban mindig több és több fogyatkozás lesz, melly borral pótol tassék ki. A' kalapálás 's töltögetés mindaddig történjék, míg a' hordó' száján tisztán 's hab nélkül bor nem mutatkozik. Ezután verd be szorosan a' hordó' száját, törölgesd meg köröskörül, 's engedj neki csöndes nyugalmat, hogy tökéletesen megtisztulhasson. A' vizahólyag eleinte a' bor' felszínén lebeg, de rövid idő alatt a' hordó' fenekére ülepedik, melly alkalommal a' bort homályosító 's forrást okozó minden tisztátalan alkotó részeket magával ragadván, a' bornak kellemes fényt 's világosságot ad. — 3—4 nap múlva a' hordó fölnyittatik, az üresség friss vízzel kipótoltatik, a' dugacs minden nyálkásságtól megszabadítatik, 's újra a' hordó' szájába verve, az mintegy 6 napig zárva 's nyugalomban tartassék. Ekorra a' tisztulás bevégeződött, 's a' bort már le lehet fejteni; ez által a' leülepedett tisztátalanságot elkülönöztvén. De mithogy a' finom könnyűségű vizahólyag a' hordó' fenekére tökéletesen sohasem ülepszik, 's minden legkisebb mozgatásnál vagy zavarásnál fölfelé törekszik, tehát az tanácsoltatik, hogy a' dugacsot minden erősebb verés nélkül vegyük ki a' hordóból, 's a' fejtéssel

egy pár óráig várakozzunk, az által a' kopogatás okozta zavarodásnak az ülepedésre időt hagyandók. Ha a' tisztítandó bor közönséges házi italra rendeltetett, azt tanácsos lenne kisebb hordókba fejteni, 's így egy-másután használni. Ki pedig tiszta 's változhatlan italt sokra becsüli az még okosabban cselekszik, ha egy kis hordocskát üvegekre (a' savanyuvizes üveg legolcsóbb) fejt le. Ezen jól bedugott, 's pinczében vagy hűvös kamarában oldalra fektetett palaczkokban a' bor legtovább 's legjobban megmarad — ezen módot lehet minden apróbb hordocskánál ismételni. Ez által még azt is nyerni, hogy az ember virágos bort soha nem iszik, mellyet bizonyosan innia kellene, ha a' bor csapról eresztetnék.

Ha a' nagyobb hordóból fejtés alkalmakor a' bor már zavarosan ereszkedik, 's üvegphárban kőd formán mutatkozik, jó lesz azon maradékot egy akós edénykébe fejteni, 's neki 3—4 napi isméti ülepedést engedvén, róla a' mondott idő után a' tiszta bort lemeríteni. Hogy pedig ezeu bánás módnál sok bor veszendőbe ne menjen, készíts egy flanelzsákot, melly formájára a' túrós zsákhoz hasonlítson, varj szájára 4 akasztékot, függeszd valamelly edény fölé, töltsd bele sűrű seprős borodat; ez eleintén zavarosan fog ugyan lefolyni, de későbbben mindig tisztábban ereszkedik; ezen tisztább folyás észrevételénél folyasd azt egyenesen hordocskába vagy palaczkokba, vagy fordítsd hordóid töltögetésére. Ki ezen egyszerű bánás módtól nem irtózik, annak mindig jó asztali borai lesznek, 's fölmentetik azon aggodalomtól, mellynél fogva virágos vagy csapról folyó ecztes borait kellessen javítani, helyrehozni.

Azon tájékon, hol vizahólyagot nem szerezhetni, a' hiányt tojásfehérével is ki lehet potolni. Tégy egy faedénybe 3—4 tojás fehérét, keverd azt seprőkórával vagy főzőkanállal mindaddig, míg sűrű habbá nem

válik. Ekkor a' fönmondott mód szerint töltsd azt egy akós hordódba (mert gyakorta annyi kívántatik) 's borodnak szép színe lesz.

A' tej is fogatos eszköz a' bortisztításra, 's öt itcze 10 akóra elégnek tartatik, t. i. a' tejet egy fertályosba zagyvöld öszve derekasan; keverj bele négy lat borkövet, a' főnemlített mód szerint önts bele lassankint bort, 's folyvást kevervén ereszd azt hordódba. E' két tisztítás módnál azonban a' szépítés halkabban történik 's a' kívánt süker 14—20 nap előtt ritkán mutatkozik.

A' veres bornak szépítése, minthogy ez közönségesen magától meg szokott tisztulni igen ritkán szükséges. Ha ezt azonban a' szükség megkívánná, tehát tojásfehérivel könnyen véghez viheted 3—4 tojás egy akóra untig elég.

e) *A' borok nyavalyái, 's azoknak orsosló szereik.*

Fölösleges lenne e' helyen mind azon gyógyszeréről szólni, mellyek a' borjavítás ügyében olly halmozva ajánltatnak a' kocsmárosoknak és pinczemes-tereknek.

Ezen értekezésnek tárgyául csak azon rövid tanácslatok szolgálnak, mellyeket a' borgazdák egyszerűen fölfoghatnak, 's alkalmazni végrehajtani képesek lehetnek. Én előadásomban olly értelmességet keresek, hogy általa magát kiki könnyen föltalálván, kármentesíthetik.

Átaljában véve Magyarországha a' bornak háromféle betegsége van; ugymint:

- a) A' bornak nyúlóssága,
- b) annak vörös vagy fekete törődése és
- c) ugyanannak megsavanyodása.

Ezen betegségek ellen vannak átalányos gyógyszererek, mellyek által az elromlott vagy beteges bort, később, vagy korábban megorvosolhatni.

Ezen gyógyító eszköz a' megromlott bornak még forratlan borral keverésében létezik, ez által a' gyöngébb bor vesztett erejét ismét visszanyeri, 's a' betegség-anyagot eltávoztatja; ezen keverékről, valamint a' mondott nyavalyák széttaglásáról közelebb fogok értekezni.

1) *A' bornak nyúlóssága.*

Közönségesen csak a' lapályokon, agyagos, vagy ganajjal fölötte hizlalt fekete földön termett fehér borok szoktak nyúlósokká lenni (Zähwerden). Ezen állapotban elveszti a' bor folyósságát, és ízét 's olajként nyúlik. Ezen bornyavalya közönségesen a' második forrás után támad, 's ha rögtön elejét nem álljuk, igen tartós lesz. E' nyavalyának leghamarább ellenszegülhetni, ha a' nyúlós borba mintegy harmadrész kemény 's mintegy csípős bort öntve, azt három hétig nyugodni engedjük, ezután pedig a' bort egy bűdöskő gyertyával kifüstölt (Einschlag) hordóba lefejtjük. Szükségben ezen célzt erős borseprővel is elérhetni. Ha pedig a' vinczellér e' borainak új bor eledelt nem vehet (mi a' szegény gazdánál közönséges) ha továbbá friss borseprőt sem képes magának szerezni, akkor így cselekedjék: felét nyúlós borának fejtse le egy más hordóba, a' két félig teli hordóra üssön szorossan dugacsot, 's hömpölygesse mintegy félóraig a' hordót, hogy a' bor jól öszvetörjék, zavarodjék. Ekkor adj a' bornak egy negyed darab bűdöskő gyertját (Einschlag), töltsd a' két edénybeli bort ismét egy hordóba; mi az ide 's tovább fejtés által elpazarlódott pótolod ki friss kút vízzel, 's így hagyj jól bedugott borodnak egy hónapi nyugalmat. Ez idő alatt a' bor megtisztul, 's ekkor fejtessék meg,

nehogy a' fenékre ülepedett nyálkásság ismét ártalmas forrást okozzon.

Eme bor nyavalyának azonban elejét lehet venni, ha t. i. az erős, kövér és nehéz borokat első pezsgő forrásuk után lefejtven, seprőjőktől megmentjük 's februariusban szinte azt cselekedszük. E' kétszeri fejtés által elmellőztetik mindazon tisztátalanság, melly a' bornak nyavalyát lett volna okozandó. Ezen előkészületek bizonyára megmentik a' nyavalyától ama borokat, mellyek közönségesen megszoktak nyúlósodni.

A' bornak vörös és fekete törődése.

Ezen nyavalyának, mind a' fehér, mind a' veres bor alá van vetve. A' törődésnek oka a' szeszfogyatkozás rosz pinczékben, rest bánás a' bor körül, a' bornak nagy hidegben vagy melegben történt távolba szállítása 's a' légmérsékletnek, levegőnek a' borra befolyása, leginkább pedig a' szüreti sok esőzés, vagy szüret előtti fölötte nedves idő. —

A' törődött bor valamint természeti színét, úgy borízét is el szokta veszteni. Ha ez vörös törődés, akkor vagy halavány fehér, vagy közönségesen téglaszínre változik. Kék lesz ellenben, vagy épen fekete, ha fekete törődése van.

A' vörös törődést erős új borral hamar meg lehet orvosolni, csak hogy azután szaporán fejtessék és szépitessék meg.

Én fekete törődést is orvosoltam új borral; ezen bornyavalya legveszélyesebb 's azért a' törődött bornak új borral kell kipotoltatni; a' kívánt süker pedig csak két hónap után mutatkozhatik. Én azonban itt egy más módot javaslok, melly a' betegséget megragadván, azt hamar meg is emésztí. E' végből minden halasztás nélkül alkalmaztassék, nehogy elkésve, sükeretlen maradjon.

Tíz akó fekete törődésű borodnak végy a' patikában három lat sósavanyt (Salzsäure), öntsd azt hordódba, 's olly sebességgel zárd be annak száját, minővél csak lehet. Nyolcz vagy tizennégy napra fejtsd le a' seprőről, 's ha a' bor fehér, vizaholyaggal, ha veres, 30 tojás fehérivel azonnal szépítessek meg. Ez által a' bor visszanyeri jóságát, 's tartósságát. E' magasztalt gyógyító mód épen olly ártatlan, valamint ujdön uj, én ezt minden borkereskedőnek, kocsmárosnak és vinczellérnek olly szívesen ajánlom, valamint bizonyos vagyok annak mindenkori legsükeresb foganatjában.

A' bornak savanyodása, ecztesedése.

A' bornak savanyodása még közönségesebb nyavalya, mint a' mellyről már szólottunk. Ez ha egyszer elharapózik, igen sebesen terjed, 's az egész bort, ha csak idején elejét nem vesszük, eczetté változtatja. A' borsavanyodást is a' rossz, és henye bánásmód okozza. Ehez járul a' rossz pincze, 's ama gondatlanság, melly a' levegőnek a' borra hatását nem gátolja. A' levegő, borral öszveeresztve valóságos savanyú kovász. A' fehér borokat csak új borral feltöltés által lehet orvoslani. Ha az ó bornak gyöngé metszése van, akkor tíz akóra közönségesen két akó új bor szükséges, ide értvén ennek seprőjét is. Ha a' bornak élessége már érezhető, 's annak ecztes szaga már elhatalmazott, akkor két annyi új bort végy orvosságul. Háromannyi új bor pedig akkor kívántatik, ha a' bor tökéletesen eczetté vált. A' savanyodott bornak ujjal keverése mindjárt ennek első forrása után történjék, hozzá vevén a' seprőt is. Ezen keveréknek foganatossága igen lassan eszközöltetik, és sokszor még harmadik hónapra sem láthatni annak sükerét. Az új bort minden esetre november vagy december hónapban kell a' savanyodottra tölteni, hogy azt következő marcziusban már lelehessen fejteni. Ezen

foglalatosságot azonban úgy kell intézni, hogy a' bor nyáron legalább még egyszer lefejtetvén, szüret után ismét kevertessék meg új de még is már nem seprős borral, ez által tartósabb fog lenni.

Épen 1829ik évben tapasztaltam, hogy a' savanyodott, vagy inkább ecztes borokat édes mustal föleresztés által helyre lehet állítani, a' dolog így történhetik:

Hét akó savanyú bor javításához végy 3—4 akó sajtó alól folyó színmustot, öntsd azt megecztessedett borodra, 's hadd úgy, míg egészen meg nem forrott.

A' bor forrásának jelei kivált hűvös őszi napokban igen későn mutatkoznak, 's az alig észbe vehető siserzés négy hónapig is el szokott tartani. Ha marczius vagy aprilis hónapokban a' bor már megtisztult, fejtessék le ismét seprőjéről egy igen tiszta edénybe. Ezen javaslatom saját tapasztalásomon alapul, mert 1829dik esztendőben általa egy hordó ecztes boromat tökéletesen helyre állítottam.

Az ecztes veres borokat is hasonló módon lehet megorvosolni, sőt ezen válsalat annál szaporábban 's könnyebben eszközölthetetik, ha a' savanyu veres bor azon veres must törkölyére öntetik, mellyről kevéssel ez előtt a' megforrott veres bort leeresztettük. Három nap elég a' borsavanyúságának megsemmisítésére; vigyázzunk azonban, hogy midőn azt az említett törkölyről lehúzzuk, ugyan azon hordóba ne tölesük, mellyben ecztes állapotjában tartatott, a' hordóba mélyen beszivárgott ecztes szag a' bornak nyavalyáját ismét visszaszerezheti. Sokkal nehezebb a' dolog, a' megsavanyodott aszú bornál, minthogy itt az új borral föltöltés még nagyobb kárral párosul.

Ezen nemű borokat is lehet ugyan orvosolni, de csak rövid időre, ha t. i. az eczetsavany, főzött füvekkel mérsékeltetik, vagy hideg vízben felolvasztott mésszszel egybe kevertetik. De minthogy ezen óvó sze-

rek a' nyavalyát csak hátráltatják, 's azt egészen el nem emésztik, tanácsos, hogy az ilyen bort hevenyében italul használjuk, vagy azt jutalmasan eladjuk; de egyszersmind utána lássunk, hogy többi boraink hasonló veszedelemre ne jussanak. Mert valamint a' mértékletes ember okos életmódja által sok nyavalyának ellenszegülhet, úgy az okos és szorgos pinczegazda, óvakodása 's gyakor vizsgálgatása által borainak romlását igen könnyen elháríthatja.

Ki boraira szorgalmasan szokott ügyelni, ki pinczéjét gyakortább megtekintve, hordait mindig tisztán 's telve tartja, ki asztali ó borait évenként egyszer megfejt, 's a' légmérsékletnek szüntelen változását pinczéjében meggátolja, az az, imént előadott gyógyszerekre soha sem fog szorulni.

7. §.

1834ik bortermő év körülményes leírása. Az ekkor szerzett, 's hason években hasznos tanúságul szolgálható tapasztalásoknak fölosztása.

Az emberiségnek nagyobb része fölötte hajlékony a' bizonytalan remények, kábitó álmódzások, 's egy kétes jövődő ölébe simulni, és az olly sokszor hasznos tanusággal 's óvakodással világoskodó multat emlékezetéből önkint kiküszöbölni. Ezen ártalmas szokás a' mezei, leginkább a' szőlős gazdánál igen nagyon elhatalmazott. Tőlök a' termékeny, sovány vagy közép-szerű évek úgy elsuhanak, hogy nyomai sem maradnak emlékezetben; holott sokszor a' multak emlékezete cselekvésök körében hasznos útmutatásnl fogna nekik szolgálni. Ők semmire sem figyelnek, 's csak kevés ideig emlékeznek a' száraz hagyományokra, mellyek-

nek szavai azokat hasznos elmélkedésekre semmi módon nem serkenthetik. Ugyan is valljon mit halhatunk már csak jelenkorunkban is amaz alig mult 1811ik áldásteli évnek tulajdonairól, mellynek fölséges borbéli adománya ma már olly csekély mennyiségben találta-tik, mit halhatunk egyebet ama szomoru 1813, 1814, 1815 bortermő évekről, minthogy amaz tökéletes, emezek pedig kevés, vagy épen semmi borterméssel nem szolgáltak. De ama tulajdonokról, mellyek őket bélyegezték, mellyeknek tudása jelenkorunk hibájit kisebbitné, meggátolhatná, ma már senki sem emlékezik. De valóban mind eddig még senki sem is vemedett ama gondolatra, mellynél fogva gazdasági tekintetben egy időjárást tárgyazó 's a' gazdáknak, leginkább pedig a' szőlőművesnek útmutatást nyújtó évkönyv lenne javaslandó. A' mult idő nem csak a' közönséges élet viszonyaira, hanem 's leginkább a' szőlőbeli gazdaságra legjótékonyabb befolyással bír; e' végből a' gyakori tapasztalásokat észrevételeket 's tüneményeket necsak szorgosan zárjuk emlékezetünkre, hanem azokat egyszersmind írásba foglalni el ne mulasztjuk. Így ezek nem csak el nem enyésznek, hanem nálunk megöröklvén mindig tanító mestereink lesznek.

Igaz ugyan, hogy a' hagyományok nyomain juthattunk leginkább a' szőlőművelés ismeretére, és szükséges kieszközlésére, igaz, hogy a' hagyományok szavai csöndítették füleinkbe, hogy a' *formint* szőlőfaj Tokaj, a' *kék kadarka* pedig Ménes, Szerém és Szekszárd hegyein legjobb éghajlat alatti földben gyarapodnak, de ezen sugalatok a' mellett, hogy még igen tökéletlenek, nem is általánosak. — Egészen más alakot öltene magára a' dolog, ha eme hagyományok írásokban léteznének; ilyenekből kitanulhatnók, valljon mi okozta teszem az ezelőtti évben a' jó borkészíthetést? melly fogások által háritatott el sokszor a' mutatkozó

veszedelem, minő foganatjai valának venyige nemesítéseinknek, 's melly gyümölcsessel kedveskedtek azok a' művelőnek? Ekkor bizonyára szőlőművelésünk legjobb lábon állana nem is volnánk kénytelenek hallani ama szemrehányást, melly azt kiáltozza, hogy honunkban a' természet sokat ajándékoz, de mi azt gondatlanságunk 's fonák fogásaink által elrontjuk tönkre tesszük.

Mind ezeket gondolóra vévén eltökélttem magamban, hogy a' bortermésnek mindennemű adatait, mennyire azokat az időjárás okozta hazámban, évenként öszveszedjem, 's közre bocsássam. Nevezetesen pedig az átalányos, de leginkább a' hiresebb hegyek termésait fogom szempontúl fölvenni, 's mindenfelől kifürkészni, valljon a' termés jóságát vagy roszaságát, tökéletességét, vagy tökéletlenségét az elemek befolyásai, vagy az emberek közbevetései okozták e'? 's valljon mindezek minő javítási, vagy óvakodási tapasztalást nyújthatnak jövődre nézve?

Az illy szőlőművelés meletti észrevételek a' világ minden vinczelléreinek fölötté 's elkerülhetetlenül szükségesek, mert csak ezekből képes alaposan kitanulni, mi tévő legyen a' borgazda érett vagy éretlen, rothadt vagy száraz termésével? Ezekből képes megtanulni miként tarthatja hoszú időre el borait? Igaz ugyan, hogy az ehéli tapasztalások 's ismérétek által az elemi kellemetlen befolyásokat el nem háríthatjuk, és ha a' nyár kellemetlen, az ősz nedves, bizony csak rossz és éretlen borokat tölthetünk hordainkba. De hol az ember másíthat változtathat, jobbíthat, ott ugyan csak cselekedje is azt. De épen ezt tanulhatja az ember tapasztalás által. Ezen okfölből ereszkedem ki, midőn honunk minden tájékinak fűrtjeit följegyezni, 's folyóírásom lapjain körülményesen közleni iparkodom. E' mellett még arról is fogok értekezni, valljon a' szőlőmunka mellett tett próbák jó vagy rossz következtetésük valá-

nak-e? Ez által az olvasók, leginkább pedig a' növekedő új ivadék, biztos eszközökre talál, mellyek hasonló esetekben neki zsinórmértékül szolgálván, őt tanácsadással és segedelemmel gazdagítják. — A' jó tanácslatok szükségben legjobb barátok. —

Valljon hol kezdhessem érdeklőbben másutt a' magyar haza oenologiai évkönyvét, mint a' mulhatlan emlékezetű

1834-dik esztendőnél. —

Ugyanis ezen fölötté száraz és forró nyarú esőtelen év az, mellyben annyi milió emberrel és állattal egyetemben az egész természet hijában sohajtozott eső után. Ez azon év, melly a' réteket és szántóföldeket, a' kutakat és patakokat, a' tavakat és posvány-ságot kiszárítván, a' nagyobb folyókat úgy megapaszította, hogy hajóink rajtok nem röplühetének. De egyzersmind ez azon év, mellyhez hasonló honunkban, a' bortermesztésre nézve, 1811-től fogva föl nem tűnt. Kárpótlékul szolgált ez mindazon mezeigazdáknak, kik az ekkori nagy szárazság miatt takarmány nélkül maradának; minden legelő, minden rét gyökerestől kiégvén, semmi takarmány nem termett. Burgonyáink a' föld alatt elvesztek, és a' takarmány' pótlásául más egyéb tápszerekhez kelle ragaszkodni. Mind e' mellett szükség volt a' marhatartást fölötté ritkítani; a' nyári aratás is soványan fizetett, és az éhség's drágaság már küszöbeinknél mutatkozott, ha annak az ország' déli részén bőven termett rozs és tisztabúza ellent nem áll vala *). A' véghetlen jóságú Isten így nyujt sokszor segedelmet a' szükség' idején.

*) A' Banátban rozs és tisztabúza olly bőven termett, hogy régideje nem emlékeztek hasonlóról. E' mellett még olly jó tulajdonú, hogy, a' molnárok' vallomása szerint, már jobb nem is teremhetett. Bács V.megyében annyi volt a'

Most azonban pillantsunk az 1834-dik évre oenologusi tekintettel. Ennek ismertető bélyege, a' mint már följebb is említettem, egy majd csak nem octóber' végéig folyvást tartó szárazságú nyár vala, mellyből borterméseinkre nézve egy részt áldás, de más részt kár fejlődezett. Ez utóbbinak okai azonban a' borkészítés körül tudatlanság, és az emberek' restsége valának.

Az áldásnak következései a' minden tájon bőven szüretelt bornak sokasága.

Már a' szüret' első napjaiban aggodalom foglalta el az örvendező szőlőbirtokost, valljon hol találhat helyet és elegendő hordót fölösleges de nem reménylett termésének?

Töltve állanak már a' kádak, sajtók, hordók, 's a' szőlőnek még fele szedetlen áll vala; szívesen félre tették volna sokan az 1833-diki gyöngye bort, ezen új vendéget, mellyet már mustjáról jónak jövendöltek, helyébe állítandók. Minden régi 's már a' tűzre szánt rossz hordók elővétettek 's kifoltoztattak. A' kádárok nem találtak elegendő fát és segedelmet a' szükség' kipótlására. A' vasabroncsnak a' vasáros boltokból széthordása a' vasat annyira fölverte, hogy annak mászája

zab és árpa, hogy septembertől kezdve, november' végéig 100 terhes hajó röpült vele a' felső Vármegyék' szükségének kielégítésére. Debreczen' tájékán krumpli (burgonya), és törökbúza bőséggel termett. Ki is hitte volna, hogy illy rettenetes forró nyárban 's szinte olly száraz őszen annyi bor teremjen? Igaz ugyan hogy jó bort lehetett reményleni, de inkább több törkölyt mint mustot sejdíthettünk; azonban a' jótékony természet azt is másképen rendelte. Ez még a' szőlőmagot is musttá változtatta; ez oka, hogy annak száma ekkor megkevesedvén, egy egy szőlőszemben két magnál több ritkán találkozott.

18 v.ftról 28 v.ftra emeltetett. E' mellett még sok nyers fát is hordók' készítésére fordítottak. És valljon az ezen nyers hordókban a' megforrott bor jó vagy rossz következésű lett-e? azt az öszvehalmozott sok dolog tapasztalnunk nem engedte. *)

A' száraz nyárnak jó következéséhez még a' 34-diki bornak szeszessége, és a' nap' hevétől kölcsönözött tüzes ereje is tartozott, melly ez idén még ott is jól ütött ki, hol a' szőlőhegyeket csak délutáni vagy esti nap világítja.

Ezen szeszességnek oka még az is lehetett, hogy a' forró nyár a' szőlőszemből sok czukoranyagot kiolvasztván, mind a' fehér, mind a' veres bornak forrását, ám-bár némelly helyeken károsan, siettette. A' fehér mustal töltött hordók, ha mindjárt csak félig valának is, forrás által sok színmustot kivetettek, és a' borek annál hevesebben forrottak, minél szabadabban csapódhattott rájuk az ártalmas levegő.

Igaz ugyan, hogy a' 34-diki bornak kábító erejét már must korában lehetett sejdíteni, de nyilván kitört ez a' pórnépben, midőn kivált az új bort minden felől parányi áron mérték.

Lássunk most amaz ingerekhez, mellyek az 1834-dik évet minden szőlőművesnél érdeklővé teszik. Lássuk amaz elemi álláspontot, vagy ama tulajdon veszélyeket, mellyek nem annyira a' szőlőművelés, mint a' bortermesztés' tekintetében fenyegettek bennünket, és mellyek tudatlanságunk 's restségünk végett károkat is okoztak.

*) Bécs vidékén fekvő *Mauer* hegynek szőlőművesei azt vélik, hogy a' bor új hordókban valami kellemes szagot vesz magára, 's korábban megéri; annyi igaz, hogy ott az illy hordóbeli borok mindig jutalmasabban 's drágábban vásároltatnak.

Itt mindenek előtt a' mustnak rögtön forrásáról értekezzünk.

Mindjárt szüret' kezdetekor szét terjedt ama közpanasz, hogy az új bor a' nap' forrósága miatt megecztessedik; ennek következtében több törvényhatóságok, nevezetesen pedig Pest vármegye, parancsolatot adtak ki, hogy a' szürettel hűvesebb időig várakozzanak. Ezen szorgoskodásnak az vala következtése, hogy sokan a' szürettel késedelmeskedvén, jobb és több bort szüretelhettek azoknál, kik ezen parancsolatnak ellenszegültek.

Azonban eme minden magyar szőlőművest megrémítő hiresztelés nem alapult igazságon, nem is volt más, mint némelly vinczellérnek abeli restsége, melly' nál fogva a' mustot tisztátalan eczetes edényekbe szűrven, azt a' nap hevének kitették, hol a' forrás fölvetette törköly megcserepesedvén, a' rendkívüli melegség miatt hirtelen elsavanyodott, megecztessedett. — Igaz ugyan, hogy az akkori ősznek csaknem kiállhatlan forrósága a' bor' forrására nézve nem volt kedvező. Magyarorszáiban a' légmérőnek 12-dik fokán mutatkozó hőség legalkalmasabb boraink' forrására. Ezen foknyi melegségben a' forrás gyengén 's fáradtan foglalatoskodik; ezen fokon fölül pedig felette hevesen. A' borforrást lehet ugyan bizonyos móddal kormányozni 's vezérelni; de, fájdalom, honunkban az igen nagy hiba, hogy a' forrás semmi tekintetbe nem vétetik. Mind a' fehér, mind a' veres mustot a' természetre bízzák, nem is igen tekintik, valljon éretlen, rothadt vagy tökéletlen fürtök-e azok, mellyek hideg vagy meleg, esős vagy száraz ősszel, későn vagy korán végezik forrásokat.

Az okos szőlőműves, ha szüretkor bánásmódja könnyebb elintézhetése végett magának szabályokat akar szerezni, vegye mindig tekintetbe a' legmérseketnek

légkörnek (atmosphæra), 's az időnek állapotját, melyek okai 's eszközei szoktak lenni ama sok változásnak, mellyről gyakran panaszkodunk. Ha a' szőlőfürtök tökéletesen megérették, ha a' levegő nem fölötté hűvös, ha a' bormennyiség a' megkívánt mértéket felüti, akkor a' forrást szükségtelen kormányozni, módosítani; de ezen föltételek, mellyek nélkül hasznos következtetést még reménylhetni sem lehet, nincsenek mindig összeölelkezve, ilyenkor a' kedvező körülményeket a' mesterségnek kell kipótolni, elmellőzván általa t. i. mindent, mi a' bornak forrását veszélyeztetheti.—

Az első ártalmas környülállás, melly ezen ősszel boraink forására nem igen kedvező befolyással bírt, volt a' rökkenő meleg, melly a' mustot rögtön forrásba hajtotta. Ezen rosznak gátlására szükséges lett volna a' szabad ég, vagy gyöngé fődél alatt edényeinket, kádjainkat, a' nap hevétől oltalmazva, a' bennök lévő mustot hideg vízzel meglocsolni; sajtóházainkat, mennyire azt foglalatosságaink megengedik vala, nappal csukva, éjjel pedig tárva tartani, azoknak padolatjait hideg vízzel felöntözni; szóval e' nagy hőséget távoztatván, mérséklett levegőt teremteni. Mindezen óvó szerek mustjaink sebes forrását is módosították, csilapították volna. Azt lehetne ugyan gondolnunk, hogy a' forrás által kibontakozott borszesz nem nagy kárunkra szolgál, minthogy ez a' 34diki borokban még mindig mérték- és szokásfölötti. Az ugyan igaz, de bezzeg ezen kifejlődéssel még más kár is egybe volt ám kapcsolva. A' hirtelen 's erőszakos kibontakozással t. i. kifejlődött a' röpülékeny fűszeres és kellemes illat is, mellynek vesztesége a' bornak értékét fölötté megcsónkította. Ezen elkövetett hibák kútforrásai ama sok rossz bornak, mellyek alkalmatlan helyeken a' levegő melegségében állván igen korán szüreteltettek; akkor (september elején) a' forróság még elviselhetlen volt,

's a' fürtöket meleg állapotjokban vetették a' csöbörbe vagy kádakba, hol egész óra sőt napfolyásig naphőségben szenvedtek, míg sajtó alá juthattak. A' rendfölötti bőségnek a' pincze elégtelen lévén, kénytelenek valának sokan hordókba vagy kádba szűrt mustjokat a' napon tartani: ámbár ezen szükségesen is lehetett volna segíteni; mert mellyik legkisebb körű gazdaság az, mellyben a' melegség gátlására néhány szál deszkát, nád-, vagy szalmafüdelet, vagy valamely daróczt (pokroczot) nem lehetett volna találni?

Minthogy tehát a' bornak forrása a' nyitva tartott edényekben a' levegő ártalmas befolyásának ellen nem szegülhet, igen tanácsos lenne, ha a' vinczellérek, mennyire az lehetséges, edényeiket befödöznék így forrásban lévő mustjokat kármentesítendő. Ezt annál szükségesebb volna cselekedni; minthogy följebbi §ban állításom szerint a' levegő a' bornak mindig savanyú kovásza.

Mennyivel inkább lettek volna jobbak ezen nevezetes évben veres boraink, ha a' már fön többször említett tanácslatim elfogadtatván, ama törköly, melly forrás alkalmakor a' kádakba fölfelé dagadozott, gyakorta letiportatott, öszvekevertetett volna *).

A' fehér mustnak hordóban forrásánál minden a' maga rende szerént esöndesen halad; és az egész forrási rendszernek végzete a' fürtök tökélyesebb vagy tökélyetlenebb érésére nézve, jobb vagy rosszabb borral kedveskedik. Egészen máskép van a' dolog a' veres borkészítésnél, hol a' lé, törköly, csuta, mag, egy, bekeverve sokkal hevesebb 's pezsgőbb forrást, 's a' levegőnek sokkal nagyobb behatását kénytelen kiállani,

*) Szekszárdon több szőlőművesek cselekednek hasonlóul; ilyenről ismeretes ott a' már említett tisztelesre méltó Jäger úr.

mig ama festett levetske, melyet mi veres bornak nevezünk rólok leszivároghat. A' kék fűrtökből facsart másolás sokkal hamarább megforr a' levegőre kitéve, mint a' pinczébe helyezett fehér bor; 's amaz már 3. 4. 5. nap után csöndesen vesztegel holott emez ezen álláspontot csak egy pár hét után érheti el.

Ezen különbségnek oka azonnal kitünik, ha meggondoljuk, hogy a' kisebb mennyiségű szőlőlé megforr ugyan, de a' nagyobb mennyiségnél ezen forrás szaporábban történik. A' fehér bor közönségesen levegőtől elkülönözve szűkebb hordókba szorítatik, midőn ellenben a' veres must 300—500 akós kádakban, szabad levegőn vesztegel forrása idején. Minthogy tehát a' természeti rend szerint annál inkább forr a' bor, minél nagyobb mennyiség forr együtt, igen természetes, hogy ezen forrás mind inkább nagyobbodik, ha a' bor mennyiség szaporodik, 's a' forrást siettető melegségtől ingereltetik *).

A' nyitva tartott edényekben forrás végezte után nem csak a' borszesz és szénsavany kezd azokból kibontakozni, 's elenyészni, hanem helyökbe még a' levegő hatalmas befolyása okozta savanyu anyag is beférkőzik, melly a' borral párosulván, annak minőségét nem kevesé veszedelmezteti, korcsisítja.

Ennek következtetésében ha azt akarjuk, hogy veres boraink a' jóság 's tökélyesség legfőbb fokára jussanak e' következő szabályokhoz tartsuk magunkat.

Midőn a' forrás kezdetén a' törköly fölfelé emelkedik, iparkodjunk azt kisebb kádakban ugyan kezeinkel vagy csomoszlókkal, nagyobb kádakban pedig lábainkal lenyomkodni. Midőn ez utolsót teszszük, el ne felej-

*) Többoldalú vizsgálatim után 1834ik évben különböző nagyságu kádakban a' forróságnak 27—31 fokára találtam.

tsünk a' kádba néhány szál deszkát illeszteni, melly a' tiprónak történhető szerencsétlenségében, lesúlyedésében menekvésül, tartalékul szolgáljon. Minél többször ismételjük eme tiprást, annál jobbak lesznek veres boraink. Ez által a' könnyen megsavanyodható fölszin gyakrabban lenyomatván, a' többszöri megújult fölszin a' levegő ártalmas befolyását könnyebben kiállhatja. Ezen módot minden szüret alkalommal igen könnyen lehet gyakorolni, ha pedig a' hőség olly nagy lenne, hogy ezen óvakodó módot is megsemmítené, akkor tanácsos is, szükséges is lesz az említett szabályok megtartása mellett a' fölül lebegő törkölyre napjában kétszer egyegy öntöző-kanna kútvizet föcskendezni, hogy így a' fölszinnek rögtön megcserepedését vissza tartoztathassuk, meggátolhassuk. Tanácsosabb lenne azonban a' viz helyet fojtott bort használni; valamint ezt hazánkban szinte nevezetes Oenologusa Oefner budai orvos úr is sükeresen cselékedte *). Ő azt mondja: „Hogy forrásba indult veres máslásomat a' savanyodástól megmentsem, megszoktam azt napjában 2. 3szor fojtott borral locsolni. Ezen locsolásnál 300akós kádomra 8—10 itze fojtott mustot fordítok.“

Midőn a' bor forrásnál teljesítendő szabályokról értekezném, el nem mulaszthatom bánatosan említeni ama tapasztalt restséget és tudatlanságot, melly 1834iki év szüretén sok szőlőművesnek megbecsülhetlen kárt

*) A' fojtott bor nem más, mint a' szőlőlé forrásának bűdös-kőfűst által visszatartása. Készítésében a' szőlőművesek és csaplárosok igen gyakorlottak. A' mondott célra annál inkább ajánlható, minthogy forrás által borra fog válni. Azonban a' viz is, minthogy a' fölszinről nagyobb része kipárolog szinte használható, mindig hozzá értvén, hogy napjában kétszer öntöztetvén, az öntözésre 4—5 itze víznél több ne fordítassék.

okozván, bennünket igen nagy mennyiségű legjobb italtól megfosztott.

Történt t. i. hogy a' nagy melegség és szárazság, melly a' földet a' szőlőtőnek, legmélyebb gyökeréig kiszárította, ugyanaz nagy sokaságu szőlőfürtöket is, még pedig olyan helyeken, hol ezelőtt hasonlóra, de bizonyára olly kiégettre nem találtak, ugy annyira meg töpesztette, hogy a' töpött szemekben semmi nedveséget sem lehetne találni. Ezen áldásteli töpött szőlő többnyire tökéjén hagyatott, vagy a' többi szőlővel összeelegyítve a' csöbörbe vettetett, hol minthogy ezen nektár - szemek öszve nem törődhettek, a' birtokosnak semmi hasznót nem hajtottak, 's végtére a' pálinkás kazánba kerültek.

Ha jövődőben még hasonló eset találna előfordulni, tehát a' fáradságot igen bőven megjutalmazza, az illy fehér töpött szőlőnek szedéséért kiadott csekély nap-szám. Ezen töpött szőlőnek mennyiségére nézve a' szőlőbirtokos nagyobb vagy kisebb hordót készíthet, azt legjobb mustjával megtöltvén, ekkor a' mondott töpött szőlőt egy kis kádban típrassa olly lágyra, hogy ez a' legfinomabb tésztát képezze. Ekkor a' mondott hordóbeli mustból hatszor annyit töltsön az összetiprott töpöttszőlőre mint maga a' kovász. Keverje ezt jól öszve egymással, és hagyja magára addig, mig a' forrás be nem köszönt. Ha az már megjelent, tartsa úgy 24—30. óra folyásig, az egész massát azonban gyakorta kevergetvén. Ez időfolyás után vesse azt sajtó alá; sajtolás alkalmakor, leginkább a' midőn másodszor sajtoltatik, mustal öntöztessék meg, melly abból minden lényezet (essentiát) kimosson. Ezen finom essentiát öntsük azután a' mondott mustos hordóba, és helyezzük pinczénkbe, hogy ott a' csendes forráson keresztül essék. Illyen módon olly nemes bort készíthetünk, mellyet nem csak jutalmasan eladhatunk, hanem még általa a' szedetési,

's készitési költséget is kipótolhatjuk. Hány száz, hány ezer akó hason-tökélyességű bor ment az 1834iki ősszel a' töpött szőlőnek olly gondatlan elhagyása által veszendőbe! — Igaz ugyan, hogy sokan töpött szőlőket összeszedték, és a' városba hordván azt itcze számra eladogatták. De kérдем valljon minő nyereségök volt, midőn annak itczéjét 3—6 v. krajczáron árulták, kivált ha még az ide és tova hordozásra és árulásra szánt időt is tekintetbe vesszük. — Tegyük fel csak, hogy a' vinczellér szőlőjében 4 puttony töpött szőlőt szedhetett, egy egy puttony 5 v. ft. adva; időveszteség és fáradsága mellett, nem de csak 20 ftra verekedhetett volna. Ha azonban ez, a' töpöttszőlőt legalább 8 akó mustjának nemesítésére fordította volna, ezen tökélyes italnak akóját legaláb is 15 v. fton eladhatta volna, abban az időben, midőn a' jó bornak közönséges ára is 5 forint volt. Tehát ahelyett, hogy árulás által 20 ft. szerezne tiszta nyereségül 80 ftot tehetett volna erszényébe. — Így van a' dolog azoknál, kik orroknál tovább nem látnak. Ezek gazdaságukban 's pénzeikben szükségget, nyomoruságot szenvednek.

Máskép van a' dolog a' veres töpött szőlővel, ez ha mindjárt össze nem tiportatik is, heves forrása alkalmával kieresztheti magából a' czukor 's fűszeres anyagot, melly később a' borral párosodik. Ennek bizonyosságául tekintsük a' jó bortermő hegyeknek veres borait, mellyek mindig édesebbek, és fűszeresebbek a' fehér boroknál. Kóstoljunk csak forrás után egy egészen maradott szőlőszemet, tapasztalni fogjuk, hogy abban már semmi édesség nem létezik, mert belőle azt a' forrás már egészen kiszította.

Az 1834iki szüretnek egyéb tulajdonságaihoz tartozik meg annak igen lassu folyása. Ha 1811ik évet kivesszük nem emlékezünk illy hoszu szüretről. Oka annak leginkább az edénynek szűke vala, kénytelen

volt a' borgazda kádjáról még az egészen meg nem forrott mustot lehúzni, hogy abba az új szedést ismét bele önthesse. Ezt még a' kedvező, de fájdalom, igen meleg idő is elősegítette, és sokszor állottak kün a' szőlőkben tele kádak, már félig megforrva, midőn azokból a' mustot haza hordanák. A' szüret' ideje alatt, melly september' elején kezdve, octóber, sok helyen november' végéig tartott, minden olly élénk volt, milyent ritkán láthatni; minden ló és ökör musthordásra rendeltetett, minden út tömve volt mustos szekerekkel. A' csavargó, naplopó, részeges pórságnak sem láthatuk szűkét. Szóval, hosszú, de még is nem unalmas, élénk, de még is vidám szüret volt, melly bárcsak gyakortább visszafordulna, a' fáradt munkásokat megvigasztalván, és további szorgalomra ösztönözvén.

Továbbá megjegyzésre méltó az is, és leginkább a' budai hegyeken, hogy az annyira kedvelt kék kadarka több helyen, de főkép a' sovány tájakon, ámbár tökélyes érettségű volt, nem akart megfeketülni. Én azt gondolom, hogy ennek oka a' folyvást tartó és sebesen ható nap' melegében létezik; ez által az érés igen siettetvén, a' festő anyag, melly közönségesen a' szőlőhéjnak belsején telepszik, magát tökéletesen ki nem képezhette, minthogy a' borkő, melly annak képezésére elkerülhetlenül szükséges, szinte kisebb mértékben mutatkozott, mint ezelőtt. És valóban egyedül csak azon szőlőszemek nem akartak festődni, mellyekre a' nap minden akadály nélkül egyenesen sütött. Itt ismét megvalósulni látszik ama másutt fölhozott véleményem, mellynél fogva a' szőlővesszőnek virágzás előtti koppasztását 's irtását inkább káros mint hasznos foglalatosságnak állítom. Hogy tehát a' veres bor' szép színét el ne rontsuk, kénytelenek voltunk a' világosabb színű kék vagy fekete fürtöket fehér bort nyújtó fürt-

jeinkkel egybekeverni, és sokan, kik ezen óvakodást nem követték, sokkal világosabb bort szüreteltek.

Az 1834-dik év' tulajdonihoz tartozik még az is, hogy a' jég elverte szőlőben legnemesebb borok termettek. Oka lehet annak, hogy a' megmaradott kék fürtök többnyire csutá-száradásba menvén által töpött szőlővé válnak. Ezt Buda mellett Promontoriumban tapasztaltam. Augustus hónapban az ott úgy nevezett Pacsirta-hegyet (Lerchenberg) a' jég annyira elverte, hogy alig maradt a' termésnek két harmada. Én csak egyedül azért vásárlottam ama borokból, hogy tapasztalhatnám, valljon mi fog belőlök idővel válni? És íme, egy esztendő' lefolyása után olly kellemes és jó ízű borra találtam, melly Magyarország' legnemesebb boraival mérkőzik, vetekedik.

Továbbá az ezen évi törköly nemcsak sok, hanem igen tökélyes égettort nyújtott, 's nevezetesen pedig a' már kifőtt törköly pótlékul szolgált a' szarvasmarha takarmányának, melly, mint már említettük, ez évben igen szűken, vagy épen nem termett. Az illy kifőtt (kiegetett) törkölynek puttonját (melly közönségesen 60—65 fontot nyomott) 7—10 v. krajczáron árulták; és valóban mondhatni, hogy a' bortermő Magyarországnak nagyobb részén a' szarvas marhát hasonló törkölylyel tellettették ki.

Egyébiránt a' már szüret előtt jó reménnyel kecsgetető kereskedési szellem minden osztályú emberek-nél, még azoknál is, kik borkereskedésről soha sem álmodoztak, annyira fölébredt, hogy a' kádárokat munkával halmozván, szerencsáját kiki próbálni ügyekezett. Innét, kinek csak pénze volt, vagy ki hitelre pénzt kölcsön vehetett, borkereskedővé vált; és sok városi 's falusi pinczék bebútoroztattak, mellyekben a' kereskedő borait mindaddig szándékozik tartani, míg tőkepénzét meg nem kettőztetheti, vagy ha ez hosszú

időhatár volna, egyéb kereskedő sorsában nem osztozkodhatnak.

Különös volt még az is, hogy ezen kedvező szüreti körülményekben a' bornak ára igen különbözött, és mai napig is igen különbözik; ezt más esztendőben nem tapasztaltuk. Sokan jó de kevés bort jövendölve, már szüret előtt jó áron vásárlották a' terméseket. Ezen jutalmas ár azonban hamar megcsökkent, midőn a' szegényebb sorsú szőlőműves, hordainak szűke miatt, mindjárt szüret előtt, vagy kezdetekor borvásárlót keresett. — Így tehát csak a' borvevőtől függött, minő árt szabjon a' szükségnyomta szegény szőlőművesnek. A' beköszöntő termésnek váratlan bősége a' bornak árát annyira leszállította, hogy itt amott egy pengő forinton könnyen meg lehetett venni, mit máskor 2—3 forintért sem vásárolhattunk. Így folya a' dolog késő őszig, mellyben a' boroknak különböző jósága határozott különböző árt. Minthogy ezen esztendő olly borokot is termelt, mellyek pinczéinknek fényt, nevet és nyereséget ígérnek, tehát az ár is annyira emelkedett, millyenről nem is álmodoztunk, és ha körülményeink kedveznek, még ez a' magas ár is 100 percentet fog hajtani, mint ez 1811-dik évben történt.

Tokajban a' szüret csak november' elején kezdődött; a' termés nemcsak bő, hanem olly felséges volt, hogy maga az úgy nevezett tokaji bor is vetekedett az előbbi évek' másolásával, mellyet, tudom, majd a' külföld is fog becsülni. De volt is ám ára már szüret alkalmával a' tokaji bornak, mert akóját, a' bor' minősége szerint, 20—40 v. forinton vásárlották. Legnagyobb ára volt a' *ruszti* és *sopronyi* boroknak, hol, leginkább pedig az úgy nevezett menyasszony-hordóbeli bornak akóját 40 ezüst forinton adták el. *)

*) Minthogy a' Rusztiak és Sopronyiak fűrtjeiknek le-

A' híres szekszárdi boroknak akója, a' pesti 1834-diki novemberi vásárban, 8—10—12 v.forinton költ el; ugyanezen áron keltek a' szerémi és budai veres borok. A' többi borokat pedig 3—4 v.forinton lehetett megvenni. Csak egyedül az volt a' káros, hogy az említett vásár alkalmakor, az igen megapadt Dunán, rakottabb boroshajók az alsó részokről Pestre nem érkezhettek. Másképp Pest magát annyi borral elláthatja, melly minden várakozást felülhalad vala.

Záradékul még íme néhány szó egy különös új találmányról. — A' mint értettem, egy ügyes magyar gazda, ki előtt *Chaptal*, *Rozier*, 's a' t. bortermesztésről írt értekezései ismeretlenek lehettek, az 1834-diki közönséges borból pálinkát főzni javaslott. Minthogy ezen derék férfi' neve és próbájának sikere előttem tudva nincsen, elhatároztam magamban ezen tágyról csak azért is szólni, hogy ha bennünket valamelly év ismét olly bőterméssel áldana meg, hasonló próbatétel hasznosabban intéztethessék.

Déli Francziaországban szokott ugyan a' borból pálinka égettetni; és vannak borok, mellyeknek harminc évig tartó égettborrá változik. Ott ezen divatozó szokás haszonnal párosul, mert az égettort az éjszaki tartományokba kisebb edényekben könnyebben általszállíthatják, és jutalmasabban eladhatják, mint a' közönséges bort.

Ha a' kereskedési szellem Magyarországon hasonló kiviteli útra talál, hasonló vállalat borkereskedésünkre, kivált a' szerémi szeszes borkereskedőkre nézve, igen hasznos 's igen kívánatos volna, annál is

szedésében különös figyelemmel viseltetnek, következőleg többször szüretelnek; eleinte közönségesen a' legszebb és legértetlebb fürtökből facsarnak mustot, 's az illy mustal töltött hordót menyasszony-hordónak (*Brautfässer*, — 80 itcze) szokták nevezni, 's egyszersmind drágábban eladni.

inkább, minthogy eddigi boraink a' távolba szállításra alkalmatlanok.

Mielőtt azonban pálinkafőzéshez fognánk, tanácsos volna egy kis számot vetni, valljon mennyi borból válnék hason értékű pálinka? Ha a' bornak legalább is egy negyed része pálinkává nem válik, akkor ezen speculatio sükeretleu. Leginkább pedig az időt, a' körülményeket, a' borok' és pálinka' árát kellene szoros tekintetbe vennünk. Ha ezen válatnál csak csekély nyereség mutatkoznék is, akkor bizonyára sok uraság, kivált ha fában nem szűkölködik, dézmaborainak pálinkává változtatása által tetemesen nyerekedhetnék.

8. §.

A' közönséges országos venyige - iskola Budán.

a) *Annak fekvése, alakja, nagysága és fölosztása.*

A' venyige - iskola Buda városa' földbirtokán ama híres sashegynek közelében, vagyis inkább lábában fekszik, mellyen a' hirre kapott jó budai veresbor (Adlersberger) szüreteltetik.

A' venyige-iskolának tére egy részét képezi ama szép 's messze lapult kert- és szőlő-területnek, melly mindenektől tisztelt T. T. Majerffy Xav. Ferencz ur' birtokához tartozik. A' tisztelt uraság' bőkezűségének köszönhetjük a' venyige-iskolának alapját, mellyet ő 10 egymásután következő esztendőre közhaszonra fordítani ingyen sziveskedett. Az egész iskola terület egy hosszas, fölül széles, alább igen keskenyre szoruló négyszögletet képez. Ennek sashegy felé nyuló legnagyobb hossza $158\frac{1}{2}$ ölet tesz. A' felső hirtelen elterülő

szélesség $103\frac{1}{2}$ ölnyi. Ennek szemközti része azomban csak alig halad $16\frac{1}{2}$ ölet. A' jobbra sikon fekvő iskolát egy 6 lábnyi szélességű út szakasztja két felé. E' két részt több 3 lábnyi széles kereszt utak darabolják 24 táblára, mellyek a' vármegyék, vagy nevezetesebb szőlőhegyek venyigéinek elfogadására rendelvek. Minden táblában különös tájékról nevezetes szőlővessző fakadoz, 's az oda ásott karón mutatkozó bádogotska írásban mutatja a' vesszők szülőföldjét. Egy egy szőlősor husz hason faju 's természetű tőkét foglal magában, minden sornak szinte van festett fatáblácskája, melly a' nevezett lajstromnak számát mutatja. Ezen óvakodás csak azért is szükséges, hogy a' vigyázatalanságból vagy pajkosságból történhető öszvezevarást a' jegyzőkönyvben megjegyzett szám után könyebben észre lehessen venni 's elintézni.

Az egész földterület duczczokra szegzett lécekkel van körülövedzve, és csak egyedül felső része áll tárva, a' szükséges épületek elfogadására millyenek: pince, borház.

b) *A' venyige-iskolának jelen állapotja.*

A' venyige-iskola valamint gondolbatni is, még eddig zsenge korában van. Az egész ültetés vesszőültetvényekből áll, mellyek az idő 's körülményekhez képest 1834ik őszön és 1835ik tavaszon rakattak a' földbe. Az iskola földje jó, 's ha rá az 1835ikhez hasonló melegségű nyár káros befolyással nem leend, az ültetvények szépen fognak gyarapodni. 1835ikben is csak a' juniusi, juliusi és augusztusi gyakor öntözés mentette meg a' gyökereket verő csemete ültetvényeket ama veszélytől, mellyet rájuk a' fölötte száraz, 's Buda táján épen eső nélküli nyár lett volna hozandó.

1834ik őszen, 's 1835ik tavaszon kezdék tehát a válalathoz, 's mindjárt is szerencsém volt Pest, Pozsony, Soprony, Zemplény, Honth, Nograd vármegyék' 's az egész Bánát nevezetesebb szőlővesszeit rendeltetéseik helyére igtatni, ültetni. Pozsonyban Ballus, Ruszton Konrád, Tokajban Dercseni Dercsényi Pál, Nagy Sárón Sámbery, Fehértemplomban Stitz Károly főtanító uraknak kell köszönnünk ama közjót tárgyazó szivességet, mellynél fogva ők a' mondott vessző 's szőlőfajokat már szüret előtt szorgosan kijegyezvén, azokat később rakásra szedvén, addig tartogatták mig alkalom nem nyílt azoknak átalszállíthatására. Sokan ezen czimzett urak közül még az átalszállítási költséget is magokra vállalták. Ballus és Conrád urak szivesek valának ujlag ígérkezni, hogy szőleik' minden fajait ismét feljegyzik, 's nekem átküldik, az 1835dik nyáron minden öntözés daczára is kiszáradt ültetvényeket pótlándók.

1835ik őszen a' még hátra maradt szőlőfajok' gyűjtése 's rendezése történt. Szekszárdon Jäger Károly kereskedő, — Badacsonyon, Szala vármegyében Rosty Lajos Kapitány, — Pécssett pedig több választott polgár urak ajánlkoztak a' jobb 's rosabb faju szőlők megküldésére. Ezen polgárok között különbözött tiszteletre érdemesek vitéz Berks és Simon urak. Villányi bortermő vesszőket Bartosságh, — verschechieket Bánátban orvos Dr. Kleszky, karlovicziakat Szerémben Weisskopf gyógyszeráros, zágrábiakat Krieger orvos Dr. urak voltak szivesek szerezni, és megküldeni. Ezen vesszők is, még pedig 1835ik év' vége előtt, rendeltetésük' helyére jutottak. — Bihar vármegyének szőlőveszszejit, azoknak pontos megjegyzéseikkel 's rendezéseikkel egyetemben Lónyai József szőlőbirtokos ur válalá magára NagyVáradon. Farkas predikátor pedig

Félegyházán gyűjtöget venyigét. Ugy hasonlólag készen állanak a' táblák Veszprém, Arad, Komárom, Nyitra vármegyék', vesszei elfogadására.

Az imént említett helyek közt Bihar vármegye leggazdagabb szőlőfajaira nézve. Ott azoknak száma 88, Bihar vármegyéhez közelít Baranya 85, Pest 74, Pozsony 45, 's a' bánáti vmegyék 50 féle szőlőfajokkal. A' többi vmegyék több vagy kevesebb fajokat mutathatnak. Ámbár azonban ezen sokféleség már mind halomra gyűjtetett a' köz venyige-iskolában, mindazonáltal még sem vélem elégségesnek, 's kénytelenítetem még több után látni.

Ezen, minden vmegyék' szőlőfajait különösen magokban foglaló táblákon kívül találkozik még a' venyige-iskolában két osztály, melly mag-elvetésre van rendelve, 's nagyobb részt már be is vetve. Ezen intézet a' szőlőművelésre nézve csak annyiból is igen hasznosnak látszik, mert általa talán kitanulhatni, mennyi eredeti anyatorzsökeink vannak bortermő honunkban? vagy ha ez nem történhetné, legalább észrevehetnők, mennyiben különbözik az ültetett vessző a' magból származottól, és mennyire vihetné a' mesterség a' szőlőfajok szaporíthatását. Igaz ugyan, hogy a' szőlővirág, valamint minden gyümölcsfa kelyhéből a' hímporcskát semmi módon ki nem röpíti, hogy azzal a' gyümölcsben valamelly változást okozna. Ezt a' tapasztalás is tanítja, melly azt állítja, hogy 20 szőlőtőke közel egymáshoz ültetve elvirágozhatika' nélkül, hogy a' hímporotska keveréke által azoknak fajtájikban legkisebb változást okozna. Azonban megtörténhetik, hogy a' magról tenyészett szőlőnek fája, vagy gyümölcse nemesebb lenne, mint az oltás, vagy ültetés által szaporítotté, avagy talán a' levegő és különböző ele-

mek viharainak könnyebben ellenszegülhetne amazoknál, következőleg jobb bort is teremne.

Ezen nyomatékos próba Magyarországon mindedig is figyelemre nem méltatott *).

Ezen munka ugyan fáradsággal párosul, mert még a' magból válandó tőkék gyümölcsöt teremhetnek, fölötte sok idő kívántatik. Mindazáltal én ezen vesződséget is szívesen magamra vállalom; és a' magból válandó szőlő ültetvényeknél szerzett tapasztalásaimat annak idejében oktatólag közlendem. Az illy próbatétel csak egyedül a' venyige-iskolába való, minthogy egyes emberek azzal vesződni nem is türekenyek, nem is képesek.

Más osztály a' venyige-iskolában külföldi venyigefajoknak elfogadására van rendelve. Oda Ausztriának, Csehországnak, Stiriának, Olaszországnak, és a' magyartengerparti tájaknak nevezetesebb szőlőveszszeji fognak szállítatni, hogy ez által kitanulhassuk, vajjon azon fajok honunkban használhatók e'?

Minthogy följebbi állításom szerint a' venyige-iskola korlátokkal van körül övedzve, azok mellé, hogy ígéretemet teljesíthessem állani, 's asztalra való hazai 's külföldi szőlőfajokat ültettem. Valamint a' 4dik §ban emlékeztem.

Az iskolának csúcsos részén két kis táblácska akaszfa magokkal van bevetve, hogy ez által idővel bizonyos tanúsággal szolgálhassak, mennyi szőlőkaró kerekedhetik az illy ültetvények ágaiból, melyeket a'

*) Hg. Eszterhházy' Kismártoni kertjében Földisch udvari kertésze e' tárgyban szerencsés próbát tett, és szőlőmag által már fűrtöket is termesztett valamint erről T. T. Thurm ur alezredes, tisztes levele által tudósítani sziveskedett.

vinczellér minden más karóra nagyobb költekezés nélkül önmaga természet és készíthet.

c) *A' venyige - iskola rendeltetése.*

A' venyige - iskolának czélja legyen a' szőlőtőke' munkálását úgy intézni, hogy az iskolában minden tábla, minden vesszősor minden egyes szőlőfaj különös metszés alá vettessék, hogy ez által kitünjék, nagyobb gyümölcsözhetés és jobb 's állandóbb bor teremhetes végett, mikép' messük különbféle szőlőfajaink' vészzeit? Végre szükséges lesz egy sajtóháznak pinczével párasult építése, mellyben annak idején a' bornak forrását 's az egyes szőlőfürtöket vizsgálni, különbféle sajtó 's forrást okozó készüléteket rendelni, legfőképen pedig az időváltozás okozta benyomásokat, a' pinczében és présházban teendő észrevételeket szorgosan följegyezni kell.

Minthogy szőleink Magyarországbán hegyen és síkon fekszenek, szükség kitanulnunk, minő szőlőfajok szerezzenek amott, minők pedig emitt nagyobb nyereséget. Ennek következtében szükség kitanulnunk, melly fajok termenek a' hegyeken legjobban, a' völgyekben ellenben legtöbb, és még is jó italu borokat. Ezen két túlság vezérelje a' szőlőművest munkálódásában, mert míg ezen tekintetben valamelly rendet nem alkotunk, az az míg ki nem tanuljuk, melly szőlőfajok szeretnek meszes földben, mellyek agyagban vagy homokban, mellyek fekete földben tenyészni, mindaddig sötétben botorkálunk, hibát hibával szapodítunk és pinczebéli gazdaságunkban előre nem haladhatunk.

Leginkább pedig arra szolgál a' venyige - iskola, hogy benne a' tanulni kívánczoló szőlőműves, mindazt

föltalálhassa, mellynek szemlélése végett nagy utazást kellene tennie.

Igaz ugyan, hogy a' szőlőművesnek fölvilágosításul semmi sem nyújthat hatalmasabb eszközt, mint a' nemesebb bortermő hegyeknek meglátgoatása, hol a' szőlő mellett divatozó munka kikorbácsolja belőle a' megrögzött ártalmas előítéleteket, mellyeknél fogva otthon hibás munkáját állította legtökéletesebbnek. Azonban az illy utazás nagy költséggel, fáradsággal, nehézséggel, és éles figyelemmel van összekötve; továbbá, hogy utazásának sikere lehessen, szükség, hogy világoskodó előismeretekkel minden részrehajlás nélkül elszántsággal, és éles figyelemmel legyen fölruházva. Ezek nélkül károsabb és ártalmasabb ismereteket hoz vissza szőlejére. Hogy tehát a' szegényebb soru szőlőművesnek batyuját hordozó vándorló legényként egyik helyről a' másokra kóborlani ne kellessék, a' venyige-iskola szolgáljon neki célirányos oktatásul, hova is minden osztályu szőlőművesek őszintén meghívotnak; itt nem csak a' hazában divatozó különféle szőlő melletti fogásokat, hanem szőlővesszeinknek a' a' föld és clima minőségéhez képest nagyobb vagy kisebb használhatását is tökéletesen fölfoghatják, kitanulhatják.

Az említett, és leginkább a' szőlőművelést tárgyzó vizsgálatokon kívül a' venyige-iskolának még egy más és igen nagy fáradsággal párosult célja is van, melly leginkább arra törekszik, hogy honunk szőlőfajainak különböző elnevezését, rendbe szedvén, annak bizonyos rendszert és névtárt készíthessen. Melly terhes vállalatnak kivitelére minden nemesebb érzetű és tudományu öenologus és szőlőbirtokos urakat szerényen fölszólítok, és segítségül hívok.

Rövid idő múlva reménylem, hogy a' venyige-iskolának 24 tábláji be lesznek szőlővesszőkkel ültetve. Benne minden bortermesztő vármegye, város vagy szőlőhegy vesszei fölfognak találtatni. Az iskola esztendőről esztendőre gyönyörűbb alakba öltözik, és nyilván meg fogja bizonyítani, hogy a' nemzetnek diszére lévén, ama számos nagylelkű hazafinak létesülésére, 's föntartására tett szives áldozatját a' szőlőművelésre lett jótékony befolyása által egészen megérdemlette.

En részemről a' mondott 10 esztendő lefolyása alatt minden tölem kitelhető módon azon fogok lenni, hogy az iskolát egy egészsé és tökélyessé képezhessem. Semmit el nem fogok mulasztani, melly annak javára, és csinosodására szolgálhatna. Iparkodni fogok, szerzett 's még szerzendő tapasztalásaimnak közzétételével a' közjót előmozdítani, és az utjában álló bal véleményeket 's előítéleteket kiirtani.

Ha Isten éltemet megtartja, 's vállalatom kivihetésében erőmet megszenteli, legédesebb jutalmamul fog szolgálni, ha bevégzett munkám' tökélyességére pillantva meggyőződhetem, hogy a' szépet, jót 's hasznost édes hazám' kebelében nem csak ohajtottam, hanem azt kitehetőleg eszközöltem is. — Ezen jutalommal gazdagítva szívesen végnyugalomra hajtom aztán őszbe borult fejemet.

9. §.

J e g y z é k e.

Amaz önkéntes adakozásoknak, mellyek a' ve-
nyige - iskola' alapításától kezdve 10 egymás-
utáni esztendőkre megigértettek.

	Évenként pengő for.
Ő. cs. kir. Magossága József FőHerczeg, Ország Nádora stb. stb.	50 ft.
Ő. cs. kir. magossága Károly FőHerczeg stb.	50 —
T. T. Dercseni Dercsényi János, cs. kir. ud- vari kamarai titoknok, Bécsben. . .	10 —
— Dercsik János, királyi tanácsos, Apát 's esztergami Kanonok.	8 —
— Guggenberger Leopold, Posztóáros Pesten.	5 —
— Horvatovszky Plébános Promontoriumban	5 —
— Riggiczai Kovács József.	5 —
— Lenhossék Mihály, svéd kir. Vasa- Rend' Vitéze, kir. tanácsos, 's fő- orvos.	5 —
— Lónyai Mihály, kir. tanácsos. . . .	5 —
— Kapos-Mérei Mérey Sándor, cs. kir. val. belső titk. tanácsos, és kamarás arany sarkantyus vitéz, Sümegh VMe- gyei Fő-Ispány, országos biztosítási kormányzó stb.	40 —
— Ócskay Antal, választ. Püspök, kir. tanácsos, 's n.váradí Kanonok. . .	10 —

T. T. B. Perényi Sigmond, cs. kir. udvari tanácsos, a' hétszemélyes tábla közbírája, 's Ugocsa VMegyei Fő-Ispány.	5 —
— Schuster József Károly, n. szombathi Gyogyszeráros.	5 —
— Seefeldner József, kereskedő Pesten.	10 —
— Szilassy József, magyar kir. helytartói tanácsos.	5 —
— Sztankovits János, választ. Püspök, kir. tanácsos, 's Győri Kanonok. .	10 —
— Szulinyi János, N.Szombatban. . . .	20 —
— Uzovits János, m. k. h. tanácsos. . .	5 —
— Weiss Márton, választó-polgár Pesten.	5 —

Ezen kívül.

Arad,	{	20 —
Sz. Fehérvár,	{ , .	10 —
Kassa,	{	150 —
Pest,	{ szabad királyi városok. . .	60 —
Pozsony,	{	20 —
Szeged,	{	20 —
Temesvár,	{	10 —
Wersetz,	{	50 —

Összesen . . . 340 ft.

10. §.

S z á m a d á s

Azon költségekről, mellyek a' Venyige - iskola' 1834dik esztendőben történt alapításától kezdve 1835dik esztendő végéig szükségképen történtek.

1834iki Kiadás.

<i>Hónap Nap</i>	Az országos Venyige-iskola elő-	pengő pénz. ft. kr.	
	rajzának magyar és német nyel-		
	ven tett nyomatása, a' vele pá-		
	rasult kisebb költséggel. . .	60	4
	A' Venyige-iskolára szánt térnek		
	kimérése, 's fölosztása alkal-		
	makor.	6	50
	A' Venyige - iskola ügyében tett		
	levelezés 1834diki marcziustól		
	kezdve, azon esztendő' utolsó		
	deczemberéig póstapénzre meg-		
	kivánt.	30	12
	A' hon' különbféle bortermő he-		
	gyeiről venyigehordatás. . .	17	30
	Az ákászfa - magok' vetésére ren-		
	delt földnek elkészítése. . . .	5	20

A' küldött Venyigék átvételekor 's télen által megörzésökre tett különbféle költsékezések, 's ko- csibérek.	4	30
Többszöri fuvarok a' Venyige-is- kolába.	8	—
Másnemü kisebb költségek. . .	12	—
<hr/>		
Öszvesen . .	144	46

1835diki K i a d á s.

April	15.	Pest, Pozsony, Bihar, Soprony, Zemplény, Tolna, Hont, Nó- grád, Baranya, 's Bánát és Szerém v.megyék' szőlőveszei- nek ültetésére rendelt helynek elkészítése.	132	42
Május	3.	Az említett venyigeültetéskor ké- zi munkára fizettettek. . . .	32	36
		A' venyige-ültetvények ezen nyá- ron négyszer megkapáltattak. .	38	12
		Az út-tisztogatásra.	6	42
		A' venyige-ültetvényeknek amaz 1835iki fölötte száraz esztendő- ben történt gyakor, 's a' víz távolsága miatt fáradságos meg- öntözése. , . .	22	—
Novemb.	18.	Az ültetvények befödéséért a' munkásoknak.	6	58
		Különbféle v.megyék' venyigéi- nek hordatása a' vele párosult kisebb költségekkel.	26	12

A' venyige-iskola ügyében tett le-
vélváltási költség egész eszten-
dőre. 48 20

A' venyige-iskolában elkerülhe-
tetlenül szükséges eszközöknek,
u.m. zsinormértéknek, kapáknak,
gereblyéknek, vesszővécákknak,
öntözőkannáknak, kádnak, 's
korsóknak megszerzése. . . . 8 32

Deczemb. 3. A' venyige-iskolába fogadott vin-
czellérnek 9 hónapi bére. 16 ftval 144 —

24 darab ducznak veresre történt
festése. 10 —

24 pléh tábla, magyar 's német
fölrírással, 's a' sorokat jelentő
1000 darab fatáblácskáknak fes-
tése, 's számítása. 22 —

Egyéb nemü kisebb költség egész
esztendő által. 25 —

Öszvesen . . . 523 14

Ezen kiadásokhoz tartoznak még
a' kerítési költségek is.

E' kerítést tölgyfa oszlopokra
szegezett léczek képezik.

Ama 220 darab oszlopon kívül, mel-
lyeket ő cs.k. Fölsége a'Ráczevi
urodalomból kegyesen adatni ren-
delt, az iskola kerítésére még
kész pénzben szükség volt. . . 350 20

Itt azomban megjegyzem, hogy az
iskolának még csak $\frac{2}{3}$ -ra van
befogva, következőleg $\frac{1}{3}$ tárva

áll a' szükséges sajtóház 's pin-
cze elfogadásra.

Az 1834ik esztendőben tett költsé-
gek tehát. . . 144 ft. 46 kr.

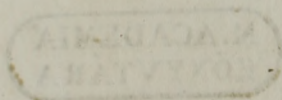
Az 1835iki. . . 523 — 14 —

A' kerítés. . . 350 — 20 —

És így a' venyige-iskolában tett
átalányos költségek 1835ik esz-
tendő végéig kiterjednek. . . 1018 20

Erre a' 9dik §. értelme szerint már
bejött. . . 473 —

Az adósság tehát . 545 20

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

